



ماهنامه مسجد / ماهنامه فقهی، آموزشی و ترویجی / دفتر مطالعات و پژوهش های مرکز رسیدگی به امور مساجد / شماره ۱۸۰ / دی ماه ۱۳۹۳

صاحب امتیاز: مرکز رسیدگی به امور مساجد • مدیر مسئول: سعید کریمی • سردبیر: حسن علی آبادی دبیران  
 تحریریه: • منوب: یاسر شریعتی • رواق: سعید علی آقایی • محراب: علی بانئسی • شبستان: مهدی اخلاقی  
 کارشناسان تحریریه: حجت الاسلام محسن مروجی طبسی، دکتر محمدصادق احمدی، حسین فروغی، دانیال  
 نمیمی • گزارشگران: مرتضی ناصحی، سعید فیاضی • گروه مؤلفین: حجت الاسلام هادی عباسی، حجت  
 الاسلام حسین مرادی نسب، حجت الاسلام سعید نائینی، حجت الاسلام عباس غلام رضا زاده، حجت الاسلام  
 اختری، صمد نظری، حسین هر مز، سعید محمد مهدی رضوی پور، سعید محسن باقی زاده، محمد حسن جاویدی،  
 محمدصادق احمدی، رضا کاظمی راد، احسان چندقی، امیر علی واحدی، ابودر واحدی، امید کریمی پور، علیرضا  
 دهخوارقانی، هانیه علی اصغری، سعید روح الله دعائی • طراحان و گرافیک: مصطفی سلیمانی / سیدمهدی حسینی  
 ۳۰۰۰ • شمارهگان: • ویراستار: جعفر مروجی •



نشریه علمی-پژوهشی مرکز رسیدگی به امور مساجد



۱۸۰

سرمقاله پایگاه هویت مدنی دین

**مبصر**

خوش خلقی وسیله ای برای جذب مخاطب / ۴  
 مهارت برگزاری مراسم جشن / ۸ ■ نمونه فیش / ۱۴  
 ورودهای پربرکت / ۱۳ ■ نگاهی پیرویکر دهها جریان های تقریبی در جهان اسلام / ۱۴  
 فترت پر جنب و جوش / ۱۶ ■ فضیلتی در دسر ساز / ۱۸  
 شیفته تحقیق / ۲۰ ■ نقش روحانیت در ۱۹ دی / ۲۱



**رواق**

گونه شناسی انحراف در ادیان / ۲۴ ■ ریشه تعصب و درخت انحراف / ۲۴  
 تلاش برای افزایش قدرت خدا یا موبدان / ۲۸ ■ نگرش مدرن به کتاب مقدس / ۲۹  
 بنیان گذار واقعی مسیحیت / ۳۱ ■ بررسی تحریف دین یهود و نصارا از دیدگاه  
 قرآن و روایات / ۳۲ ■ افتراق امت آخرین پیامبر / ۳۵



**محراب**

هر که با ماش کمتر برفش کمتر / ۳۸ ■ بافتی از جنس تشکیلات / ۴۰  
 حرکت در هندسه تشکیلات / ۴۲ ■ الگوی تشکیلات / ۴۴  
 تشکل فراگیر / ۴۶ ■ از کثرت تشکیلاتی تا وحدت توحیدی / ۴۸  
 کار زنجیره ای / ۵۱ ■ کتابخانه مسجد / ۵۱  
 سائیتی که هرگز خسته تان نمی کند / ۵۲



**شبستان**

روز سرنوشت / ۵۴ ■ ۱۹ دی خود را چگونه گذرانند / ۵۶  
 جریان اجتهاد در دورات تسلط اخباری گری / ۵۷ ■ جهان اسلام حول یک محور / ۵۸  
 حجاب زن و غیرت مرد / ۶۱ ■ برجسته سازی در رسانه ها / ۶۳  
 رسول مهربانی / ۶۴ ■ بی سوادی در سطحی دیگر / ۶۵  
 اعتیاد به بازی های رایانه ای / ۶۶ ■ دیه کینه / ۶۷  
 کتابخوان بیشتر زندگانی کمتر / ۶۷ ■ این است عشق که حیران کند عقول / ۶۸  
 آتش بس / ۷۰ ■ کتابخانه مسجد / ۷۲



♦ در ویرایش و کوتاه کردن مطالب آزاد است  
 ♦ آثار مندرج در نشریه بیانگر نظرات نویسندگان است نقل و اقتباس از مطالب نشریه فقط با ذکر منبع مجاز است.  
 ♦ مطالب خود را از اینجا تاپ شده به رایانامه نشریه ارسال کنید.  
 ♦ مطالب ارسال شده به تحریریه، بازگرزنده نمی شود.  
 ♦ باتشکر از تمام عزیزانی که ما را در تهیه نشریه یاری رسانند.

آدرس: قهه بلوار شهید صدوقی، ۲۰متری حضرت ابوالفضل (ع) پلاک ۱۰۳  
 دفتر مطالعات و پژوهش های مرکز رسیدگی به امور مساجد  
 • تلفن: ۰۲۵۳۲۹۲۲۸۲۵۶ - • نامبر: ۰۲۵۳۲۹۲۲۸۲۷ - • سامانه پیام کوتاه: ۰۲۵۱۵۴۲۰۰۰  
 • نشانی اینترنتی: http://www.masjed.ir • پست الکترونیک: n.masjed@chmail.ir



## پایگاه

### هویت مدنی دین

«مسجد، مرکز تمدن» عنوان تکرار اولین مصاحبه دوره جدید نشریه مسجد بود که با امام جمعه حال حاضر شهر کرج انجام شد. یادآوری این نکته از آن روست که زیرساخت اصلی فرهنگ اسلامی، مبتنی بر محوریت مجسمی به نام مسجد است. چنانکه در آیات و روایات، نماز به عنوان عمود دین مطرح شده است. مسجد نیز به عنوان آقامه جمعی، این فرضه عمودین دیانت، نقطه نقل و مبدل فرهنگ اسلامی است. تقویت جبهه عدالت و انصاف و عفاف و نیز ترک منکرات و فحشاء، فقط در صورتی امکان پذیر است که پایگاه اصلی نماز، یعنی مسجد تقویت گردد و این، آغاز بله‌های تمدن اسلامی است.

قرآن کریم در مورد حکومت صالحان می‌فرماید: «الَّذِينَ مَكَانَهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ»؛ یعنی بنابر تعبیر مقام مظهر رهبری، اولین نشانه حکومت صالحان نماز است؛ نکته‌ای که نشان دهنده جایگاه ویژه مسجد است. این تنها یک ایده اولیه است که پختگی آن نیازمند ارائه روش‌ها و غور در آیات و روایات و بهر معنای از تجارب تاریخی و انسانی است.

مسجد سازمانی مؤمن نهاد شناخته می‌شود که متولیان آن تنها مؤمنین اندیشمند هستند و جامعه مؤمن، خود را موظف می‌داند که برای تقویت آن از هیچ تلاشی فروگذار نکند. وابستگی مسجد به جامعه ایمانی به خودی خود جزء امتیازات تاریخی و همیشگی آن است که باعث تقویت و رشد فرهنگ ایمانی و اخلاقی و تعقل جمعی و عرفی خواهد شد.

تامل دو سوسه مسجد و مردم در اغلب مواز دماندگارترین آثار اجتماعی و اخلاقی را ایجاد کرده است که تاکنون نیز ادامه داده و در هر چند که متأسفانه از آن همه مفقود، تنها نگاه معماری و بناینی آن آثار مورد توجه قرار گرفته است.

نگاه امروز در باب شهرسازی، تعریف جدیدی را ارائه کرده است که آن را با نام «هویت شهری» می‌شناسیم. مدنیت مسجد امری بدیهی است؛ اما هویت‌سازی مسجد برای یک شهر، نیازمند یک تشکیک فعال می‌باشد. فرهنگ مصر فزنده امروز، ذهنیت نادرستی را از مدنیت و شهرنشینی ارائه نموده است که در آن کمتر نشانی از قاعده‌مدنی و رفتار اصولی به چشم می‌خورد. این دوگانگی از آن روست که پایگاه اصلی، جایگاه خود را از دست داده است؛ اگر مسجد مدیریت مدنی و حقوق شهروندی را ضامن کند، می‌تواند هویت یک شهر باشد.

رفع آسیب‌ها و نواقص اجتماعی و اخلاقی قرآنی که در ایام مختلف مدنیت جامعه دینی ما وجود دارد، بازگشت اصلی به همین نکته اساسی است. بر طبق آمار، دو مناسبت خاص ماه مبارک رمضان و محرم حسینی، به عنوان دو یازدهم زمانی ناهنجاری‌های اجتماعی شناخته می‌شود که هویتی زمان‌بندی شده را در بین مردم نهادینه نموده است. حال اگر مسجد به جایگاه واقعی خود برسد، می‌توان انتظار داشت هویت مکانی مسجد به همان اندازه بازدارنده آسیب‌های اجتماعی باشد؛ چنان که گفته‌اند و می‌گویند: اگر درب مسجد بسته شود، درب زندان‌ها باز می‌شود.

# منبر

مسجد / شماره ۱۸ / دی‌ماه ۱۳۹۳

سودن اعمالی چون گریه از خوف خداوند و عظمت و کبریاوی او و گریستن بر خطاها و گناهان و نیز گریه و سوگواری در عزاداری اولیای الهی و انسان‌های برجسته و ممتاز و سفارش به آن‌ها به هیچ وجه با سرزندگی و نشاط ناسازگار نیست. گریه‌ای که از سر عشق به خداوند و یادآوری عظمت او باشد، پیوند با دریای بی‌کران همه‌نیکی‌ها و زیبایی‌ها و سرچشمه همه نیکوکاری‌ها و بهجت‌ها است. گریستن پر مغلوبیت اولیای الهی و خجایی که بر آنان رفته است، در واقع گریستن بر نپوشیدن خوردسیدهای تابان و زندگی بخش و جبرگی تلمت و تبرکی بر آسمان انسانیت است. چنین گریه‌ای نه تنها به افسردگی نمی‌انجامد، بلکه به گواهی تاریخ و تجربه، همواره نیروی معنوی و قدرت روحی و سرزندگی را افزایش می‌دهد و بویایی و تحرک جامعه انسانی را رونق می‌بخشد.

بنابر این تسبیح و بیرو واقعی اهل بیت یا به مصداق «یحزنون لحزننا و یفرحون لفرحنا» باشند و در جریان بندگی حزن و فرح از آنجا که در مسیر عودت است، یکسان می‌باشد و انسان کامل به هر دوی این جنبه‌ها نیازمند است.



روایت داریم که در مزاج و شوخی نباید اهانت، تنقیص دیگران و کلمات زشتیات باشد؛ چون اگر اهانت باشد، مصداق این آیه می‌شود: «وَلَنْ نُّكَلِّمَهُمْ لَوْمَةً» این گونه مزاج نه تنها اشکال دارد، بلکه به جای ایجاد شادی، ساز مقلی دارد.

**منبر** • مِهْرَت



## خوش خلقی وسیله‌ای برای جذب مخاطب

به کوشش مرتضی ناصمی

شوخی و طنز یکی از ویژگی‌های رفتار آدمی است که هم می‌تواند به عنوان یک قابلیت مورد استفاده قرار گیرد و هم می‌تواند به عنوان یکی از اخلاقیات پائین‌تر جلوه کند. از آنجایی که عموماً مطالبی که علاوه بر محتوای خاص خود بار طنز نیز دارند، بیشتر در مخاطب اثر می‌گذارد، به خدمت جناب حجت الاسلام والمسلمین هادی عباسی خراسانی امدیدم تا در محضر ایشان در باب جایگاه مزاج در سخنرانی بافت و گفت و گو بنشینیم.

حجت الاسلام والمسلمین عباسی که بیش از سی سال در حوزه علمیه مشغول به تدریس دروس مختلف بود، پس از هاست در سطح خارج فقه، اصول، اسفار و تفسیر تدریس می‌کند، در طول مزاج یکی از عمده‌ترین و بی‌شمار جمله کتاب ولایت فقیه و تفسیر موضوعی قرآن تألیف کرده است.

**پ. درباره جایگاه عطف و خضابه و مختصری**

آنچه وصف رسول اکرم در قرآن در آیه «یا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ» و وصف مبلغ است، بَلِّغْ و ابلاغ و مبلغ از بلوغ و بلوغ به معنی رساندن است. میوه تا زمانی که کال است، قابل صرف نیست و وقتی که رسیده، قابل مصرف می‌شود. پیامبر تا بلیغ اسلام همه انسان‌ها را به پیام می‌آورد؛ و در نتیجه به بلوغ می‌رسند و در حقیقت پیام الهی است که انسان‌ها را به کمال می‌رساند و باعث اعتقاد و ظهور جامعه از پیام می‌شود. وجود مقدس رسول معظم اسلام، مبلغ است؛ ایشان پیام الهی (دریافت می‌کردند و هم در دریافتش معمم بودند و هم در ابلاغ آن به دیگران، پس از اینکه پیامبر بلیغ رسالت خود را معرفی کردند و تبلیغ اسلام را آغاز نمودند، عطف و خضابه جایگاه ویژه‌ای پیدا کرد و در مدینه به طور کامل گسترش یافت.

جایگاه قرآنی خضابه و عطف و بلیغ علی نیز تا نوحه به این است: «وَلْيَبْلُغْ لِكُلِّ نَبِيٍّ لِسَانَهُ بِحِكْمَتِهِ وَالْمَوْعِظَةُ أَحْسَنُ» «تین می‌شود، یعنی دعوت به حق بهترین صفتی و موافقه حسنه است. خضابه و منبر بهترین صفتی و موافقه حسنه است. موعظه‌ای که انسان را به حسن و جمل می‌رساند.

در مورد فلسفه عطف و خضابه و منبر چنین باید توضیح کرد که عطف از مسجد شروع شد. روایت است که رسول الهی در مسجد مدینه به «استون حنانه» می‌نزد تا عطف و خضابه داشته باشد. پس از آنکه باید دیگر به آن تکیه نداشت، خنانه به صدار آمد. حضرت صدای ناله‌اش را شنیدند و فرمودند این ستون را در زیر منبر من دفن کنید. منبر را ساختند و از آن تاریخ

**پ. مزاج در اسلام چه جایگاه و ویژگی‌هایی دارد؟**

مزاج در اسلام یکی از مباحث است؛ «لِجَلِّ مَا هُمَانَ جِسْمُ خَسْتَمِي مِي شُود. وَفِي كُلِّ خَسْتَمِ نَبِيْزُ بَرَفِ خَسْتَمِي دَر دَر بَا سَخْتَانِ شَرِيْرِيْنِ وَ عِبَارَاتِ

تنقیص دیگران و کلمات زشت باشد. چون اگر اهانت باشد، مصداق این آیه می‌شود: «وَلَنْ نُّكَلِّمَهُمْ لَوْمَةً» این گونه مزاج نه تنها اشکال دارد، بلکه به جای ایجاد شادی، بار مقلی دارد. در قیامت، قرآن در این باره می‌فرماید: «وَأُولَئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرًا» و پی‌وسته با همه مست شادایی می‌رویم، باید دید نمایان نیز شاداب باشد و مزاج یکی از ابزارهای مهم جمله کتاب ولایت فقیه و تفسیر موضوعی قرآن تألیف می‌ورد.

در قرآن در مورد رسول الله ﷺ می‌فرماید: «فَلَقَدْ كَانَ لَكُمُ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ» یکی از نمونه‌های حسنه بر خورده‌های حضرت است. از آنجایی که فعل، قول و تقریر پیامبر ﷺ حجت است، باید از ایشان در این موارد تبعیت کرد. روایات بسیاری از شوخی کردن حضرت اصحابه وجود دارد؛ مانند مزاج ایشان هم‌ای المؤمنین که وقتی خرامی خوردند، نیش‌های امیر المؤمنین که پیشان بودن، خوش‌چهر بودن، خوش‌رو بودن، شاش بودن، خوش‌خوب بودن، خوش خلق بودن و ایشان است و چون خلق پیامبر ﷺ را «وَكُنْتُ قَطًّا غَلِيْظًا لَقِيْبًا لِّتَقْطُفِيْنِ اَمْرِيْنِ وَ كُنْتُ لَمْ يَرِ اِبْرَاهِيْمَ نَزَلَ شِدْ اِيْنِ اِيْضَرِ حِيْثُ مِي كُنْتُ» «اگر تو دل نرمی نمی‌داشتی، مردم از اطرافت فاصله می‌گرفتند.» لذا «خوش خلقی» وسیله‌ای برای جذب مخاطب است و جایگاه ویژه‌ای در اسلام دارد. یکی از ابزارهای خوش خلقی، شوخی‌های مطلوب و معقول است. تعبیر «معقول» بیان‌گر اصحاب بودند چون است؛ یعنی شوخی‌های عاقلانه است که هدف آن تخریب و تنقیص دیگران نباشد.

فصاحت و بلاغت که لازمه خطابه است، نه تنها از امر کردند و خوب گفتند؛ پای به شیبه به چیست؟ هر کسی جویبی داد، این حضرت با آن که در قنقند راه رفتن کردند و فرمودند این پای من شبیه به این پای من است و بعد فرمودند خدا را شکر می‌کنیم که به ما وسیله کام زدن و کام برداشتن داده است. شوخی، همدند در این مثال‌ها بارز است.

روایت داریم که در مزاج و شوخی نباید اهانت،

قلیه «ناراحتی مؤمن در دلش و شمش برایش است. لذا لازم باشد، انسان همیشه مزاج کند، همین که شاداب باشد، فرهنگ اسلامی را انتقال می‌دهد.

مزاج یک وسیله است؛ بنابراین باید در راستای تعظیم موفقه‌های اسلامی از آن استفاده شود. به عبارت بهتر مزاج وسیله جذب است و قطعا وقتی مطالب متنوع و همراه آن باشد، مخاطب آن را فراموش نمی‌کند. البته این کار باید محدود مشخص آنجا بپذیرد یعنی مستخر، تنقیص و اهانت در کار نباشد. اما کسی غیبت درخت نیست می‌فرماید «اگر کسی یک رسم عامه مردم را به عنوان شوخی گفت، این خودش غیبت عمومی است.»

گاهی اوقات مطلب به گونه‌ای است که انسان می‌تواند آن را شیرین بیان کند. لازم نیست همیشه جوک گفته شود. به عنوان مثال شیرین باعث آن گذاری شوخی و بیشتر می‌شود که این می‌شود. در قالب فصاحت و بلاغت مطرح می‌شود. در مثال موضوع تواضع را بیان می‌شود. علمای گذشته همواره به آن توجه داشتند. مشکل مرحوم بهرانی، مشکل شیخ بهایی و مشکل‌های مختلف دیگری وجود دارد که با توجه به محتوای متنوع خود، به خطابه کمک می‌کند.

بنده نیز در این مسیر قدمی برداشته و در حال نوشتن مشکل هستم. در بخشی از این کتاب آورده‌ام که «فقیه‌الایات‌الاحمال فکرم می‌کردم ما مسخران و گوشه‌نشینان املا فقهیدیم ما هم نخواندیم، بارها ما را مستمع‌های خوب که در ده، گوینده و شنونده کار شونده کلمات الهی هستند.»

امام حسن مجتبیٰ ﷺ فرمودند: «إِنَّ هَلْ جَمِيْلُ شَرِيْفٍ جَمَالِ اِبْنِ اِنْسَانٍ يَأْتِي بِه شَعْفُ وَ قَرِيْبٍ مِمَّنْ يَأْتِي دَر كِتَابِ صَد كَلِمَةً تَقْرِيْرَاتِيْ اُورْدَم كِه دَر اِيْنِ مَسِيْر.»

**پ. مزاج در اسلام چه مؤلفه‌هایی دارد؟**  
اولین مؤلفه، حکایات‌های شیرین است. مانند حکایات سمدی که خنده را به دل نماند. شب که اشتباه که همه گمان می‌کنند درست است. «همراه بودن مزاج خنده است.» در صورتی که خنده یکی از آثار مزاج است. باید شادابی آفرین باشد؛ چرا که فقیه در اسلام نهی شده است.

**پ. وجود مزاج چه طریق ممکن است؟**  
روایات متنوع لطیف استفاده کند. اینها شوخی‌های منبرگرانی بر بیان مرفار عقده اخلاقی و احکام استیضاح بنابراین در واقع شوخ طبعی و مزاج وسیله است. نه هدف، در واقع آفرین برای است که مطلب تکمیل شود و گاهی ابلاغی مزاج نیست؛ مانند مجالس عزو چون که اصلا موقعیت موقعیت مزاج نیست. امیر المؤمنین ﷺ در خطبه متقین می‌فرماید: خصلت انسان‌های با تقوا این است که «بشرفه وی وجهه و حزنه فی

خطیب باید برای تنوع مجلس از نکته‌ای ادبی، لطیف و حتی از قسه‌های آموزنده استفاده کند که خنده را به دنبال داشته باشد. یک اشتباه که همه گمان می‌کنند درست است، «همراه بودن مزاج با خنده است.» در صورتی که خنده یکی از آثار مزاج است. مزاج خنده‌های شاد آفرین باشد؛ چرا که فقیه در اسلام نهی شده است.



علمای گذشته همواره به آن توجه داشتند. مشکل مرحوم بهرانی، مشکل شیخ بهایی و مشکل‌های مختلف دیگری وجود دارد که با توجه به محتوای متنوع خود، به خطابه کمک می‌کند.



# مہارت برگسزاری در مسجد

مسجد نظری



با بیان یافتن ماه‌های محرم الحرام و صفر المحظور، در ماه جزن و عزای اهل بیت عصمت و طهارت (ع) و فرارسیدن ماه ربیع الاول، پس از دو ماه سیاه‌پوشی، سوگوازی ماتم و عزاء، لازم است برنامه‌های مسجد حال و هوای دیگری به خود گیرد و برنامه‌های شاد جایگزین عزاء ماتم شود. مخصوصاً در مناسبت‌های شاد مثل ایام و ولادت باسعادت حضرت ختمی مرتبت، محمد مصطفی (ﷺ) و فرخنده ولادت امام جعفر صادق (ع) باید برنامه‌های شاد و ویژه اجرا شود؛ چرا که طبق فرمایش امام صادق (ع) شیوای کسانی هستند که: «جزنزون لحرزنا و یفرحون لفرحنا».

در جشن‌ها و مناسبت‌های شاد معمولاً در مساجد سخنرانی و مولودی خوانی اجرا می‌شود. اما سخنرانی در بیشتر موارد مثل سخنرانی در عزای‌ها و سوگوازی‌ها است و تفاوتی ندارد. مولودی خوانی نیز در اجرا مثل روضه خوانی است و شاد نیست یا در آن روضه خوانده می‌شود یا اینکه با کف زدن و... همراه است که با مسجد و خانه خدا تناسب ندارد. پس چه باید کرد؟

## برپا داشتن بزم‌گزین برنامه‌های جشن و سرور در مسجد

**۱. اجرای سرود**  
یکی از اجزای سرود می‌توان از گروه‌های سرود موجود در منطقه دعوت کرد یا از بچه‌های خودمسجد استفاده کرد که اگرهاک دوم مناسبتر است. برای استفاده از بچه‌های محل باید: الف) از جوانان مسجدی برای تشکیل گروه سرود دعوت‌نام به عمل آید. ب) قبل از مناسبت یک سرود ویژه انتخاب شود. ج) گروه سرود حلال چهار یا پنج بار سرود مورد

نظر تأمین کنند. د) تهیه لباس فرم و یک‌دست برای گروه خوب است. از موسیقی لازم نیست. ه) لازم نیست خود امام جماعت مستقیم گروه سرود را هدایت کند؛ بلکه می‌تواند یک مسئول برای آن تعیین نموده و بر فعالیت آنان نظارت کند. و) تشکیل گروه سرود فواید زیادی دارد؛ از جمله: \* تشکیل گروه سرود فواید زیادی دارد؛ از جمله: \* مسجد بسیاری از برنامه‌های مناسبتی خود همیشه یک سرود آماده خواهد داشت. \* رشد اطلاعات و فرهنگ‌آزایی اعضای گروه سرود را در پی خواهد داشت. \* اعضای گروه سرود به پیانه ترمین سرود، در برنامه‌های مسجد به صورت منظم شرکت خواهند کرد. \* به راحتی می‌توان برای افراد گروه سرود برنامه تربیتی خوبی اجرا کرد. \* خانوادگی آنان را با مسجد بیشتر مرتبط می‌کند.

## ۲. اجرای توشیح (همانند سرود)

نکته: اجرای توشیح مانند اجرای سرود است؛ اما تفاوت که توشیح تخصصی‌تر و هماهنگی آن مشکل‌تر است؛ زیرا \* افراد منتخب برای توشیح باید صدای خوب و متناسب داشته باشند. \* تعداد افراد گروه توشیح محدود و اندک است. \* مسئول گروه توشیح باید خودش توشیح کار کرده باشد؛ لذا معمولاً در مساجد خیلی کم هستند. \* نکته: در ترمین و اجرای توشیح باید به این نکته توجه داشت که همه متون توشیح عربی نباشد؛ چرا که بیشتر مردم و مسجدی‌ها متوجه نمی‌شوند و لذت کمتری می‌برند؛ پس ضروری

است که بخشی از توشیح به زبان فارسی باشد. **۳. اجرای نمایش و تئاتر**  
بسیاری از اجرای تئاتر و نمایش تنها باید بچگان جوانان و جوانان مسجدی را فعال کرد و نمی‌توان سراغ گروه‌های تئاتر و نمایش رفته؛ زیرا برعکس آن گروه‌ها با فضای مسجد آشنا نیستند. برای تشکیل گروه نمایش و تئاتر مسجد: الف) متقاضیان ثبت‌نام شوند. ب) با تک‌تک متقاضیان مصاحبه انجام گیرد تا هم اهمیت و جدیت تک‌تک را ببیند و هم افراد گروه متناسب انتخاب شوند. ج) مسئول و مامور و مامری برای آن انتخاب شود که خودش اهل تئاتر و نمایش باشد و انگیزه دیگری داشته باشد. د) هر نمایشی را می‌شود در مسجد اجرا کرد؛ بنابراین باید نمایش مورد نظر متناسب با مسجد و فضای آن باشد. ه) بهتر است بیشتر رویدادهای تاریخی و قرآنی و روایای برای اجرای نمایش در نظر گرفته شود. (و) لازم نیست نمایش محتماً شاد باشد؛ بلکه اجرای نمایش خود، جذابیت خاصی دارد؛ البته اگر در جشن‌ها نمایش شاد باشد، بهتر است. ز) استفاده از بعضی وسایل در نمایشی که می‌خواهد در مسجد اجرا شود، محدودیت دارد؛ باید کاملاً قوت خود تا مخالفت مسجدی‌ها را به دنبال نداشته باشد.

## ۴. اجرای مسابقه

بچه‌های مسابقه را به تعداد افراد مورد نظر تکثیر کنید و در اختیار شرکت کنندگان قرار دهید؛ از

آنان بخواهید جواب‌ها را پشت بر که بپوشند و آنها را تحویل دهند. پس از بررسی، به جواب‌های صحیح با قرعه‌کشی جایزیی اهدا کنید؛ و ضمناً پاسخ صحیح را هم بیان کنید. نمونه ۱

مسئله
نام و نام خانوادگی: کلاس:
تلفن:
۱. چرا خداوند قسرنان را به زبان عربی نازل کرده است؟
۲. چرا ابی‌طالب را در دنیا از من بترسد، در مبارک که یوسف بیاید. (شماره ۱ را به همراه ترجمه بنویسید)

نمونه ۲

مسئله
نام و نام خانوادگی: کلاس:
تلفن:
۱. سوره‌های قرآن که اسم یکی از اصول دین است؟
۲. قیر امام جعفر صادق (ع) در کجا است؟
۳. آیا آب مضاف می‌توان وضو گرفت؟
۴. در کدام دعای نام پروردگار ۱۰۰۰ بار تکرار شده است؟
۵. اصول و فروع دین را نام ببرید.

**ب) شفاهی**  
بچه‌ها سوال یا معما پرسید، هر کسی جواب داد، هدیه بگیرد. نمونه آن چیست که خدایمان داد؟

و البته جواب آن منسوب به علی (ع) است که در جواب چند پهلوی فرمود: اینکه بعضی از شما بپوشان زین را پس رخسایم داند، ولی خدا عزیز را پس خود نمی‌داند. **ج) از مطالب سخنرانی**  
از محتوای منبر آن شب یک سؤال طرح شود و هر کسی جواب داد، به او هدیه دهید. نمونه: رسول اکرم (ﷺ) فرمودند: خدای تبارک و تعالی فرموده است به عزت و جلالم سوگند که بسیاری ندانند که تو ترس و دوامت با هم فراهم نمی‌آورم، پس اگر کسی... در دنیا خود را از من ایمن بدانند، در روز سزاخیز او را هر اسنان کنم و در دنیا از من بترسد، در روز قیامت او را زمین گردانم. (بخاری، الاوتار، ج ۷، ص ۳۷۸، ج ۲۸)

۳. مواظب باشید آنان از طریق تلفن همراه با طرف مقابل ارتباط بگیرند. ۴. سپس آنها را به جلسه بیاورید. ۵. همان بررسی‌ها را از طریق مقابل هر کدام از افراد مذکور در حضور جمع پرسید، اگر جواب‌ها مطابق بود، امتیاز می‌گیرد و اگر مطابق نبود، امتیازی نمی‌گیرد. ۶. سعی شود سؤالات، جالب و خنده‌دار باشد و در عین حال، موجب شادمانی آنان نشود. نمونه سؤالات مسابقه شناخت قرآنی ۱. غذای مورد علاقه شما چیست؟ ۲. شهر مورد علاقه شما چیست؟ ۳. با کدام سوره بیشتر مانوس هستید؟ ۴. ماشین مورد علاقه شما چیست؟ ۵. بهترین جای تفریحی مورد علاقه شما کجا است؟ ۶. چه خبری شما را خوشحال می‌کند؟ ۷. در بین قاصد بیشتر به کسی علاقه دارید؟ ۸. شما را چه کسی بیشتر از همه دوست دارد؟ ۹. رنگ مورد علاقه شما چیست؟ ۱۰. اگر یک ماه حقوق قطع بشود، چه کار می‌کنی؟ ۱۱. به کدام امام بی‌علاقه فکر می‌کنی؟ ۱۲. ورزش مورد علاقه شما کدام است؟ ۱۳. بیشتر پسر دوست دارید یا دختر؟ ۱۴. با کدام دعا یا زیارت در افتتاح مانوس هستید؟ ۱۵. از چه فصلی بیشتر خوش می‌آید؟ ۱۶. اگر یک بابای بی‌جهت دعوات کند چه کار می‌کنی؟ ۱۷. اگر بچه شما یک چیز قیمتی را بشکند، عکس العمل شما چیست؟ ۱۸. اگر کسی بدون اجازه دست به مواظبت بزند، عکس العمل شما چیست؟



# سبک وسیره تربیتی امام صادق (علیه السلام) در مواجهه با جوانان

حسین هرمز

ماده‌نامه  
آموزش  
تربیتی



**ایجاد انگیزه به روش ابهامی**  
بهار عمر، فرصتی است که باید قبل از خزان شدن، از زیبایی‌ها و مویهای آن چند به حسابی اخلاقی بالا است. امام صادق (علیه السلام) در این باره به جوانان طاق می فرماید:  
«هَذَا بِالْأَخْلَاقِ فَأَهْلُمُ اسْرَعَالِي كُلِّ خَيْرٍ»  
دیگران خوبی‌ها را می‌پذیرند... همچنین حضرت درباره اهمیت سرمایه‌گذاری معنوی درباره نسل نو و حفاظت نوجوانان از گروه‌های منحرف و تک‌اندیش می فرماید: «جَادُوا أَوْلَادَكُمْ بِالْخَيْرِيَّةِ قَبْلَ أَنْ تَسْقُطَ إِلَيْهِمُ الْمَرْجُوعَةُ» نوجوانان خود را با احادیث ما آشنا کنید قبل از اینکه مرجع به یکی از گروه‌های منحرف یا شرما پیشی گیرند».

**افتاح به روش تنظیم و دسته‌بندی**  
آموزش و تربیت نوجوانان، از این دست، اهمیت می‌شود. پس از دریافتن اهمیت این موضوع، چگونگی تربیت جوانان به ذهن خطور می‌کند. امروزه نظریه‌های تربیتی زیادی در مجامع علمی بیان می‌شود اما کدام سبک تربیتی جامع و مانع است؟ معصومان به دلیل عصمت و علم خادای، در همه‌جا به دلیل و با توجه به مناسبت میلاد امام صادق (علیه السلام) سیره تربیتی حضرت در مواجهه با جوانان تبیین می‌گردد.

**افتاح به روش تنظیم و دسته‌بندی**  
از این روایات و روایاتی از این دست، اهمیت آموزش و تربیت نوجوانان و جوانان فهمیده می‌شود. پس از دریافتن اهمیت این موضوع، چگونگی تربیت جوانان به ذهن خطور می‌کند. امروزه نظریه‌های تربیتی زیادی در مجامع علمی بیان می‌شود اما کدام سبک تربیتی جامع و مانع است؟ معصومان به دلیل عصمت و علم خادای، در همه‌جا به دلیل و با توجه به مناسبت میلاد امام صادق (علیه السلام) سیره تربیتی حضرت در مواجهه با جوانان تبیین می‌گردد.

**۱. برخورد صحیح و منطقی**  
یکی از روایای قابل توجه و جذاب سیره تربیتی حضرت، نحوه جذب و هدایت جوانانی است که در بهمه‌ای از زمان حضرت انحراف فکری و عقیدتی شدند. حضرت با برخورد صحیح و منطقی خود، آنها را متوجه می‌شد. آنان از افکار و عقاید باطل دست بردارند، بلکه باعث شدند آنها در ریف بهترین و مهم‌ترین باریان و خواص امام قرار گیرند.

جریان شیعه شدن هشام بن حکم یکی از این موارد است. او که در ابتدای طرقدان سرسخت چهمیه بود، به واسطه عموی خود، عمر بن یزید، خدمت حضرت شرفیاب شد اما با حضرت متناظر کند. همین که نسبت، امام و از سوی او کردند. هشام از جواب فراموش و برای یافتن پاسخ فرصتی خواست. حضرت به او فرصت دادند و هشام رفت. او چند روز در جستجوی جواب بود ولی نتوانست آن را پیدا کند. خدمت امام رسید. حضرت صادق (علیه السلام) پاسخ داد: «بمصر برو و چند سؤال دیگر که در مذهب او را بپوشی که مردم با عادت فسق و عقیدتهای می‌شد. هشام با اندوه و تخیر از خدمت امام محض نشد و فرمود: در جلسه سوم بود که از عقاید خود دست کشید».

## تحریک احساس به روش داستانی

به‌خورد صحیح و منطقی حضرت در مقابل هشام، او را چنان مجذوب خود کرد که از عقیده فاسد، خوش دست برداشت و از پاران و شیعیان خاص امام شد. تردایشان به قیام و جایگاه الای بی دست یافت. در یکی از روزهای شلوغ حج، امام صادق (علیه السلام) گروهی از یارانش مشغول گفت‌وگو بودند. در این هنگام هشام بن حکم خدمت امام رسید. پیشوای شیعیان از دین او که جوان بود، شادمان شدند. او را در صدر مجلس و کنار خویش نشانند و گرمی داشت. این رفتار امام، حاضران را که از شخصیت‌های علمی شمرده می‌شدند، شگفت‌زده ساخت. وقتی امام (علیه السلام) اثر شگفتی را در چهره آنان مشاهده کرد، فرمودند: «هَذَا تَأْتِرُنَا بَقِيَّةِ وَنَسَائِهِ وَتَدَه؟» این مرد، با قلبیه زبان و دستش پلوی ما است. سپس برای اثبات مقام علمی هشام، درباره ناهای خاوند متعال و فروعات آن از وی پرسید. هشام همه را به یکی پاسخ گفت. آنگاه حضرت فرمودند: «هشام! آیا چنان فهم داری که ما منطق و استدلال، دشمنان ما را دفع کنی؟ هشام گفت: آری. امام فرمودند: «فَعَنَّكَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَا وَثِيْقُكَ» خاوند تو را از این بهره‌مند سازد و در این راه ثابت قدم بماند...». هشام می‌گوید بعد از این دعا هرگز در بحث‌های خاندانسی و توحید شکست نخورد.<sup>۱</sup>

## ۲. تنویق به علم آموزی و فهمیدن

امام صادق (علیه السلام) کسب دانش را برای یک جوان ضروری می‌دانستند. آن حضرت می‌فرماید: «لَيْتَ أَحَدٌ آتَى أَيْ السَّابِّ مَنَكَ إِلَّا قَدْ آتَى بِلَا حَالِيْنَ: إِنَّمَا عَالِمٌ وَتَعَلَّمَ» دوست ندارم یکی از جوانان شما (بیمه) را ببینم، مگر اینکه شب و روز خود را در یکی از دو حال سیری کند: یا دانا باشد یا یاکورنده...  
اگر جوانان با تأثر و کات و احکام و معارف در آشنا شوند، فاصله آنان با حقایق دینی کم خواهد شد. امام صادق (علیه السلام) به‌شیردخان (روغن فروش) فرمود: «لَا تُخْرِجِي مِنْ لَافَقَةٍ مِنْ أَصْحَابِنا يَتَّبِعُونَ الْإِثْلَ مِنْهُمْ فَأَجَابَهُمْ تَسْتَعْنِي بِفِقْهِهِ اخْتِاجَ إِلَيْهِمْ فَإِنَّ اخْتِاجَ إِلَيْهِمْ أَذْخُلُوكَ فِي بَابِ خَلْقِ لَيْتَهُمْ وَهَذَا تَعَلَّمَ» و روزی دوستان ما کسی که در دین خود اندیشه و تفقه نکند، به ارزش ندارد. آیا بشیرا که یکی از دوستان ما در دین خود تفقه نکند و به مسائل و احکام آن آشنا نباشد، به دیگران (مخالفان ما) محتاج می‌شود و هرگاه به این‌ها نیاز پیدا کنند، آن را در خط انحراف و گمراهی می‌اندازد. می‌دانید، حال که خوش نمی‌دانند...  
شورت یادگیری احکام دینی در منظر پیشوای شریف، بقدری مهم است که می‌فرماید: «وَأَنْبِيَاءُ بِشَأْبِ مِنْ شَتَابِ الشَّبِيحَةِ لَا يَنْفَعُهُ إِلَّا تَعَلُّمُهُ» اگر چه به جوانی از جوانان شیعه به‌خورد کنیم که در دین تفقه نمی‌کنند، او را تأدیب نخواهم کرد...».



## ۳. عادت دادن به حساسی رفتار سازی

جوانی سرمایه و فرصتی بسیار عالی برای هر شخص است. اگر یک جوان به حساب عمر خود رسیدگی نکند و نداند که در مقابل عمر خویش چه چیزی به دست آورده است، در آینده‌ای که چنان دور سرمایه معنوی خویش را به باد فنا خواهد داد. اما اگر به حساب روزانه‌اش برسد و ببیند که در مقابل هر روز از دست‌رفته، یک قدم به سوی کمال برداشته، خوشحال شده و آن را تکرار کند و در مقابل انحطاط فکری و اخلاقی عمگین گشته و سعی در جبران آن نهد، باشد، ربه سوی رشد ترقی خواهد نهاد. امام صادق (علیه السلام) به این جذب که یک جوان فعال و پرشور و باایمان بود، فرمودند: «إِنَّ خَنْدَبَ خَيْرَ عِلِّيِّ كُلِّ شَيْءٍ تَفَعَّلَ أَنْ يَغْرِضَ عَمَلَهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ نَفْسَهُ فَيَكُونُ مَحْاسِبَتُهُ نَفْسَهُ فِي أَيْ خَنْسَةَ اشْتَاقَتْ مِنْهَا وَيَوْمَئِذِي شَأْنُ سَفِيحَةٍ مِنْهَا إِلَّا تَعَرَّى يَوْمَ الْقِيَامَةِ» ای بسسر جدب‌ها هر مسلمانی که ما را می‌شناسد، شایسته است رفتار و کردار خود را در هر شبانه‌روز خود عرضه دارد و حسابگر نفس خویش باشد تا اگر کار نیکي در آن دید، بر آن بیفزاید و چنانچه کار بدی در اعمال خود مشاهده نمود، از آن توبه کند تا در روز قیامت دچار ذلت و حقارت نشود...». چه زیاده دیندی است حال جوانی که آخر شب، قبل از خواب خلوتی برای خودش فراهم آورد و به کارهایی که در روز انجام داده، کمی فکر کند و از گناهانش استغفار کند و بر اعمال نیکش شکر خدا را آورد.

**پی‌نوشت**  
۱. عینی، کافی، ج ۸، ص ۱۶۴.  
۲. شیخ حرملی، وسائل الشیعه، ج ۱۷، ص ۲۳۳.  
۳. مصنفان مجلسی، بحار، کتاب ۱، ص ۱۶۵.  
۴. همان، ص ۱۶۶.  
۵. شیخ طوسی، امالی، ص ۲۱۲.  
۶. کلینی، کافی، ج ۱، ص ۲۳.  
۷. محمدباقر مجلسی، بحار، کتاب ۱، ص ۲۱۶.  
۸. همان، ص ۱۶۵، ص ۲۱۶.





## فیش روضه امام حسن عسکری علیه السلام

### حلقه سول

السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا سَوَّلَاتِیَ يَا آتِیَ الْخَفْدِ  
الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الْحَاجِّ الْمُهَدِّیِّ وَ  
رَحْمَةَ اللَّهِ وَرِثَاكَ... السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا نَبَا  
الْإِمَامِ الْمُنْتَظَرِ!

### متن شعر

سلامی از شاهدشهای من  
خوشه چین خرمن غمهای من  
مرغ دل از خاک تو بر می کشد  
جام کوچ سرخ را سر می کشد  
این همه غم که لدم را پر نمود  
قامت خورشید آخر که رده بود  
گاه زنجور از اسارت می شدم  
گاه صدها جسامت می شدم  
کدام می شد از جفای ناگهان  
می شد همه خانه با دزدگان  
مانده خورشید تو تانم در شفق  
نیست در عمق نگاه من رمق  
چرا سله کوه کم با چشم زار  
می کشد در سجده هایش انتظار...<sup>۱</sup>

### متن تهیه

اسماعیل بن علی نوینختی گوید: در روزی که امام عسکری علیه السلام بیمار بود و با آن بیماری از دنیا رفت، به محضرش رفتیم. آن حضرت به خادمش عقید فرمود که برایش جوشاندهای درست کنی پس از مدتی همسر من آمد



عسکری علیه السلام و مادر امان زمان علیهما السلام جوشانده را آورد. وقتی امام حسن کاسه را گرفت تا بنوشد، دستمان مبارکش لرزید، تا حدی که لب کاسه به دندان هایش خورد. به ناچار کاسه را بر زمین نهاد. به عقیده فرمود: «ذُخِلَ الْبَيْتُ بِاللَّيْلِ تَرَى حَبِيبًا مُنْجِدًا قَاتِلِيْنَ بِهٖ» درون خانه بیرون. در آنجا کودکی را در سینه می بیني، او از زمین بیابور... عقید گوید: «فَدَخَلَ الْبَيْتَ فَبَايَأَ نَبَا بَعْضِيْ سَاجِدًا رَافِعًا مِثَابِيَّةً تَحْوَالِيَّ الشَّعَا؛ دَخَلَ خَانَهُ رَفِعًا، دَخَلَ كُودِيْ كَيْهٖ سَجْدَةً رَفَعَهُ وَانْكَسَتْ سِبَابَهُ خُودًا رَاهِ سَمْتِ اسْمَانِ بَلَدًا كَرِيْمًا اَسْتَمَّ» و وقتی نمازش تمام کرد، عرض کرد: «أَقَامَ شَعْرًا مِی طَلِبُهُ دُونَ حَالِ مَا دَرَسَ اَمْدُ اَسْتَدَسْتُ» او را گرفت و نزد پدر آمدند... نزد پدر نزد امده سلام داد. هنگامی که امام حسن او را دید، گریست و فرمود: «اَسْتَبْدَأَ اَهْلَ بَيْتِيْهِ اَسْتَبْقَى الْاَمَّةَ قَاتِلِيْ اَهْبَتِ اِلَيْيْ نَبَايْ سُرُورًا وَاَقَامِيْ خَاسِلًا» او را به من بنوشان که به سوی خدایم می روم...<sup>۲</sup>

پسری در دم گرفت و به بالین پیوست  
پسری اشک فشان است به حال پدرش  
پسری جام شهادت به لبش بومده زده  
پسری سوخته از آغ مصیبت چگرس  
پسری از کوه دوشش دو عالم در دست  
شاهد آغ پنداره دل و چشم تروش  
حسن عسکری از زهر جنای مسوز  
حجتة ابن الحسن از خود که گریان به

### برش

سپس آب را نوشید و با کمک فرزندش نماز خواند و از دنیا رفت... این یک امام بود که لحظات آخر حیات خویش آب طلب کرد و فرزندش به بالینش آمد و او را سیراب کرد. در کربلا و عصر عاشورا نیز وقتی سیدالشهدا علیه السلام گودال قتلگاه بود، آب طلب کرد. امام پسری به امر الهی در خمه و در ستر بیماری بود و پدرش بر خاک غربت شهید شد... این داغ بر دل امام سجاد علیه السلام ماند. بود که پدر نه ای برای رفع تشنگی داشت و توان باری؛ لذا در کوفه و در میان مردم فرمود: «أَنَا لَنْ مِّنَ الْفِتْكَتِ خَرْمَةٌ وَ سَبَلْتِیْ نَعْمَةً وَ اَنْهَيْتِیْ مَا لَمْ وُشِيْ عِنَّمَا أَنْتَ اَبْنُ الْمَذْمُوحِ بِسَبْطِ الْفُرَاتِ مِرْنَ غَيْرِ ذُخْلٍ وَ لَا تِرَابِ»؟ من فرزند کسی هستم که حرمت او را شک کردی، مال و منال او را به غارت بردند و اهل و عیالش را به اسارت. من فرزند کسی هستم که در کنار شفا فرات، او را بی گناه سر بریند...<sup>۳</sup>

روزش به سیاهی شب موش بود  
در حجره، سر پدر به زانویش بود  
ناگاه تمام روضه ها شد مشکوف  
گویا که طلق مقابل روش بود...<sup>۴</sup>

### پی نوشت

۱. زیارت نامه امام عسکری علیه السلام.  
۲. زاد المعاد، ص ۱۲۷، محمد باقر مجلسی، ج ۱۸، انتشارات، ص ۱۹.  
۳. دیلمی، ص ۱۹.  
۴. سید بن طاووس، لایحه، ص ۱۵۷.

## منبر - معارف



## ورودهای پربرکت

نقیسه پورابینی

شهر قم در گذر زمان، شاهد حوادث و اتفاقات تلخ و شیرینی بوده که تعلق این سرزمین و مردمان آن به خاندان عصمت و طهارت علیهم السلام از زیباترین این اتفاقات بوده است. امام صادق علیه السلام با اشاره به عیسی بن عبدالله قمی فرمود: «سلام بر مردم قم! خداوند شهرهای آنان را با باران سیراب سازد و برکتها را بر آنان نازل کند و بدیهای آنان را به خوبی مبدل گرداند. آنها اهل آزار، کوع و سجود و قیام و قعودند. آنان قبیله دانشمند و اهل درک حقایق و روایت و عبادت نیکو هستند».<sup>۱</sup>

غنان بصری می گویند: روزی امام صادق علیه السلام به فرمود: «ای مانی دانی چرا شهر قم را «قم» نامیده اند؟ عرض کردم: خدا و بنمیرش و شما آگاهتر هستید. امام علیه السلام فرمود: «برای اینکه اهل آن با قائم آل محمد علیه السلام همراه می شوند و با او قیام می کنند و بر کمک به او استقامت می ورزند و او را یاری می سازند».<sup>۲</sup>

دست آورد. برکات این نبوی مجلله در شهر قم آنگاه به حج عود می رسد که بدینام تأثیر وجود آن حضرت در تحولات تاریخی، فرهنگی، مذهبی، اجتماعی، محدود به قم نبوده و گاهی کل کشور ایران تحت تأثیر آن قرار می گرفت و برخی وقایع و حوادث ایران، به نوعی با شهر قم مرتبط بوده است.

عبدالرزاق حضرت مصوم علیه السلام به قم و دفن دیگر مهاجران حضرت در این سرزمین مقدس، علویان و مسادات بیشتری به این شهر روی آوردند، توجه شیعیان به این نقطه فزونی یافت و علما و مشاهیر شیعه در طول تاریخ به این مکان مقدس توجه نشان دادند. در نتیجه مهاجرت به این شهر زیاد و موقعیت مذهبی قم تثبیت شد و استحکام تاریخی یافت.

قم با این ویژگی ها در میان شهرهای شیعه منتهین از شهرت جهانی برخوردار شد و یکی از شهرهای مهم جهان اسلام به ششام آمد. به این ترتیب از مراکز مهم فرهنگی و فقهی شیعه گردید و همه شیعیان، اجتماعی، عمرانی و اقتصادی رویه به شهرت پیدا نمودند. تأثیر این واقعه تاریخی را می توان با مطالعه تاریخ این شهر به

یلکی دیگر از برکات مزار مقدس نبوی دو عالم، حضرت مصوم علیه السلام در شهر قم، رونق گرفتن حوزه علمیه است. تاریخ این کانون علم و فرهنگ به قرن ها قبل برمی گردد.



### از تاریخ ورود حضرت مصوم علیه السلام به قم

#### ۱. گسترش قم

گسترش شهر قم و مورد توجه قرار گرفتن آن از سوی خیل مشتاقان اهل بیت علیهم السلام برای اقامت در آن و استحکام مذهبی این شهر با حضور امام سیرابی از فرزندان امام حسن، امام حسین، امام موسی بن جعفر و امام علی بن موسی الرضا علیهم السلام مرتبط بوده است.

عبدالرزاق حضرت مصوم علیه السلام به قم و دفن دیگر مهاجران حضرت در این سرزمین مقدس، علویان و مسادات بیشتری به این شهر روی آوردند، توجه شیعیان به این نقطه فزونی یافت و علما و مشاهیر شیعه در طول تاریخ به این مکان مقدس توجه نشان دادند. در نتیجه مهاجرت به این شهر زیاد و موقعیت مذهبی قم تثبیت شد و استحکام تاریخی یافت.

#### ۲. حوزه علمیه قم

یکی دیگر از برکات مزار مقدس نبوی دو عالم، حضرت مصوم علیه السلام در شهر قم، رونق گرفتن حوزه علمیه است. تاریخ این کانون علم و فرهنگ به قرن ها قبل برمی گردد. امام حسین، امام موسی بن جعفر، امام علی بن موسی الرضا علیهم السلام به قم، مسدند بن عبدالله، احمد بن اسحاق قمی، علی بن بابویه قمی و دهها محدث و عالم شیعی از اولین رسوم حجازی به قم، زمینه گسترش علم و ادب و حدیث را در این شهر ایجاد کردند. هجرت ملا صدیق فلسوفی امامی شیعه به قم، چهره دیگری به این حرکت داد. سکونت

مرحوم فیضی کاشانی در قم و تأسیس مدرسه قضیه در حرم مطهر حضرت معصومه (ع) رشد فکری و قضای علمی این شهر را در گون کرد.  
رشد حوزه علمیه کم و بیش ادامه یافت و ترویج علم در این شهر در طول تاریخ، کمالات پروری به همراه داشت تا آنکه مرحوم میرزای قمی، عالم جلیل القدر عصر قاجار، به این شهر روی آورد و به حرکت علمی این دیار شتاب بخشید.  
این رشد علمی همچنان رو به بالندگی بود تا سال ۱۳۶۵ م. مرحوم شیخ عبدالکریم حائری بر چمدان علم و قضیه و آراک به قم آمد و روحی تازه به کالبد این کانون فقاقت و عنایت بخشید.

**۳. حضور آیت‌الله بروجردی در قم**

اقبال آیت‌الله بروجردی (ع) به قم در ۹ دی ۱۳۳۳ هجری قمری، فالیتهای فرهنگی و اجتماعی را در این شهر متراکم نمود و همچنین ورود مردم و دانشمندان بزرگ شیعی و همراش آنان با حرکت حوزه علمیه در شگوفایی آن نشانی ساخت.  
با ورود و استقرار آیت‌الله بروجردی درس و بحث حوزه رونق گرفت. بیشتر کسبانی که به قم مستقر شده بودند، مجدداً به حوزه بازگشتند و افرادی از حوزه‌های دیگر جذب حوزه قم شدند. در این میان امام خمینی (ع) در نشر برکت حضور آیت‌الله بروجردی بسیار مؤثر بود. ایشان در حالی که در عالی ترین سطح حوزه تدریس می کردند، این نقیصه را برطرف کردند و به طرز قابل دردی نشان شرکت می کرد و این تعمیم ارتباطات میان دانشمندان امام آیت‌الله بروجردی، اولین گامها را برای ایجاد نمرای عظیمی در این حضور پر برکت در کشور ایران به وجود آورد.  
انقلاب اسلامی ایران می شک از مهم ترین آثار این حرکت است که از قم سرچشمه گرفت و سپس سرسبز ایران اسلامی را در بر گرفت و موجب اقتدار و عظمت بیش از پیش شیعه در سراسر جهان شد.

**پس از وفات**

۱. محمد تقی جعفری، جلال‌تاریخ، ص ۵۷۲، ص ۳۲۷، ص ۱۷۸.
۲. محمد تقی جعفری، جلال‌تاریخ، ص ۵۷۲، ص ۳۱۶، ص ۳۱۷.
۳. موسیقلی، معین‌الدین، شگفتی تاریخ، ص ۲۲۲.
۴. محمد تقی جعفری، جلال‌تاریخ، ص ۵۷۲، ص ۳۱۷.
۵. برگرفته از مقاله «حضور معصومه (ع) کاتبه نبی».
۶. علی دانی، معارف، ص ۱۱۱.
۷. محمد تقی جعفری، جلال‌تاریخ، ص ۵۷۲، ص ۳۱۷.

محمد محسن طبسی  
در ساره وحدت تقریب مباحث گوناگونی از قبیل تعریف تقرب و وحدت، پیشینه وحدت و وحدت از دیدگاه قرآن و اهل بیت مطرح شده که مهم ترین و البته مهجور ترین آن، رویکردها و برداشتهای او وحدت و تقرب است که جریان‌های مختلفی را در جهان اسلام به وجود آورده است. موضوع این نوشتار بررسی برداشتهای مختلف او وحدت و تقرب است. همچنین دو رویکرد منصفی و مثبت در قبال وحدت و تقرب در جهان اسلام وجود دارد.

**مخالفان تقرب و وحدت**

در جهان اسلام بیشتر سلفیه و گروهی از اهل سنت و شیعه، با اصل مسئله تقرب بین مذنبین اسلامی، به شدت مخالف هستند و با تگارش کتاب و اهل آن، به تین مجال بودن تقرب و وحدت بین شیعه و اهل سنت بر داشته و جریانی را برپا کرده اند.  
سنت والشیعه نوشته رشیدرضا، مسأله التقرب بین المسلمین و اهل سنت نوشته دکتر ناصر قفاری، الخطوط المرعیه نوشته محمد بن عبداللین خطیبی، تدریج الظلام و تنبیه الایمان علی خطالشیع علی المسلمین والسنه نوشته ابراهیم سلیمان جیهان، امر بعد اعتقاد، نوشته محمد بن عبدالله سلفی از مهم ترین کتابهای سلفیه در تقرب سنی و شیعه سنی است. کتاب الشیعه والسنه نوشته محمد حسن الهی ظهوری یکی از مهم ترین کتابهای اهل سنت در رد تقرب است. موسیقلی از جمله برالت از خلفا، تقیبه، تنبیه، تحریف قرآن، بیهودگی شیعه و بدعت و امانت آن پاسخ سوزان یکی از نویسندگان شیعه و اهل سنت است. کتاب دلاله می کند.

**وحدت اجتماعی**

این نوع وحدت و به معنای توحید زندگی

عبارت از هر نوشته بمسربود الدین دستگاری جویری نیز از مهم ترین کتابهای گروه اهل سنت است. از دیدگاه قرآن و اهل بیت مطرح شده که مهم ترین و البته مهجور ترین آن، رویکردها و برداشتهای او وحدت و تقرب است که جریان‌های مختلفی را در جهان اسلام به وجود آورده است. موضوع این نوشتار بررسی برداشتهای مختلف او وحدت و تقرب است. همچنین دو رویکرد منصفی و مثبت در قبال وحدت و تقرب در جهان اسلام وجود دارد.

**مواقف وحدت**

بر اساس مخالفان وحدت، جمع زیادی از مسلمانان مواقف اصل مسئله تقرب و وحدت و به ضروری بودن آن تأکید کرده و بر این باورند که گستره این وحدت نظر نراند.

**وحدت سیاسی**

به معنای شناخت دشمن مشترک و اتحاد و یکپارچگی در برابر توطئهها و اختلاف افکنی دشمن خارجی است که معنای حداقلی و مصداق بارز وحدت در جامعه اسلامی است. گروهی از شیعیان در زمان نادرشاه افشار طرفدار چنین وحدتی بودند و سخن شیخ شریعه افشاری در پاسخ سوزان یکی از شیعیان بخارای، بر این مبنا دلاله می کند.

در جهان اسلام، بیشتر سلفیه و گروهی از اهل سنت و شیعه، با اصل مسئله تقرب بین مذاهب اسلامی، به شدت مخالف هستند و با تگارش کتاب و امانت آن، به تین مجال بودن تقرب و وحدت بین شیعه و اهل سنت بر داشته و جریانی را برپا کرده اند.  
سنت والشیعه نوشته رشیدرضا، مسأله التقرب بین المسلمین و اهل سنت نوشته دکتر ناصر قفاری، الخطوط المرعیه نوشته محمد بن عبداللین خطیبی، تدریج الظلام و تنبیه الایمان علی خطالشیع علی المسلمین والسنه نوشته ابراهیم سلیمان جیهان، امر بعد اعتقاد، نوشته محمد بن عبدالله سلفی از مهم ترین کتابهای سلفیه در تقرب سنی و شیعه سنی است. کتاب الشیعه والسنه نوشته محمد حسن الهی ظهوری یکی از مهم ترین کتابهای اهل سنت در رد تقرب است. موسیقلی از جمله برالت از خلفا، تقیبه، تنبیه، تحریف قرآن، بیهودگی شیعه و بدعت و امانت آن پاسخ سوزان یکی از نویسندگان شیعه و اهل سنت است. کتاب دلاله می کند.

**نگاهی به رویکردها و جریانی های تقریبی در جهان اسلام**

اندک از شیعیان هستند که البته واکنش شدید جامعه شیعی را به دنبال داشته اند. کتابهای خرافات و غیره و رضاد فماتع الاجمان از قرآن نوشته سیدالافتخار برقی، شاهراه اتحاد و راه نجات از شرفعلیان نوشته شیعه واسلی قطمران، حل الاختلاف بین الشیعه والسنه فی مسأله الامامه نوشته سید مصطفی حسینی طباطبائی، السنه والشیعه وحده الفین خلاف السیاسه والتاریخ نوشته احمد کاتب، کتاب زیاره عاشورایی المیزان، المآثر والتأکیدی علی مذهب اهل البیت و این نیز از هر نوشته حسین خبیب آل راضی، از جمله کتابهای است که با بازخوانی یا نقد و بررسی عمیق امامت و تنزل آن از اصل عقیدتی است که مسئله تاریخی فرعی، علمو عصمت امامت، یک سوال بزرگ زاریت عاشورا و جامعه کیهانیک، یک سوال بزرگ زاریت و مهم ترین از همه، تشکیک در شهادت حضرت زهد (ع) جریانی است که با رویکرد وحدت اعتقادی مبارزه شده که جامعه شیعی، آنان را در جریانی های تنزلی مانع نگارد کرد است.

**سخن پایانی**

۱. وجود اعتقاد شیعی و عدم غمگینشی از اعتقادات دیگر.
۲. بالا بردن قدرت پاسخگویی شیعیان در برابر موج شبهات با توجه به جنگ اعتقادی بدون مرز.
۳. حفظ شاعر شیعی.
۴. احتراز از تفکر تشیعه کردن اهل سنت بدون برنامه و روش مناسب.
۵. خطر استعجال شیعیان با توجه به جریان تقرب و وحدت اعتقادی.
۶. خطر افراطی گری در شیعه با توجه به جریان شیزارزی.
۷. فکتر جمعیت شیعه.
۸. تأکید بر عقاید حقه شیعه.
۹. زمینه سازی برای بحث و گفتگو در باره مسائل اختلافی در فضایی آرام و مسالمت بین علمای مذاهب.
۱۰. رعایت اخلاق و ادب اسلامی در بیان مسائل اختلافی.





# فترت پر جنب و جوش

بررسی عملکرد امام صادق (ع) در فترت با تکیه بر جنبش ائمه و تاسیس بنی عباس  
حسین رحمان پور

مطالعه و بررسی حوادث تاریخ و درس گرفتن از آن، سفارش و سپرده مکرر قرآن است. بررسی زندگی ائمه طاهریین می تواند مصداق بارز این توصیه قرآنی باشد؛ چرا که مهم ترین نکات معرفتی را می توان از سیره آن عزیزان دریافت کرد.

در این نوشتار بر آنیم که مقطع خاصی از زندگی امام صادق (ع) را بررسی کنیم که شامل سال های انتقال قدرت از بنی امیه به بنی العباس می شود. هدف از این بررسی به تصویر کشیدن خدمات و درس های آموزنده امام در این دوران است. امام صادق (ع) تنها امامی است که دو حکومت را در کمر داشته است. ایشان از سال ۱۱۴ تا ۱۳۲ با حکومت بنی امیه و از سال ۱۳۲ تا ۱۴۸ با حکومت بنی العباس هم عصر بودند. بررسی این دوره زمانی به ما نشان می دهد که موفقیت ویژه ای برای امام صادق (ع) در این زمان حاصل شده بود که در زمان ائمه دیگر به این وسعت حاصل نشده بود. قبل از ورود به اصل بحث، ابتدا مقدمه ای در ادراک اوضاع خاص این دوران بیان می کنیم.

## دوران پانمی حکومت بنی امیه

ظلم بی نهایت و کشتارهای فراوان خلفای بنی امیه، باعث شده پایهای حکومت آنان

متزلزل شود؛ به طوری که برخی از خلفای آنان فقط چند ماه فرصت حکومت و خلافت پیدا کردند. این تنازل خصوصاً در دو سه سال آخر حکومت آنان باعث شد سخت گیری های سال های اولیه حکومت نسبت به وقایع جاری وجود نداشته باشد و بیشتر درگیر مسائل داخلی خود و حفظ حکومت باشند. لذا این فرصت برای امام باقر (ع) به مدت کم و بعد از ایشان امام صادق (ع) به شکل وسیع تر پیش آمد تا بتوانند به تبلیغ دین و افکار عالیه مذهب تشیع بپردازند.

## دوران ابتدای حکومت بنی العباس

یکی از رموز موفقیت بنی العباس از سال ۱۳۹ که به شکل وسیع با بنی امیه مبارزه می کردند تا سال ۱۳۲ که اولین خلیفه آنها حکومت را به دست گرفت، منتسب دانستن خود به اهل بیت بود.

آنان شمار خود را «الارضا من آل محمد» قرار داده بودند. خود را پسر عموی بنی هاشمی دانستند و از این خویشاوندی به عنوان استفاده کردند و اعتماد عمومی را به دست آوردند. از آنجا که بنی العباس در ابتدای کار نمی توانستند دشمنی خود را نسبت در اهل بیت برآورد کنند، فرصت مناسبی برای امام صادق (ع) فراهم آمد تا از این موقعیت، نهایت استفاده را ببرند و در حرکت و خدمات قبلی

خود را ادامه دهند. خمداد امام در این دوران به شرح ذیل است:

۱. تبلیغ فرهنگ شیعی و ایجاد پایگاههای دینی در مدینه و عراق
- شاید بتوان گفت که مهم ترین حرکت امام در این دوره، همین بوده است. این کار امام در چند بخش به سر انجام رسید که به برخی موارد اشاره خواهیم کرد:
- الف) تربیت شاگردان متخصص: امام در اولین فرصت، راه پدر شریفشان را ادامه دادند و سیره نبوی استمداد جستجو و کانون مسجد النبی و مسجد کوفه را بنا نهادند و در سایه این اندیشه قوی، شاگردان تخصصی را به جامعه تقدیم کردند که مورخان تعداد شاگردان ایشان را تا چهار هزار نفر نیز ذکر کرده اند.

ب) سفر امام به مناطق مختلف: امام با سفر به جاهای مختلف همانند مکه و مدینه و حیره، با طرح سوالات و جوایگویی و معرفی عقاید خود با قیام علمی و ساده، گام مهمی در راستای اهداف خود برداشتند. خود را به جهان علمی فرهنگی مذهبی آن دوران معرفی نمودند.

ج) اعزام شاگردان به عنوان مبلغان: فرصت تبلیغ شیعه، حضرت شاگردان خود را به منظور تبلیغ مذهب شیعه و همچنین برای تبلیغ خنثیت خود

به مناطق مختلف اعزام می کردند؛ از جمله این مناطق می توان به خراسان و اطراف حجاز و کوفه اشاره کرد.<sup>۱</sup>

د) مناظرات چهره به چهره امام با سران و بزرگان سایر مذهبها، این بخش از کار تبلیغی امام بسیار حیرت آورنده و کتب تاریخی و روایی ما به موارد زیادی در این زمینه اشاره کرده اند. مثل مناظرات عقیدتی و فقهی امام با سران عقاید باطل و سران مکاتب فقهی همچون ابا ابی العوجا، ابو حنیفه و ابو اشعر.

۳. جنگ نرم برای حفظ مکتب شیعه

این حرکت امام با درویش خاص انجام شد: الف) پرهیز از حواشی؛ یکی از حوادثی که در دوره امام صادق (ع) کمی قبل تر از آن بسیار رونق گرفت، قیام های گسترده بود. همین مطلب باعث شد این انتظار از امام صادق (ع) نیز پیش آید که علیه حکومت قیام کنند. اما امام با درایت کامل، خود را از این جریانات کنار کشیدند؛ چرا که اعتقادشان بر این بود که این قیام ها به علت نبود افراد صالح و علم زمینه لازم، به جای نسیب می شود. نتیجه آنهم این بود که برای خدای است. امام با این حرکت خود نقشه این شکست داشتند.<sup>۲</sup>

ب) تقیبه: دومین عاملی که باعث نگه داشتن

مکتب شد، تقیبه بود. امام با ترویج این فرهنگ در بین شیعیان راه مقابله با کشتار شیعیان را طراحی کردند و زمینه رسیدن به اتحاد نسبی با گروه های عقیدتی همسورا فراهم کردند. البته باید توجه داشت که تقیبه بیشتر در سال های پایانی عمر حضرت جایگاه خود را نشان داد.<sup>۳</sup>

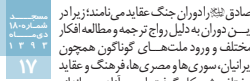
۳. اثبات جامعیت خود در مقابل دیگران: با آرامش نسبی این دوره برای امام، باعث شد ایشان در بحثها و مناظرات فراوانی که با افراد زیادی انجام دادند، جامعیت خود را به رخ آنها بکشند و به شکلی که علمای مختلفی زبان به تعریف و تمسح بر امام باقر و امام صادق (ع) می افشانند.

۴. دفع فتنه های مختلف:

الف) فتنه های سیاسی - اجتماعی: برخی افراد همانند ابوسلمه غالی با ارسال نامه ای، حضرت را به قیام علیه امویان دعوت می کردند اما امام با آتش زدن نامه او خطاب به عبدالله محض فرمودند: «این حرکت ابوسلمه حرکت غیر خدای است.» امام با این حرکت خود نقشه این فتنه را خنثی کرد.<sup>۴</sup>

ب) فتنه های علمی- عقیدتی: برخی دوران امام

امام با سفر به جاهای مختلف همانند مکه و مدینه و حیره، با طرح سوالات و جوایگویی و معرفی عقاید خود با بیان علمی و ساده، گام مهمی در راستای اهداف خود برداشتند و خود را به جبهان علمی فرهنگی مذهبی آن دوران معرفی کردند.



صادق (ع) در دوران جنگ عقاید می مانند؛ زیرا در این دوران به دلیل رواج جمعه و مطالعه افکار مختلف و ورود ملت های گوناگون همچون ایرانیان، سوری ها و مصری ها، فرهنگ و عقاید مختلفی شکل گرفت. این آزادی برای اندازه وظیفه امام را برای هدایت مردم سنگین تر کرد و ایشان را به جهاد علمی در مقابل این فتنه های عقیدتی واداشت.

## پی نوشت

۱. در زمان امام باقر و امام صادق (علیهما السلام) تعداد کمی ایجاد شد.
۲. سمیعی، خروج الفصح، ج ۳، ص ۲۱۸، تاریخ طبری، ص ۲۰۶.
۳. ابن اثیر، الکامل، ج ۵، ص ۲۵۸.
۴. اصل مبارزه بنی العباس به شکل غیر عقلی از سال ۱۰۰ آغاز شد.
۵. شاگردانی همچون حران، ذریقات قران، ابن زینب، عروب، زین العابدین، محمد بن مسلم، زین العابدین، عثمان بن عکرم و سلام در کلام، ذکر علمی، فقهی، تاریخ اسلام، فزراوان امام صادق، بخش چهارم، شانزدهن.
۶. محمد باقر جانی، سفیرهای عشاق آل محمد.
۷. محمد باقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۲، ص ۷۲.
۸. مرکز مطالعات اسلامی استنبول، گام امام صادق، مفکران جهان شیعه، ترجمه: «دبیح» منصور، محمدی، زین شهری، انتشارات بنی امیه، ص ۲۲.
۹. علمی، شیعیان، تاریخ اسلام در زمان امام صادق (ع) و امام کاظم (ع)، بخش دوم.
۱۰. هشت پایانی عصر حضرت در دوران منصور و ابان، ص ۲۲.
۱۱. حسن حنطلی، روزگار شیعه، ج ۱، ص ۲۲.
۱۲. سید مرتضی، مناقب امام صادق (ع)، ج ۲، ص ۵۲، ص ۷.
۱۳. مرتضی، سیری در سیره اهل اطهار، ص ۱۵۷.



استدلال به آیه غار، از دیدریزاد در میان جوامع اسلامی، محافل علمی و مناظرات مذهبی مطرح بوده است<sup>۱</sup> اما تاکنون مستندی یافت نشده است که ابوبکر و سائبلی از اطرافیان وی در زمان حیات رسول خدا ﷺ به همراهی ابوبکر اشاره و به آن استشهاد کرده باشند.



## فضیلتی در دوسر ساز

سید محمد مهدی رضوی پور

آیه ۴۰ سوره توبه معروف به آیه «غار» یکی از آیاتی است که اهل تسنن برای اثبات فضیلت ابوبکر بر دیگر اصحاب و در نتیجه استحقاق وی برای خلافت بعد از رسول خدا ﷺ به آن استدلال کرده‌اند. این آیه در نظر اهل تسنن از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و آن را بیان کننده فضائل و مناقب ابوالا و از دشمنان ابوبکر و ویژگی منحصر به فرد او دانسته‌اند.<sup>۱</sup> استدلال به آیه غار، از دیدریزاد در میان جوامع اسلامی، محافل علمی و مناظرات مذهبی

سه شب مانده و به قول خودش همانند دو انگشت به هم نزدیک بوده‌اند، غار خرا نوده؛ بلکه غاری در کوه نر بوده است. وجود چنین مطالبی در این روایات، دیدگاه کسبانی را تقویت می‌کند که می‌گویند ابوبکر هیچگاه به این مطلب استشهاد نکرده است؛ بلکه این مطالب در زمانی که جعل حدیث رواج یافته و برای برخی افراد دکان پر درآمدی شده بود، ساخته شده‌اند.

۱. ابوبکر بن ابی قحافه  
۲. عبدالله بن بکر بن ارقط  
جناب آقای نجاح الطائی در کتاب السیره التوبیه - ۱۰ دلیل آورده‌اند که «عبدالله بن بکر بن ارقط» همراه ابوبکر بوده است، که البته دلایل ایشان کافی نمی‌باشد و شواهد تمام نیست و از طرف دیگر روایاتی داریم که حضور ابوبکر در غار را مسلم می‌دانند که با این نگاه نیست تنها فضیلتی برای خلیفه اول ثابت نمی‌شود بلکه بود فراران فضیلت سازی برای خلیفه اول در برابر کفری که از معنای آیه به دست می‌آید باید خارج می‌شود و این مذمت را دفع کنند. نگاهي استدلالی به آیه:

أَلَمْ تَرَ أَنَّهُ أَفْجَرُ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا تَائِبِينَ الَّذِينَ إِذْ هَمُّوا بِالْغَارِ أَنْ يَقُولُوا صَاحِبِهَا يُخْرِنُنَا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الْتَائِبِينَ اللَّهُ سَكِينَةٌ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِخُذُوقِهِمْ تَرْوَاهُ وَجَلَّ كَلِمَةُ الَّذِينَ كَفَرُوا اللَّهُ الشَّطْلِيُّ وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ  
اگر او را یساری نکند خداوند او را یاری کردن آنرا که کافر است و کافران او (را از مکه) بیرون کردند، خداوند در حالی که دومین فرود (ویک فقره بیشتر همراه نامند) در آن روز هنگام که آن دو در غار بودند، و او به همراه خود گفت: غم مخور، خدا با ما است در این موقع خداوند سکیته و (اراش)

خود را بر او فرستاد؛ و با لشگرهایی که مشاهده نمی‌کردند او را تقویت نمود و گفتار (و هدف) کافران را پایین فریز کرد (و آنها را با شکست مواجه ساخت) و سخن خدا (و ابوالا) (و بیروز) است؛ و خداوند عزیز و حکیم است.

### نقد آیه دلالتی بر فضیلت ابوبکر ندارد

با بررسی دقیق مفاد آیه به این مطلب می‌رسیم که به هیچ عنوان نمی‌توان فضیلتی برای ابوبکر ادعا کرد و شاید مهم‌ترین بخش از استدلال عامه بر فضیلت در این آیه تعبیر «تائی» است؛ باشد، بر فرض که مراد از «تائی التین» ابوبکر باشد، باز هم فضیلتی برای وی محسوب نمی‌شود؛ چرا که این جمله تنها گزارشی از اجتماع مکانی ابوبکر با پیامبر است و مفاد آن هیچ فضیلتی را برای وی به اثبات نمی‌رساند. این آیه به مومنان گوشزد می‌کند که اگر شما پیامبر را یاری نکنید، خداوند خود، پیامبرش را یساری خواهد کرد؛ همان طوری که وقتی مشرکان او را از مکه اخراج کردند و قصد کشتن او را داشتند، و او هیچ یاری نداشت و تنها یکی از توفیر بود، با انزال سکیته و لشکریان نامرئی او را یاری کرد و کلمه الله را اعتلا بخشید. برخی از اندیشمندان اهل تسنن نیز تصریح کرده‌اند که تعبیر «تائی التین» نه ابوالوت را می‌رساند و نه اولیت را؛ بلکه فقط صرف اخبار از عبادت و هیچ گونه فضیلتی را برای آن شخص ثابت نمی‌کند. علامه رشید رضا؛ ذیل علمای معاصر اهل سنت در این باره می‌نویسد:

تائی التین این است: أَخَذَهَا فَأَمَّ بِهَا هَذَا الْفِرْعَوِيلِي يُعْتَبَرُ فِيهِ الْوَالِيَّةُ وَالْوَالِيَّةُ لَأَنَّ كُلَّ وَاحِدٍ مِمَّا تَمَّ الْأَخْرُ، وَمَقْلَةٌ، تَأَلَّفَ تَلْفِيحًا، وَرَأَى عَاطِقَةً مَعْنَى لَهَا أَلَا وَاحِدًا مِمَّا تَلَفَّتْهُ أَوْ تَعْتَبَهُ بِمِثْلِ هَذَا الْعَدَدِ. عَلَى أَنَّ التَّائِبِينَ فِيهِ أَمَّا يُعْتَبَرُونَ بِالزَّمَانِ أَوْ التَّكْوِينِ، وَهَذَا لِأَنَّ عَلِيَّ تَفْطِيلُ الْعَلِيَّ

التَّائِبِينَ، وَلَا التَّائِبَاتِ أَوْ الْأَوَّلِيِّ عَلَى مَن قَبْلَهُ. «تائی التین» یعنی یکی از دو تائوبن، تعبیر این چنینی نه اولیت را می‌رساند و نه ابوالوت را؛ زیرا بر هر کدام از آن دو، دومین دیگری است؛ همانند «یکی از سه تا» و «یکی از چهار تا». این جملات معنای جز این ندارند که یکی از سه تا یا یکی از چهار تا هستند و عدد به آن ختم می‌شود، بنابراین که ترتیب بر اساس زمان و یا مکان باشد، چنین چیزی دلالت بر برتری اولی بر دومی و یا سومی و یا چهارمی را قبلی‌ها نمی‌کند. اما شاهد دیگری که ثابت می‌کند این آیه در فضیلت خلیفه اول نیست روایتی است که در کتاب صحیح بخاری از عائشه همسر پیامبر نقل شده است: فقالت عائشه ما نزل الله فبينا نيامن من القرآن ما خاوند منعال در قرآن مجید چیزی در حق ما نازل نشده است. عائشه این سخن را در حضور هزاران نفر صحابه و یاران و در عصر معاویه گفت، پس عموم اصحاب اعدای او را در این مورد پذیرفتند پس به این ترتیب آیه غار در حق این هزار تن نازل نگردیده است. یعنی این آیه یقیناً منح شمام نبوده است؛ چگونه آن را تک می‌گذارند! حتی در سقیفه هم ابوبکر در برابر انصار به این آیه و فضیلت اشرازی نمی‌کند؛ زیرا مشخص است که برادرت همگان مغربی از فضیلت او است و این مطلب برای اهل متقی و تدبیر بسیار روشن و غیر قابل انکار است.

### پی‌نوشت‌ها

- ۱- صحیح بخاری، ج ۶، ص ۶۹۲، ج ۶، ص ۶۹۲، ج ۶، ص ۶۹۲، ج ۶، ص ۶۹۲
- ۲- ابن کثیر، التایبین، ج ۱، ص ۲۲۷
- ۳- رساله سید محمد تقی باقری، فضائل ابوبکر، ص ۱۷۷
- ۴- السیره النبویه، ج ۱، ص ۲۹۱
- ۵- تفسیر الطبرسی، ج ۴، ص ۲۳۸
- ۶- البخاری ج ۴، ص ۲۴۱

سید محمد باقی زاده  
شرح زندگانی  
مروج حیات افروز  
طهرانی

## شیفته تحقیق

آقا بزرگ در ربیع الاول ۱۲۹۲ ق. دیده به جهان گشود. از دریا ز در میان تهرانی‌ها مرسوم بوده که برای زنده کردن نام چاد خود، سموری از خانواده را هم نام چمدی کردند. حاج قاسم ملاحی، پدر آقا بزرگ نیز فرزند خود را محمدحسین نام گذاشت و به همین سبب، از همان ابتدا در میان خاندان به محمدحسین آقا بزرگ مشهور شد. هر چند آقا بزرگ تلاش کرد تا این نام خاندان خود را «منزوی» از شهرت و اشهرای دوری از دنیا بماند است تقدیر و مشیت الهی، آقا بزرگ را خاندان منزوی و پایه زنگی و آقای رساله که با همین نام شهر آفاق شد.



محقق خستگی ناپذیر

تاریخ تشیع مرئی چنین نستوه و محققى چنین پر تلاش و خستگی ناپذیر کمتر به خود دیده است. شیخ شیفته تحقیق و دانش بود و مؤید آن، تالیف حدود صد جلد کتاب تحقیقی است. نقل شده که از میان عنوان جوانی شروع به استسخار نسخه‌های کهن و معتبر خطی کرده است و این مهم را تا آخر عمرش که قاشمش به خدیگی یون کوع رسیده بود، ادامه داد. از خود نقل شده که در ابتدا علاقایی به تحصیل نداشتند و دوست داشتیم همچون بزرگان قاضی، کاتب و تاجر شویم اما پدر علاقه داشت که من طبله علم شوم. مدتی مرا در مغازه بزاز برادرم گذاشتند و با محبت‌های پدربانه و

بیایى شهر، دیدجدی شروع شد و تهیه کتاب و اسبابی شود و بعد از تابستان برگردی.<sup>۱</sup> از آن پس، این شوق در آقا بزرگ هیچ‌گاه فروکش نکرد و تا پایان عمر مبارکش، از هیچ راه انداختن روزی کوماهی نمی‌گذشت. آقا بزرگ در این باره می‌گوید: «با ایامی تجار و اعیان، می‌می‌رفت مربوط نشدند؛ تقدیر به لباس و خوراک نداشتند؛ هر چه می‌پوشیدم و هر چیزی حاضر بود در خانه، می‌خوردم. فقط کتاب که اسباب کار طبله بود، مهمای می‌کردم.»<sup>۲</sup>

نمونه‌ای از تلاش آقا بزرگ در کار دام علامه امین، صاحب کتاب اعیان الشیعه می‌خوانیم: من در نگارش اعیان الشیعه و تهیه اسناد آن به کتابخانه‌های مختلف سفر می‌کردم، در کربلا به کتابخانه شیخ العرفین رفته و اجازه گرفتم یک هفته در آنجا بمانم و تحقیق کنم. شیخ اطلاع دادند که شیخ آقا بزرگ طهرانی هم بهمان قصدی کتابخانه است و برای تحقیق آمده است. تا من را شنیده بودم، وقتی با او هم کتاب شد، دانستم که او فقط یک فهرست‌نگار نیست، بلکه اطلاعات قهقی، اصولی و فلسفی فراوانی دارد. آن شب تا نزدیک صبح مشغول تحقیق بودیم که حدود ساعت چهار و نیم شب، من فرقا خستگی خریدم. از خواب بیدار شدم، دیدم شیخ خود را خواب نوازیده و مشغول یادداشت‌برداری است. حدود هفت روز و شب در آنجا بمانم و شیخ همیشه می‌مورد ما برای استراحت اینان آماده می‌باید و بودی که من بسیار پر کار بودم اما بازم به حال آنجا عظیمه می‌خوردم.»<sup>۳</sup>

### مترسک

در جهان اسلام، فهرست‌های مختلفی از کتب مسلمانان وجود داشت که فقط در آن تا یافت می‌نویسندگان اهل سنت اشاره شده بود. مثلاً حاجی خلیفه در فهرست خود کتابت‌الطیون، آثار نویسندگان شیعه را نانیده نگاشت و متعصبانه هیچ‌یادی از کتب شیعه نکرد و اگر هم ذکر می‌

در تاریخ شیعه کمتر کسی در تعدد اجزاء و کیفیت آن، به پای شیخ آقا بزرگ می‌رسد. این در حالی است که شیخ، اجزای زیادی از شیوخ بزرگ اهل سنت هم به دست آورده بود.

به میان آمده، همراه با تحریفه افترا و تحقیر بوده است. بعد از دیدن نویسنده کتاب متعصبی نیز که در پی نگارش فهرست کتب بودند، ادعا کردند که شیعه اصلاً کتابی نداشته و همواره ریزه‌خوار نویسندگان اهل سنت بوده است. بزرگان شیعه، همیشه از قتلان یک فهرست کامل از مصنفات شیعه، نزاحت و نگران بودند. اسامی آنجایی که «عدو شود سب خیر، گر خدا خواهد»، چری زردی، نویسنده معروف مسیحی عرب، با سخنان سخیف خود که شیعه طایفه‌ای کوچک بود و آثار قابل اعتنایی نداشته و به همین جهت آن از بین رفته است، باعث شد علمای شیعه در صدد برآیند از گیان مذهب راه خود دفاع کنند و چولی ندانن شکن به این پایه‌گویی‌ها دهند. از این رو هر کسی گوشه‌ای از کار را بر عهده گرفت و طبق قرار، رسید حسن صدر، برای نشان دادن سهم شیعیان در تأسیس و تکمیل علوم اسلامی و حرکات علمی آنان، کتابی تأسیس الشیعه‌المعلیم الاسلام را نگاشت. شیخ محمدحسین کاشف‌الغطاء هم، با تقدیم تمام مطالب کتاب جرجی زیدان، استبهاجات و تعصبات کورا و انشنان داد و شیخ آقا بزرگ طهرانی، عمر پیرت خوش را بر آن گذاشت تا تمام مصنفات شیعه، در هر کتابخانه عمومی یا خصوصی، دور یا نزدیک را در فهرستی جامع، جمع‌کنند. این گونه‌شد که کتاب سنگ و جامع الزهری، الی تصانیف الشیعه از مصنفات شیعه در قرن معاصر نگاشته شد. تلاش این سه مجاهد سبب شناخت و معرفی فرهنگ غنی شیعه به جهانیان شد و سخن معرضان در این باب، بر دهانشان کوبیده گشت.<sup>۴</sup>

### جستارخوان

حیات‌تاریخ از اسلام و اصول آن را از کتب بسیار می‌نهد و از طریق روایت بسیاری در مورد اصول و روش و شرایط محتذاتان داشت. در تاریخ فرهنگ حدیثی شیعه، مصداقت در روایت اجازه نقل آن یکی از مسائل مهم بوده و علمای شیعه در سراسر تاریخ آن، به هر کسی چنین اجزای نمی‌دانند. همین امر موجب پدید آمدن «سلسله اجزای» در علم حدیث شد. در تاریخ شیعه کمتر کسی در تعدد اجزاء و کیفیت آن، به پای شیخ آقا بزرگ می‌رسد. این در حالی است که شیخ، اجزای زیادی از شیوخ بزرگ اهل سنت هم به دست آورده بود. برخی از مشایخ حدیث آقا بزرگ به روش خودش بدین شرح است:

میرزا احسین نسوی، سید محمدعلی

شاه‌المطعمی، شیخ‌علی خاقانی، شیخ محمدصالح آل طحان جهرانی، شیخ موسی کرمانشاهی، سیدولتراب خوشناری، شیخ علی کاشف‌المغظا، سیدحسن صدر، شیخ محمدعلی ازهری مالکی (رئیس مدرسان مسجدالحرام)، شیخ عبدالوهاب شامی (امام جماعت مسجدالحرام)، شیخ ابراهیم بن احمد الاحمدی (از فقهای مدینه)، شیخ عبدالقادر طرابلسی (مدرس حرم شریف) و شیخ عبدالرحمن علیش حنفی (مدرس الزهری).<sup>۵</sup>

### مخبر عیادت

آقا بزرگ طهرانی با تمام کارهای ملاقه‌تربایی که انجام می‌داد، هیچ‌گاه از بندگی خدای تعالی غافل نمی‌شد. نقل شده تا زمانی که با به آستانه هشتاد سالگی نگذاشته بود و خارهای پیروی هنوز در گوهر کهن‌سالی، بهای خستناش را به‌سختی نمی‌آورد، سیر و سلوک هفتگی خود را که در چهارشنبه‌ها انجام می‌شد، ترک نکفت. او هر شب چهارشنبه از نجف تا مسجد سله،<sup>۶</sup> یا پیاده می‌بود تا در آن مسجد مقدس (واقع در ۱۰ کیلومتری نجف) آینه جان ربا گلاب دیدگان صیقل دهد. گذشته از اینکه او با نماز و دعا در مسجد سله انس و الفتی درین و دل‌انگیز داشت، روزی سه بار جماعتی از خداخواهان و نادانگان را در مراجع نماز رهبری می‌کرد و در این پروزهای عاشقانه، پیشماز پرستوهای عشق و عرفان بود. تا سال ۱۳۱۶ ق، در مسجد طوس می‌نخست. نماز جماعت را به پای می‌داشت تا آنکه در آن سال در راه زیارت کربلا دچار تصادف شد و آسیب دید. آن پس به علت دوری مسجد طوس دیگر نتوانست امامت آن مسجد را ادامه دهد و به ناچار «مسجد اهل طریحی» را که به خاندانش نزدیک بود، برگزید و تا نزدیک پای وفاتش امامت آن مسجد را به عهده داشت.<sup>۷</sup>

### بی‌انوش

- ۱- آقا بزرگ، طبقات اعیان علمای شیعه، مقدمه: معراج‌میر محمدعلی خراسانی، ص ۱۵۳.
- ۲- محمدعلی خراسانی، آقا بزرگ طهرانی، شیخ المرحوم شیعه، پیام بهستان، اثر: ۱۳۸۲، ص ۲۰، ص ۲۲.
- ۳- همان، ص ۲۶.
- ۴- بی‌نوش، ص ۲۸.
- ۵- همان، ص ۲۸.
- ۶- همان، ص ۲۸.
- ۷- ۲۸۸: توبه سوری، شیخ آقا بزرگ طهرانی، ترجمان حاشیه خورشید، تهران: فرهنگ‌های معاصر، ص ۳۳۰ و ۳۳۱.
- ۸- پیام بهستان، ص ۱۹۸.
- ۹- پیام بهستان، ص ۱۹۸.
- ۱۰- توبه سوری، ص ۲۸.
- ۱۱- همان، ص ۲۸.
- ۱۲- همان، ص ۲۸.



## نقش روحانیون در قیام ۱۹۰۱

علی طالبی

روز نوزدهم دی ماه، سال روز قیام خونین مردم قم است که یادآور حماسه بزرگ و باشکوهی است که دروند انقلاب (به مستند ۹۰هـ) به طومار که هزار و پانصد ساله نظام شاهنشاهی را در مدت زمان کوتاهی به پیچید.

شهر مقدس قم در تاریخ انقلاب همواره پایگاه اصلی و سازمان‌دهنده قیام و مبارزه علیه نظام مستورانه به شمار می‌آمده است. پس از قیام خونین ۱۵ خرداد ۱۳۲۲، نام قم بر سر زبان‌ها افتاد و پس از چهارده سال، قیام ۱۹۰۱ که آن را «چشمه انقلاب» نیز نامیده‌اند، بار دیگر موجب قیامی همگانی و مبارزانه شده است.<sup>۱</sup>

قیام به این صورت شکل گرفت که در روز هفدهم دی ماه سال ۵۶، در روزنامه اطلاعات



مقاله‌ای با عنوان «استعمار سرخ و سیاه» و با امضای احمد رشیدی مطلق به چاپ رسید که در آن به امام خمینی (ره) اهانت شده بود. این مقاله باعث برانگیخته شدن خشم عمومی شد و این اقدام تاوان سختی برای نظام پهلوی به همراه داشت و به قیام بزرگی علیه حکومت مبدل گردید.

اولین حرکت اعتراضی امیز در برابر انتشار این مقاله، فخرای آن روز، یعنی جهنم دهم‌ماه توسسار روحانیون و مردم قم شکل گرفت. در این روز دروس حوزه تعطیل شد و مردم به همراه علما و روحانیون به منزل مراجع رفتند و آمادگی خود را برای اقدام علیه این حرکت شکنی اعلام کردند. مراجع نیز با سخنان خاد، ضمن آرام ساختن مردم و روحانیون و تسلی دادن به آنها، علاوه بر محکوم ساختن نظام در این اقدام توهین امیز، بر ادامه مبارزه و اعتراض‌ها تأکید کردند.

مردم و علما صبح روز چهارم دی‌ماه به منزل امت آیت‌الله گلپایگانی حرکت کردند. آیت‌الله گلپایگانی با چهارم‌های غمگین و تالیه صدایی لرزان آیه استرجاع (الله و انا الیه راجعون) را خواندند و فرمودند: «ما هم از وارد شدن این شیامه بزرگ بر جامعه روحانیت و بر افکار و اعتقاد خیردار شدیم. اینها باید دانند که اگر سر نیزه را حتی به یزید گلوی ما بگذرانند، ما حرفمان را می‌زنیم».

صبح روز نهم دی‌ماه ۱۳۵۶ نیز آقایان آیت‌الله میرزاهاشم املی، علامه طباطبائی، آیت‌الله وحید خراسانی و آیت‌الله مکارم شیرازی برای مردم سخنرانی و از حضرت امام خمینی (ره) حمایت کردند.

سیدمحمدحسود برقی، یکی از فعالان اصلی قیام ۱۹ دی، با اشاره به نقش آیت‌الله نوری همدانی در اوج گیری این قیام، می‌گوید: «غده‌ای از روحانیون مدارس علمیه قم، به خصوص فیضیه، به همراه جمعی از بازاریان

به سمت بیت حضرت آیت‌الله نوری همدانی حرکت کردند. آیت‌الله نوری همدانی، در بین انقلابیون سخنرانی تاریخی را ایراد کردند البته من به دلیل مشگلی که در حین راه به وجود آمد، نتوانستم در منزل ایشان حضور پیدا کنم. ولی آنچه مسلم است، این است که ایشان با سخنان آشتینی که در آن روز برای مردم ایراد کردند، نقش مؤثری در خروش مردم داشتند و از آنجا بود که حرکت آغاز شد. ساعت حدود ۴:۳۰ بعدازظهر نوزده دی بود که مأموران شهرتانی و ساواک در یکی از میدانی قم راه مردم را سد کردند و ناگهان به سوی مردم بی‌دفاع که حتی شمارهم نمی‌دانند، آتش گشودند. مردم نیز که ترسسی به دل نداشتند، با چوب و تراب سنگ، در برابر تیز و گلوله شجاعانه مقاومت کردند و بی‌دیری این محکوم ساختن نظام از جان خود گذشتیم، با خون خود نوشیم؛ یا مرگ یا خمینی».

یزدی خاص قیام ۱۹ دی، شرکت و همکاری همه اقدسار مردم بود. این قیام نیز رهبری روحانیون شکل گرفت؛ اما اگر حمایت و پیوستن مردم به روحانیت نبود، به پیروزی نمی‌رسید.

قیام ۱۹ دی با مظلومیت شهدا و حرکت روحانیون و مردم به باز نشستن و حرکت ساز شد. به این ترتیب مبارزه علیه رژیم طاغوت شکل همه‌جانبه‌ای پیدا کرد و خون‌ریزی در رگ نهضت جویندگان گرفت. به دنبال قیام ۱۹ دی، نهضت به شهرهای دیگر کشیده شد و حماسه چهل‌ها شکل گرفت. تیریز، یزد، چهرم، تهران، مشهد و شهرهای دیگر کشور شاهد قیام‌هایی خونین در گرامی داشت شهدا شدند. ابتدا تیریز در چهل‌شدهای قم به خاک و خون کشیده شد و سپس از آن، شهرهای دیگر به همین ترتیب شاهد حماسه‌های جاوید بودند. حماسه چهل‌ها نهضت را به نمر رساند و با بازگشت امام خمینی (ره) به کشور، به



# رواق

مسجد/شماره ۱۸/دی‌ماه ۱۳۹۵

مسیر تاریخی ادیان را تنها پیامبر الهی تعیین نمی‌کنند، پس از پیامبران، میراث فکری و معنوی به دست پیروان می‌افتد و انگیزه‌های دنیوی، فهم و تفاسیر شخصی، مناسبات اجتماعی و سیاسی و... میراث آتیه‌ها را بسوی تأویل و تحریف سوق می‌دهد. نقش پیروان در بقای آموزه‌های یک دین، تنها حفظ آموزه‌های خالص آتیه‌ها نبوده‌است، بلکه پیروان ادیان، به‌تاویل، تفسیر و حتی تحریف و حذف و اضافه در آموزه‌ها پرداخته‌اند. بنابراین اقرار مهم‌ترین چالش‌ساز پیروان دین‌ورزان در مساله‌ای بوده‌است، چالش‌سسی که گاهی با یک‌اوجه کوچک شروع شده و بس از جندی، فرسنگ‌ها فاصله‌ها بین ابتدایی را پدید آورده‌است.

نمونه‌هایی از این مساله را می‌توان در تفاوت رویکرد در متون دینی و فتنار پیروان یافت. آن چیزی که از مسیحیت باقی مانده‌است، بیش از آنکه کلمات مسیح عیسی است، این مبرم باشد. کلمات پیروان آن است تا جایی که برخی مسیحیت را پولسیت دانسته‌اند. پیشامدهای تاخوار زمان وفات پیامبر اسلام صلی الله علیه و اله و اتفاقات اول ماه ربیع الاول، که سرازری بر یک تحریف در اسلام بود، ما را بر این داشت، این شماره بر بررسی اجمالی اقرار تحریف در ادیان مختلف پیروزیم.



### یوش‌نوش

۱. هفته‌نامه نوزده دی، ویژه‌نامه ۱۸/۱۹ دی، حماسه نوزده دی، ص ۲۳.
۲. هفته‌نامه نوزده دی ویژه‌نامه ۱۸/۱۹ دی، ص ۲۸.
۳. حماسه نوزده دی، ص ۲۸، ویژه‌نامه نوزده دی، ص ۲.
۴. حماسه نوزده دی، ص ۲۸.
۵. حماسه نوزده دی، ص ۲۸، ویژه‌نامه نوزده دی، ص ۲.
۶. حماسه نوزده دی، ص ۲۵.
۷. همان، ص ۱۸.
۸. هفته‌نامه نوزده دی، ویژه‌نامه ۱۸/۱۹ دی، ص ۲۸.
۹. حماسه نوزده دی، مقدمه.

## رواق • تحلیل و نقد

# ریشه و درخشان انحراف

به کوشش مرثیة ناصحی

ماه ربیع الاول ماه میلاد نبی مکرم اسلام است که به تعبیر اقبال لاهوری:  
دل به محبوب مجازی داده‌ایم  
زین جهت با یکدیگر بیوسته‌ایم  
اوست که هیچ مسلمانی نمی‌تواند مسلمان باشد و عاشق او نباشد این عشق جاودیان  
نقطه عزم همه امت اسلام است که می‌توانند آینده‌ای درخشان و متعالی را برای این امت  
تکته تکته شده به ارمان بیارند شاید بر اساس همین نگاه یکجانه بوده که امام امت **خسرو الله علیه السلام** آن حضرت را هفته وحدت نامند که یک استخوانی در میان امت است. یکی از راه‌های ایجادات واحد شناخت عواملی است که این چنین به آشوب و نطفه نفیلا ساخته است. این مسأله مهم‌ترین دریغ‌ه همیشگی علمای اهل تسنن و تشیع بوده و هست لذا همه اندیشمندان به خصوص در اس‌ها همه آنان یعنی رهبری فرزانه انقلاب اسلامی مدظله العالی ضمن توصیه فرآن بر حفظ وحدت و برابری و برپایی از اختلاف افکنی، به این نکته تأکید داشته‌اند که مباد میباید حقایق تاریخی و مذهبی به شکی ارام و عالمانه مورد بحث و بررسی قرار بگیرد لذا در آن شیدم در این شمار نامه خدمت جناب اسلام و المسلمین بر روی چشم بر می‌دیدیم تا گوشه‌ای از ریشه‌های افتراق امت اسلام و نورد بررسی فرار دهیم.

حجت الاسلام و المسلمین حسین مرادی نسب، عضو هیئت علمی گروه تاریخ و پژوهشگاه حوزه و دانشگاه مستوفی که از سال ۱۳۷۱ مشغول به تحصیل و تدریس در حوزه علمیه بوده‌اند علاوه بر سوابق اجرایی و علمی از ایشان پیش از هجده کتاب به صورت گروهی از پژوهشگاه حوزه و دانشگاه نشر یافته است.

**نقطه درباره عوامل پیدایش شوازی سقیفه نبی صمدانه** عنوان اول کتاب «توزیع قدرت در انجمن ائمه پس از رحلت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پدیده‌های سیاسی پس از آن» است که در فصل «اصحاب خلافت ائمه اربابان» توضیحاتی قریب‌باید.

در ابتدا باید ریشه‌های اصلی تشکیل سقیفه را

بررسی کنیم. در این مجلس که دو گروه اصلی حضور داشتند، مهاجران به رهبری ابوبکر و عمر و گروه دوم انصار که دو قبیله اوس و خزرج آن را تشکیل می‌دادند که به این ترتیب چهار حزب مختلف در سقیفه مقابل هم قرار گرفتند. پیشینه این تقابل در سقیفه را باید در سیستم قبیله‌ای حجاز جستجو کرد چرا که در قبیله، رئیس قبیله رکن اساسی محسوب می‌شد که مهم‌ترین ویژگی وی تعصب گرای به قبیله خود بود.

رسول اکرم با ورود اسلام ریشه‌های تعصب قبیله‌ای را زین برده اما پس از رحلت ایشان اختلافات و تعصب قبیله‌ای بازگشت و در نتیجه درگیری‌های انصار و مهاجرین آغاز شد؛ همچنین رقابت‌های خروخ خروخی این قبایل مثل اوس و خزرج از سر گرفته شد. مثال خرزج در اسلام آوردن یکی از افتخارات این قبایل بود و وقتی اوس و خزرج از پیامبر درخواست مبلغ کردند، پیامبر به دلیل وجود این اختلافات، شخصی به نام مصعب ابن عمیرا که نه از قبیله اوس بود و نه از خزرج، به عنوان مبلغ به این قبایل ارسال کرد.

به روایت مصعب ابن عمیر - مهاجران و انصار و نبی‌شان هم، هر کدام خود را به رسول اکرم نزدیک‌تر می‌دانستند و به یکدیگر فخر می‌فروختند. پیامبر برای فروکش کردن این اختلافات از هر کدام تعریف به خصوصی کرد؛ انصار مثال‌هایی را بیان کرد تا مهاجران اختلاف فرمودند: «این نفری که خدا برقیع شده» یا در «در میان اوس و خزرج اختلاف بود که در بیعت عقبه کسی این بیعت کرد».

سعید ابن مسیب به نقل از امام سجاده می‌گوید: «اولین کینه ابوبکر را می‌توان در زمانی دید که رسول الله (صلی الله علیه و آله) به مدینه بروند ابوبکر به پیامبر گفت: چرا حق نمی‌تواند باشد؟ پیامبر فرمودند: منتظر علی هستی، وقتی آمد و علی بزرگان این امت هستند» یا در جای دیگر



می‌فرماید: «حسین از من است و من از حسین هستم».

به این ترتیب پیامبر توانست این اختلافات افرور بنشاند و در این مقارنه، بین طرف‌های اختلاف، ثباتی ایجاد کند تا کژندی به اسامی وارد نشود. لذا شمار نبی هاشم همیشه «خسینی سلامت الدین» بوده‌است. به این معنی که ما خود را «انتش‌های سیاسی کنار می‌کشیم تا به دین آسپین نرسد. امیرالمؤمنین نیز در پاسخ شمری که عتب‌ای‌ها لقب در سقیفه خواند، همین شمار را ذکر کردند.

این اختلافات و فخر فروشی که از زمان پیامبر وجود داشته، از مهم‌ترین دلایل زمینه‌سازی انصار و مهاجرین برای این طرف حکومت بوده‌است. می‌توان از مقارنه بین مهاجران و انصار مثال‌هایی را بیان کرد تا مهاجران اختلاف فرمودند: «اول نفری که خدا برقیع شده» یا در «در میان اوس و خزرج اختلاف بود که در بیعت عقبه کسی این بیعت کرد».

سعید ابن مسیب به نقل از امام سجاده می‌گوید: «اولین کینه ابوبکر را می‌توان در زمانی دید که رسول الله (صلی الله علیه و آله) به مدینه بروند ابوبکر به پیامبر گفت: چرا حق نمی‌تواند باشد؟ پیامبر فرمودند: منتظر علی هستی، وقتی آمد و علی بزرگان این امت هستند» یا در جای دیگر

را شروع حسدات و اختلافات بین نبی هاشم و مهاجرین می‌دانند و می‌گویند: «اینها اولین کینه ابوبکر از رسول خدا و علی شکل گرفت و تا غصب خلافت ادامه یافت».

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) هر که از این اختلافات را می‌دید، خطاب به آنها می‌فرمود: «انا حبیب الله ولا فخر، انا استیفاء لادعی من قیامه ولا فخر، و نبی لواء حمد ولا فخر، و ما من نبی یومض الا تحت لواءه ولا فخر، و انا اول شافع ولا فخر، و لا لمفسع ولا فخر، و انا اول من یحکم خلق الحثث فیخضع لله ولا فخر، انا اول الاولین والاخرین علی الله ولا فخر، انا قائد العوسلین والاخرین علی الله والنیین ولا فخر، ایشان با این سخن همواره در صد فروکش کردن این مقارنات و تقابل بین احزاب بودند. از این دست اختلافات قبیله‌ای که میان انصار و مهاجرین بسیار زیاد بود، حتی در جنگ‌های صدر اسلام هر کدام برای خود پرچی بر می‌فرستادند اما پیامبر توانست همه این قبایل را تحت پرچی واحد به نام «هلوا الجمعات» گرد هم آورد.

نکته قابل توجه در سقیفه این است که به هیچ عنوان بحث در مورد توحید نبوت و اسلام نبود؛ بلکه بیشتر تقابل اختلافات و مقارنه درباری رساندن به پیامبر بین این احزاب به

## گونه‌شناسی انحراف در ادیان

آیین / دین	انحرافات پس از بنیانگذار	عوامل انحراف
<b>بودیسم</b>	۱. الوهیت بودا و پرستش مجسمه‌های بودا ۲. ورود مسائل جنسی از تنتریزم و شکنی پرستی به بودیسم ۳. کم اهمیت شدن اصل «همسا»	تفاوت تفسیر در سخنان بودا توسط شاگردان؛ و آمیگرایی از گروه‌های دیگر هندی
<b>زرتشت</b>	۱. دوگانه پرستی و اعتقاد به دو مبدأ خیر و شر در هستی ۲. رواج احکام عملی سخت و غیرعقلانی ۳. ازدواج با محارم ۴. تقدیس آتش ۵. ایجاد نظام طبقاتی ۶. عدم دفن مردگان	نفوذ مجدد عقاید مذهبی ایران باستان به آیین زرتشت؛ تلاش اشرف و موبدان برای قدرت گیری و تسلط بر زرتشتیان؛ ایجاد فرقه‌ت واحد از دین توسط حکومت ساسانی
<b>گمشتن متن عهد عتیق و باز نویسی آن توسط کاتبان</b>		
<b>مسیحیت</b>	۱. انحراف از توحید و ایجاد تثلیث ۲. تحریف مفهوم نبوت ۳. نسخ شریعت ۴. اطاعت از حاکمان ظالم	تلاش پولس برای مسیحی کردن کفار با تغییر الاحیاء و شریعت؛ شورای نیقیه و رسمی کردن آموزه‌های انحرافی پولس
<b>اسلام</b>	۱. شورای سقیفه و غصب خلافت ۲. فرقه فقه شهن مسلمانان ۳. تبدیل خلافت به پادشاهی در حکومت اسلامی و موروثی شدن آن ۴. بازگشت به سنت جاهلی	اختلاف مهاجرین و انصار در خلافت پس از پیامبر؛ برنامهریزی عده‌ای برای تصاحب خلافت؛ قبیله‌گرایی در میان مسلمانان

چشم می خورد و نه متها میماجرین و انصار اختلافات زیادی بود، بلکه میان انصار (لوس و خزرج) نیز بر سر جانشینی پیامبر اختلاف نظر وجود داشت و هیچ کدام حاضر به قبول جانشین او قبیله مقابل بودند. وقتی انصار یک تشکیل شعوری سقیفه را علیه خود رساندند، وی به سرعت خود را به شورا رساند. حسین مونس می گوید: «اینکه لوس و خزرج در قبول اسلام با یکدیگر متحد شدند و همگی گرد رسول خدا می چرخیدند و با یک نام خوانده می شدند، اما رقابت‌ها و اختلاف‌ها همچنان میباشان پابرجا بود. در این میان، باقی‌نشدن مهاجرین اشاره داشت که آنها به این نسبت اصرار داشتند زیرا از طرفی تعداد آنان نسبت به انصار کمتر بود و از سوی دیگر، انصار با نپایان اخلاص، در راه گسترش اسلام تلاش می‌یافته‌ای کرده و زندگی خود را وقف اسلام نموده بودند؛ چنان که در جنگ‌های چون احد، بیشتر شهدای انصار بود. مهاجرین این ویژگی را عامل ضعف خود می‌دانستند و بر سرپوشه با دست دادن پایگاه اجتماعی خوبی، به دست انصار حریف شوند. با این حال خلافت را به دلیل قربان خاندانی خود پیامبر اسلام، حق خود می‌دانستند.»

لذا پیامبر اسلام، به سنیقه رفتند و چنان صحبت کردند که اختلافات میان انصار و مهاجرین تا آنکه انصار آهنگت یک خلیفه از مهاجرین و یک خلیفه از انصار را به مخالفت علیه خود رویه و نمود می‌گفتند؛ نمی‌توان یک شمشیر را در دو غلاف گذاشت! این اندیشه پدیدار شد که خلیفه از مهاجرین و از انصار باشد؛ اما وزیران هر دو خلیفه بر سر سلبی خود انتصاب می کرد.

**۲. در دایره ایات تقاضای ابوبکر یا توحه**  
به رویدادهای این سینه، بعد از گذشت امامت جماعت مسلمانان در زمان پیامبر می‌پیامبر است. در این مورد توضیحاتی از هر زاویه آمده.

ابو موسی بن عقبه در پیامبر در هنگام پیامبری، ابوبکر را به امامت پیشنهاد می‌رساند. همین کردند؛ اما امامت ششمه سرایان بودند که هیچ کار توسط عایشه به ابوبکر سپرده شد و هیچ تمینی از رسول ابوبکر نداد. الیه گزارش‌های تاریخی در این باره متفاوت است.

سنت حدیث در این مورد اختلاف دارد. اول اینکه پیامبر امام جماعت بود و ابوبکر و دیگر مسلمانان با ایشان اقتدا کرده که در این حالت هیچ قبضیتی بر او نداشتند.

حالت دوم اینکه ابوبکر امام جماعت بوده و مردم و رسول اکرم به وی اقتدا کردند. در این صورت

پیامبر می‌بایست از نبوتش کنارگیری کرده باشد؛ چرا که به گواه قبضت آن حضرت نسبت به دیگر مسلمانان است.

در نتیجه این سینه، رسول اکرم در امامت جماعت شریک است که با بسند یعنی هر دو نفر امامت نماز را عهده‌دار بودند که هیچ مسلمانی این مورد را نمی‌پذیرد.

همان‌طور که بیان شد، نقل این روایت، همراه با گزارش‌های متعدد و مناقض است. اولین تاقضی این است که وقتی پیامبر به هوش آمد و مدتی نماز را شنیدند، رو به عایشه کردند و گفتند: شما زمان چه کار کردید و همواره دنبال خواسته‌های خود هستید. سپس به همراه علی علیه و فصل آن عباس رفتند و ابوبکر را کنار زدند. اگر حضرت خودشان به ابوبکر دستور اقامه نماز دادند، هیچ معنی نداشت که با آن حال به مسجد رفته و ابوبکر را کنار بگذارند.

دوم اینکه معنی نداشت که حضرت، عایشه را سرزنش کند و بگوید شما دنبال خواسته‌های خود هستید؛ زمان زمان یوسف پیامبر رفتار می‌کند.

همچنین در گزارش‌ها نقل شده است که پیامبر به قصه خطاب کردند که بینه برادر می‌گوید پیامبری ابوبکر را رساند؛ از اینجاست خواسته خود را آنگار کرد. از این اصحاب عمر را صدا زدند. سومین بار پیامبر خوانده خود را تکرار کردند و عیبه گفتند: منظور، پیامبر را بردار؛ علی این طالب است. این روایت نیز حاکی از جعلی بودن روایت جانشینی ابوبکر به دستور پیامبر برای امامت جماعت مسلمانان است.

**۳. عدم تدبیر و بار عجز نماز فرموده بود.**  
نخستین منصب نماز ظهر یا صبح یا مغرب بوده، نشان آن اثر اول بودن آن دارد و امامت جماعت کنان دیگر زمران رسول خدا و بعد دستور ایشان نیز ذلیل دیگری بر عدم صلاحیت ابوبکر برای امامت بود. همچنین جعلی بودن این ادعا است. این خلیفه دوم در یکی از روایات نقل شده که از علی علیه و فصل آن عباس رفتند و ابوبکر را کنار زدند. اگر حضرت خودشان به ابوبکر دستور اقامه نماز دادند، هیچ معنی نداشت که با آن حال به مسجد رفته و ابوبکر را کنار بگذارند.

سومین بار پیامبر خوانده خود را تکرار کردند و عیبه گفتند: منظور، پیامبر را بردار؛ علی این طالب است. این روایت نیز حاکی از جعلی بودن روایت جانشینی ابوبکر به دستور پیامبر برای امامت جماعت مسلمانان است.

مسور دایم الامومنین علیه السلامند حدیث منزلت موجود است که گواهی قبضت آن حضرت نسبت به دیگر مسلمانان است.

به دلیل گزارش‌های متعدد از این قضیه و تاقضی جماعت شریک است می‌توان گفت پیامبر کسی را برای امامت نماز فرموده بودند و ابوبکر از طرف عایشه مأمور به نماز شد.

دیگر استنادات اهل تسنن بر حقانیت جانشینی خلیفه اول در منصب حکومت مسلمانان زمانی است که پیامبر علیه و فصل او را عمر خود می‌خواستند وصیت بکنند و در خواست قلم و کاغذ کردند. خلیفه دوم گفت: پیامبر هدیان می‌گوید. پیامبر بعد از اینکه از گفته وی در حالی شدند، از نبوت وصیت منصرف شدند؛ زیرا که پیش از این حدیث نقلین را بیان فرموده بودند.

نکته مهم در این مسئله این است که دستور پیامبر برای جانشینی ابوبکر به کدام جماعت مسلمانان در مسجد که در لوح مرضی ایشان صادر شد، هدیان نبوده؛ زمانی که ایشان در بیماری خود می‌خواستند وصیت کنند، به دلیل کسالتشان آن وصیت قلم نبود. قلم و هدیان بود؛ با آنکه اهل سنت در انتصاب خلیفه دوم توسط ابوبکر نیز مسئله در انتصاب خلیفه نایبده گرفتند. وی در هنگام انتخاب عمر به خلافت مسلمانان به فطری کسالت است که هر چند دقیقه یکبار بیخوش می‌شد. با این حال سومین بار پیامبر خوانده خود را تکرار کردند و عیبه گفتند: منظور، پیامبر را بردار؛ علی این طالب است. این روایت نیز حاکی از جعلی بودن روایت جانشینی ابوبکر به دستور پیامبر برای امامت جماعت مسلمانان است.

همچنین عدم ذکر عمر نماز ظهر یا صبح یا مغرب بوده، نشان آن اثر اول بودن آن دارد و امامت جماعت کنان دیگر زمران رسول خدا و بعد دستور ایشان نیز ذلیل دیگری بر عدم صلاحیت ابوبکر برای امامت بود. همچنین جعلی بودن این ادعا است. این خلیفه دوم در یکی از روایات نقل شده که از علی علیه و فصل آن عباس رفتند و ابوبکر را کنار زدند. اگر حضرت خودشان به ابوبکر دستور اقامه نماز دادند، هیچ معنی نداشت که با آن حال به مسجد رفته و ابوبکر را کنار بگذارند.

سومین بار پیامبر خوانده خود را تکرار کردند و عیبه گفتند: منظور، پیامبر را بردار؛ علی این طالب است. این روایت نیز حاکی از جعلی بودن روایت جانشینی ابوبکر به دستور پیامبر برای امامت جماعت مسلمانان است.



نکته مهم در این مسئله این است که دستور پیامبر برای جانشینی ابوبکر به کدام جماعت مسلمانان در مسجد که در لوح مرضی ایشان صادر شد، هدیان نبوده؛ زمانی که ایشان در بیماری خود می‌خواستند وصیت بکنند، به دلیل کسالتشان آن وصیت قلم نبود. قلم و هدیان بود؛ با آنکه اهل سنت در انتصاب خلیفه دوم توسط ابوبکر نیز مسئله در انتصاب خلیفه نایبده گرفتند. وی در هنگام انتخاب عمر به خلافت مسلمانان به فطری کسالت است که هر چند دقیقه یکبار بیخوش می‌شد. با این حال سومین بار پیامبر خوانده خود را تکرار کردند و عیبه گفتند: منظور، پیامبر را بردار؛ علی این طالب است. این روایت نیز حاکی از جعلی بودن روایت جانشینی ابوبکر به دستور پیامبر برای امامت جماعت مسلمانان است.

همچنین عدم ذکر عمر نماز ظهر یا صبح یا مغرب بوده، نشان آن اثر اول بودن آن دارد و امامت جماعت کنان دیگر زمران رسول خدا و بعد دستور ایشان نیز ذلیل دیگری بر عدم صلاحیت ابوبکر برای امامت بود. همچنین جعلی بودن این ادعا است. این خلیفه دوم در یکی از روایات نقل شده که از علی علیه و فصل آن عباس رفتند و ابوبکر را کنار زدند. اگر حضرت خودشان به ابوبکر دستور اقامه نماز دادند، هیچ معنی نداشت که با آن حال به مسجد رفته و ابوبکر را کنار بگذارند.

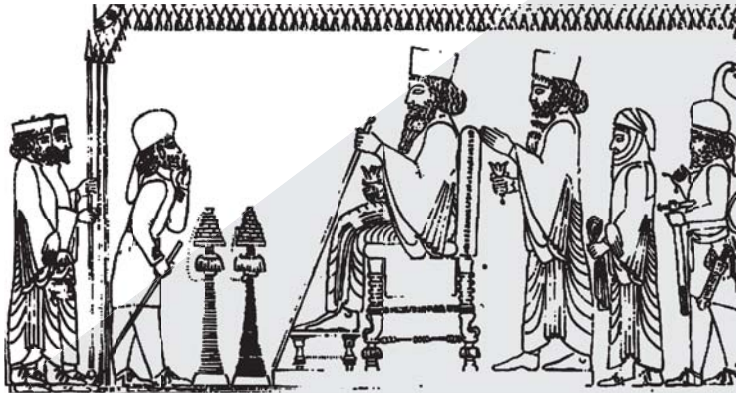
سومین بار پیامبر خوانده خود را تکرار کردند و عیبه گفتند: منظور، پیامبر را بردار؛ علی این طالب است. این روایت نیز حاکی از جعلی بودن روایت جانشینی ابوبکر به دستور پیامبر برای امامت جماعت مسلمانان است.



نکته مهم در این مسئله این است که دستور پیامبر برای جانشینی ابوبکر به کدام جماعت مسلمانان در مسجد که در لوح مرضی ایشان صادر شد، هدیان نبوده؛ زمانی که ایشان در بیماری خود می‌خواستند وصیت بکنند، به دلیل کسالتشان آن وصیت قلم نبود. قلم و هدیان بود؛ با آنکه اهل سنت در انتصاب خلیفه دوم توسط ابوبکر نیز مسئله در انتصاب خلیفه نایبده گرفتند. وی در هنگام انتخاب عمر به خلافت مسلمانان به فطری کسالت است که هر چند دقیقه یکبار بیخوش می‌شد. با این حال سومین بار پیامبر خوانده خود را تکرار کردند و عیبه گفتند: منظور، پیامبر را بردار؛ علی این طالب است. این روایت نیز حاکی از جعلی بودن روایت جانشینی ابوبکر به دستور پیامبر برای امامت جماعت مسلمانان است.

همچنین عدم ذکر عمر نماز ظهر یا صبح یا مغرب بوده، نشان آن اثر اول بودن آن دارد و امامت جماعت کنان دیگر زمران رسول خدا و بعد دستور ایشان نیز ذلیل دیگری بر عدم صلاحیت ابوبکر برای امامت بود. همچنین جعلی بودن این ادعا است. این خلیفه دوم در یکی از روایات نقل شده که از علی علیه و فصل آن عباس رفتند و ابوبکر را کنار زدند. اگر حضرت خودشان به ابوبکر دستور اقامه نماز دادند، هیچ معنی نداشت که با آن حال به مسجد رفته و ابوبکر را کنار بگذارند.

سومین بار پیامبر خوانده خود را تکرار کردند و عیبه گفتند: منظور، پیامبر را بردار؛ علی این طالب است. این روایت نیز حاکی از جعلی بودن روایت جانشینی ابوبکر به دستور پیامبر برای امامت جماعت مسلمانان است.



## تلاش برای افزایش قدرت خدا می‌موبد ان؟

محمدحسن جادی

قبل از ظهور زرتشت، ایرانیان پیرو دین مغان بودند که زرتشت با آوردن آیین جدید، در صدد اصلاح این سابق برآمد. آیین زرتشت نیز همچون بسیاری از ادیان دیگر، دستخوش فرآیند تشبیه و سرسروش‌ده شد. نهضت‌های اصلاح‌دینی مثل ملی‌انگاری و مردم‌گوش‌گشت آیین زرتشت در حکومت‌های هخامنشی و ساسانی، موهومی بر شدت گرفتن تحراف و انحطاط در

این آیین است که لوح، این بروز می‌توانیم با مهر پرستی در اواخر دوره هخامنشی بود که به نمانی از آن مقاله تلاش در تعالیم زرتشت تبدیل شد. در این مقاله تلاش شده است با استناد به آموزه‌های زرتشت در گات‌ها و همچنین مستندات تاریخی، بر برخی از انحرافات این آیین زرتشت بررسی کنیم. این انحرافات، آتش که همراه با قره‌ای پری، تلاش کردند که فراتر و احدی از دین به وجود آوردند و در ساسانی، آن حکومت خود را گسترش داده و مخالفان را سرکوب کنند.

سنگین غیرعقلایی، آیین‌های طهارت زنان و مردان و ازدواج با محارم.

### نقد

برخی از محققان، آیین زرتشت را بر اساس یک بند در میسان، در میان ادیان یهودی قرار داده‌اند. به این نکته اذعان دارند که پس از مرگ زرتشت، بودگانه پرستی در این دین پدید آمده و اندیشه آئینی زرتشت، دست‌خوش تحریف شده است.<sup>۱</sup>

باری کار آمدن حکومت اصیل ایرانی ساسانی، آیین زرتشت به عنوان دین رسمی امپراتوری ایران انتخاب شد. مومنان یا همان مغان سابق، دیوهار بر ارگه قدرت سوار شدند و در کنار ایشان، شاهان ساسانی به عنوان نگهبانان آتش و آتش‌کده همراه با قره‌ای پری، تلاش کردند که فراتر و احدی از دین به وجود آوردند و در ساسانی، آن حکومت خود را گسترش داده و مخالفان را سرکوب کنند.

حکوم داده شده که زن باید با گمیز (ادرار = گاوی) و خاکستر که هر دو دارای خاصیت دیودایی و تسخیر دیو است، تطهیر شود. پس برای بیرون راندن دیو موبت از دخمه زن (رحم زن)، مخلوط شاش گاوی و خاکستر در رحم زن ریخته می‌شود تا از دیو تخلیه و تطهیر شود.<sup>۲</sup>

با مطالعه در مورد کسسی که سه‌ای را یکشد، این گونه آمده که باید هزار تا نه اسب و هزار تازینه شتر بر او زده شود و باید ده هزار بسته هیزم سخت و خشک و خوشبو بر او ن اسگ، برای آتش برآورد و در کنار آینه، ده هزار دهم ده هزار سنگ پشست، ده هزار قورباغه، ده هزار مورچه، ده هزار کرم خاکی، ده هزار مگس و سورا بکشد و خانه و زمین را به روان سگای اید، ده هجده اسب و اسطبل ویران شده را بازسازی و هجده سگ را از نایک‌ها پاک کرده، هجده مرد را مقام دهد تا گناه او بخشیده شود.<sup>۳</sup>

### مقدس شدن آتش

تقدیس آتش از نشانه‌های زرتشتیان بوده که وجود آتشکده‌های فراوان در ایران باستان مؤید این مطلب است. تقدیس آتش یا تشتریفاتی بسیار عریض و طویل بیشتر دستاویزی برای حکومت وقت بود تا از این طریق قدرت بیشتری را در اختیار مومنان قرار دهد و آنان را بر مردم برتری دهد. همراه شهنش مراسم مربوط به آتش که زرتشت از به‌شدت نپس می‌کرد، از دلایل دیگری است که تقدیس آتش، پس از مرگ زرتشت پدید آمده است.<sup>۴</sup>

### خوبدین

این رسم که همچون آداب با محارم است، در عهد هخامنشیان تطهیر ظهور کرد و سایر ادیان به‌شدت از آن کنه‌گوشی کردند. سران از ازدواج در کتابهای زرتشتی بسیار نام برده شده است. گزارش مورخان یونانی و رومی نشان از رواج آیین این دین در دوماغان شاهی دارد و متون فارسی میانه از زشتی آن را چون قفه (خوابی) بزرگ که انجام آن موجب سیار شدن مردمان می‌شود، دانسته و برهم زدن آن را گناهی گران شمرده است. سرانند گزارش‌های مختلف نشانگر آن است که خوبدین بیشتر در میان دوماغان شاهی، اشرف و خوبدین و به طور کلی عقبی جامعه و بیشتر به صورت ازدواج ادرار و خواهر رخ داده است. اساس این قانون قبعی، ازدواج با مادر و خواهر نه‌تاهای مجزا، بلکه در گذشته دیوان و

### حکم عملی سخت

و کتاب احکام عملی بسیار سخت و غیرعقلانی در وقت اوستا که بنام دین زرتشتیان به‌شمار می‌آید، یکی دیگر از دلایل انحرافات این آیین است. گاهی این احکام در سستی از سستی هستند که امکان وقوع آن مجال نظر می‌رسد، پس از مادر و خواهر نه‌تاهای مجزا، بلکه در گذشته دیوان و

زرتشتیان گمان می‌کردند که با استناد زشتی‌ها و بدی‌ها به اهریمن، اهورا مزدا را نترسند و تقدیس کرده‌اند: در صورتی که برای اهورا شریک درست کرده بودند

موجب بخشش گناهان کبیره و نوعی صلح عام توام با ثواب بسیار است تا جایی که این مسئله را یکی از سه داد (حقانون) بتری که زرتشت آموخته، دانسته و گفته‌اند که برهین کارترین مردمان کسی است که بر دین مزدیسنان استوار بماند و این آیین در دوده جاری باشد.<sup>۵</sup>

در متون مقدس معتبر زرتشتی از جمله ارداویرافنامه، دینکرد پنج و همچنین روایت آذر فرخیز فرخزادان، از این عمل بسیار تمجید شده و آن را از جمله کارهای خوبها ذکر کرده‌اند.

### سیانحرفات

از دیگر انحرافات در این آیین، می‌توان به عدم دفن مردگان و حمایت از نظام طبقاتی در جامعه ایران اشاره کرد. دفن نکردن مردگان، به جهت تقدیس بیش از اندازه و افرایش آن در مورد آب، خاک و آتش بوده است. زرتشتیان حتی تا چندین پیش هم مردگان خود را در دخمه یا برج خاموشی قرار می‌دادند تا تالمعه بردگان درنده نشود و از این طریق نجاست بدن مرده، وارد خاک یا آب نشود. البته زرتشتیان معتقد به کاروانگسی روان و همچنین بل صراط، میزان اعمال، بهشت و مورخ بودند.

نظام طبقاتی از دیگر انحرافات دین زرتشت بود. نظام طبقاتی موجب برتری مومنان و شاهزادگان بر مردم عادی شده بود و نتیجه به‌شدت توسط آیین دو قشر جامعه آن روز، تازینه و بر آن تاکید می‌شد. این نظام طبقاتی در مسائل مذهبی نیز به‌شدت، رعایت می‌شد. گونه‌ای که خون افراد از این طبقه به یکی یا نامیکی قسمت می‌شد.<sup>۶</sup>

### بی‌نوش

۱- سبسا، ۳: ۲۰۴.  
۲- حاجی‌بی‌اس، تاریخ جادان ایران، ترجمه: علی‌اکبر حکمت، ۲۱۶ ص.  
۳- مهرداد پهلوان، آیین‌های ساسانی، ص: ۲۵۵.  
۴- دینداده، ترجمه و توضیح، هاشمی‌زهی، ص: ۲۲۸.  
۵- سبسا، ۳: ۲۰۴.  
۶- آذرین کوشی، سوس، ایران در زمان ساسانیان، ترجمه: رشید یاسینی، ص: ۱۷۲.

۷- ویلیگی‌اس، اوسور، ترجمه: محمدعلی راشد، مجل، بخش ۲، ص: ۲۶.  
۸- دینداده، ترجمه، ترجمه: محمدعلی راشد، مجل، بخش ۲، ص: ۲۶.  
۹- سبسا، ۳: ۲۰۴.  
۱۰- سبسا، ۳: ۲۰۴.  
۱۱- سبسا، ۳: ۲۰۴.  
۱۲- حاجی‌بی‌اس، تاریخ جادان ایران، ترجمه: علی‌اکبر حکمت، ۲۱۶ ص.  
۱۳- حسن توفیقی، آشنایی با ادیان، ص: ۶۶.

## نگرش‌های مردمان به کتب مقدس

محمدصادق احمدی

بارت ارمن محقق سرشناس تاریخ و الهیات مسیحی، درباره عهد جدید گفتاری دارد که با توجه به نگاه تاریخی می‌توان گفته اواره طریق اولی درباره عهد قدیم نیز صادق دانست. او در این باره می‌نویسد: «بسیاری از مردم در سراسر جهان کتاب مقدس، اقرارات می‌کنند که این قرأت و مطالعه از سر کنجکوی از باورهای دینی است. اما در میان آن همه خواننده، عده کمی هستند که از خود می‌پرسند که این کتاب را کجا آمده است؟ چه کسی این کتابی تصمصم می‌کنند که کدام کتاب، مقدس و قانونی تلقی شود و کدام کتاب مقدس و قانونی تلقی نشوند؟ چه زمانی این تصمصم گرفته شد و مالک این تصمصم چه بود؟»<sup>۱</sup>

کتاب مقدس، از جمله مسائل الهیاتی اخلاقی در این قرون بود؛ زیرا با شروع اعتراض‌های اصلاح‌گران و نهضت کتاب مقدس، مردم کم‌کم اعتقادات سنتی نسبت به این کتاب از بین رفت. علت این امر از یک سو جریان نقد تاریخی بود که لحاظ شده بود و از سوی دیگر، مقدس را بر سه سؤال در دوره سده‌های اخیر، عقاید سران اصلاحات درباره کتاب مقدس بود. برای نمونه مارتن لوتر، شخصیت اصلی این نهضت - برخی از قسمت‌های کتاب مقدس را بدون ارزش می‌دانست و برخی از قسمت‌ها را هفاد حجیت قدیم‌گامی می‌کرد.<sup>۲</sup>

### متن مقدس عبری و تحریف

با بررسی دقیق عهد قدیم مطالبی برای خواننده



در مجموع و با توجه به مطالبی که از عهد قدیم طرح شده و نیز افتادگی که نویسندگان و منتقدان طرح کرده‌اند، می‌توان نتیجه گرفت که دست کم حجم زیادی از تورات امروزی را نویسندگان بشری بر اساس سنت شفاهی نوشته‌اند، گرچه در مواردی مانند آنچه از ماجرای عزرا یا کاهن ذکر شد، سعی بر آن بوده تا این مسئله را با قداست، رنگ و لعاب نمایند.



روشن می‌شود که صحت و اعتبار متن مقدس عبری را از حیث ساقط می‌کند این عزرا یا خشنه وارد سزاد. یکی از گزارش‌های موجود در متن مقدس عبری، گزارش از نابود شدن کتاب مقدس و بازنویسی دوباره آن است. گزارش مقدس بودن آن است: «در سال هجدهم بوشیا پادشاه واقع شد که پادشاه شافان بن اشلیا بن شلام کتاب را به خانه بیهوش فرستاده گفت: «بزد حلقا بریس کینه پرو و اونترای را که به خانه نپهوه آورده می‌شود و مستحقان در آن را از قوم جمع می‌کنند شماردو و جلقیا رئیس کتاب شافان کتاب گفت: کتاب تورات را در خانه نپهوه بفرماد. او شافان کتاب را به شافان داد که او را خواند. و شافان کتاب پادشاه را خبر داد گفت: «حلقا کاتبی نمی‌توانم دادم.»<sup>۱</sup> بنی شافان آن را در حضور پادشاه خواند پس چون پادشاه سخنان سر تورات را شنید پادشاه خود را پرسید: «این وای عهد عتیق حاکی از آن است که تورات موسی برای مدتی طولانی در دسترس خارج و نابود شده بود این روایت نمی‌گردد که یا در این مدت بنی اسرائیل به این موضوع اندیشیده بودند یا نه یا اصلا در این باره نگرانی ای وجود داشته است یا خیر. همچنین در این روایت اصولا مشخص نمی‌شود که بوشیا و همدانشان چگونه بی‌برند که نسخه یافت شده، واقعا همان تورات موسی است.»<sup>۲</sup>

عزرا یکی کاهن یا کاتب نیز که جز- پیامبران بنی اسرائیل به شمار می‌رود و در زمان موسی است که رهبری گروه دوم مهاجران یهودی به سمت فلسطین را عهده‌دار بود، به نقل کتاب

برند. به شکل سیستماتیک برای هم بر عزرا نخستین دانشمند یهودی بود که با بررسی دقیق عهد قدیم متوجه این اشکالات در آن شد و به صورت رمزی آنها را مطرح کرد. اهم اشکالات عهد قدیم از نظر این عزرا این موارد بودند که در تفسیرش بر سفر تثنیه نوشته شده‌اند: «ان طرف اذن، و اگر چنان باشد که رمز دوازده را بدانی... علاوه موسی تورات را نوشته... در آن وقت کمانیان در آن زمین بودند. در کوه خدا به او وحی می‌شود، سپس تخت خواب او، تخت آهنین او را نظاره کن، بیابان، تو این حقیقت را خواهی دانست.»<sup>۳</sup>

این مطلب کوتاه، رمز مرآه و مهم که این عزرا در تفسیرش به کار برده، قرون بعدی بدون اینکه توجه کسی را به خود جلب کند یا حساسیتی را برانگیزد موجود بود تا اینکه در دوران روشنگری باروخ اسپینوزا - فیلسوف یهودی قرن هفدهم - به رمز گشایی این نوشته‌ها پرداخت. اسپینوزا علاوه بر مطالبی که این عزرا ذکر کرده بررسی بیشتری بر داختم و شواهد موجود بر اساس نوبتون و تحریف قسمت شده عهد عتیق ارائه کرد. او در پایان چنین نتیجه می‌گیرد که نویسنده تورات نمی‌تواند حضرت موسی باشد و به احتمال زیاد فردی مانند عزرا در قرون بعدی اقدام به نگارش آن کرده است.

در مجموع و با توجه به مطالبی که از عهد قدیم طرح شده و نیز افتادگی که نویسندگان و منتقدان طرح کرده‌اند، می‌توان نتیجه گرفت که دست کم حجم زیادی از تورات امروزی را نویسندگان بشری بر اساس سنت شفاهی نوشته‌اند، گرچه در مواردی مانند آنچه از ماجرای عزرا یا کاهن ذکر شد، سعی بر آن بوده تا این مسئله را با قداست، رنگ و لعاب نمایند.

#### نقدنویسندگان و تحریف تورات

صرف نظر از آنچه به شرح کلی در دوران سردوری و مزمزمه راجع به عهد قدیم و جدید مطرح شده است، نخستین بار در قرون وسطی و دوران تاریک اندیشی، اندیشمندان روشنفکران یهودی بودند که به انتقاد از ایرادات موجود در عهد قدیم پرداختند. ایشان با مشاهده بارهاهایی در عهد قدیم، نسبت به آسمانی بودن تمامی محتوای آن تردید کردند و دست کم قسمتی از آن را زیر سؤال



رواق ◀ ادیان ابراهیمی

## بنیان گذار واقعی مسیحیت

محسن گپاکیان

مسیحیت در اصل دین توحید و آسمانی بود که برای نجات و هدایت بنی اسرائیل نازل شد. بنا به گفته قرآن حضرت عیسی جز رسالت الهی ادعایی نداشت و در معرفی خود می‌گفت: من بنده خدایم. او به کتاب داده و پیامبر قرار داده است. (مریم: ۳۰) اما پس از صدور عیسی به آسمان، بر اثر عواملی چهار اصلی اش را از دست داد و اختلافاتی در میان پرورش ایجاد شد که سرانجام به تحریف این دین انجامید چون گردی در این زمینه می‌گویند مردم مسیحیت را بسیار تحریف کرده‌اند و این تحریف، ایشان را بدینچرا همزن شده است که عملشان تناقض مستقیم با اصول الهی آن دارد.

#### عوامل اصلی بی‌مسیحیت

پولس یکی از مهم‌ترین اسباب انحراف در مسیحیت است. او در آغاز یک یهودی متعصب و دشمنان سر سخت مسیحیت بود. (اعلاطیان ۱۳: ۱) و برای دستگیری مسیحیان دمشق به سوی این شهر رهسپار بود. طبق روایت خوش در راه، روزی مسیح را دید و او از آن حضرت را شنید که او را به خاطر کارهایش توبیح نمود. پولس به دستور مسیح به دمشق رفت و در آنجا از پولس گفت: «تعالی رسولان ۱۸- ۱۷)» از آن پس او به تشریح مسیحیت پرداخت. همان‌را این رفتار نجات‌دهنده مطرح کرد که با تعالیم عیسوی متناقض می‌نمود.

پولس جان، تاریخ نگار مسیحی در این زمینه می‌گویند: «این عیسوی که پیروان عیسوی روی شاوله‌ایمان به او بنیاد نهادند، غالباً در صورت و معنا با تعالیم آن معلم فرق بسیار دارد.» او در جای دیگر در مورد شخص پولس معلوم او در این راه جدا بسیار کرد و فرقه طر اضرال قران و شرع موسوی را مسلمان ساخت؛ به طوری که آنها اهمیت موقع و مقام خود را بر اثر مساعی پولس از کف دادند؛ ولی اهمیت او بیشتر از آن جهت است که اصولی را عیسوی و مبادی الهی خاصی به وجود آورد.

#### نوشتگی در بی‌مسیحیت

اندیشه‌های تبار پولس میان حواریون تنش می‌آورد و درگیری‌های وی با رسولان حتی بطرس در کتاب اعمال رسولان و رساله‌های خود را متکس

شده است. از آن پس دو پرچم در جامعه مسیحی آن زمان برافراشته شد و مردم گروه دوگانه تقسیم شدند. دسته‌ای بنا به سفارش مسیح از بطرس و حواریون پیروی کردند و دسته دیگر، که بیشتر غیر یهودیان بودند، پولس را به رهبری بر گزیدند. سرانجام این دودستگی پیروی پولس و اعتقادات وی بود. پولس الهیاتی جدید پدید آورد. به اعتقاد او، عیسوی مقام الهی و فوق بشری داشت و خدا بود که جسم گرفت تا در صلیب رود و قربانی گناه انسان شود. (رساله به اعلاطیان ۱۳: ۴) آنچه امروزه با نام «مسیحیت شناخته می‌شود، نتیجه‌نیز به این نکته توجه کرده‌ودر آخرین اثر خود به نام دجال پولس خاصی است که وی به آنها معتقد بوده است.<sup>۵</sup>

در روایات تاریخی چندین بار نام پولس آمده و عامل اصلی انحراف و گمراهی در میان مسیحیان معرفی شده است. امام کاظم: «روایان سز زمین را در چشم معرفی می‌کنند که وی سز و بدعت گزاران و گمراهان بزرگ است. در این سز زمین، پنج تن از امت‌های پیشین، از جمله پولس قرار دارند.»

۱. **بی‌توبیت**  
Do Not Make... Oxford, Lion Leisures Press, p. ۳۰.  
۲. **پیام هودی**، رهنمای الهیات متون مقدس، صفحه ۴۸.  
۳. **مسیحیت**، ص ۲۲۱.  
۴. **دکتر المصطفی**، کتاب تورات با مشاهده، در: <http://www.mycyberislam.com/madhab>  
۵. **ای پیروز یهودیت**، مسیحیت، اسلام، فرجه حسین  
۶. **دین**، ص ۶۵.  
۷. **دکتر اسپینوزا**، مصنف کلیت اشعار، ص ۶۰، درجه طبریا  
۸. **ای پیروز یهودیت**، مسیحیت، اسلام، فرجه حسین  
۹. **عبدالرحیم طبعیان**، رشتیان، کتاب مقدس، ص ۵۵ - ۶۰.



در کنار این عوامل، امپراطور نومیچی مستظلمین، با برپایی شورش‌هایی مسائلی را در مسیحیت رسمی کرده؛ از جمله رسمی شدن انجیل، الوهیت عیسی و پسر خدا بودن او که قبلاً پولس آنها را مطرح کرده بود.

از دیگر عوامل انحراف در مسیحیت، باورس اندیشه و تعقیب و تعذیب حاملان اصل دین مسیحیت است که تعالیم این دین را مستقیماً از عیسی گرفته بودند. این امر سبب انقطاع سند انجیل در این بین شد. در کنار این مسأله، تأثیر اندیشه‌های یونانی و غیر آن بر تفکرات مذهبی مسیحیان، انحرافی جدی را در این مسیحیت ایجاد کرد. فیلسین رابرت شاله، فیلسوف و روزنامه‌نگار استعمارستیز فرانسوی، در کتاب خود، تاریخ مختصر ادیان بزرگ، می‌نویسد: اغلب سرگذشت‌ها و حوادثی که به حضرت عیسی نسبت داده می‌شود، در احوال بزرگان این‌ها قلمی قدیم مصریان، بابلیان، یا یهودیان می‌شود آن را ملاحظه کرد. این به خوبی می‌رساند که پیروان مسیح پس از برگزیده شدن در آسیای صغیر و کشورهای همسایه، تحت تأثیر عقاید آن محیط‌ها واقع شدند و به تدوین و ترتیب این قبیل قصص و عقاید و تعالیم پرداختند.

در کنار این عوامل، امپراطور نومیچی مستظلمین، با برپایی شورش‌هایی مسائلی را در مسیحیت رسمی کرده؛ از این جمله رسمی شدن انجیل، الوهیت عیسی و پسر خدا بودن او که قبلاً پولس آنها را مطرح کرده بود.

**نویسنده: آریا تهرانی**

**۱. انحراف از توحید**

انجیل همواره (متی، مرقس، لوقا) سعی در بیان سبب و موقعیت‌های حضرت عیسی و مبارزات و تأکید بر الوهیت حضرت نداشتند؛ پولس برای عیسی مقام الوهیت قائل شد و انحراف از ایسمر یگانه خدا و هذمات خداوند شمرده (اول تیموتایس ۵: ۲). بعد از پولس، اندیشه در انجیل پریمیون شکل فلسفی تری به خود گرفت و آن حضرت به عنوان لوگوس و کلمه الهی مطرح شد؛ این اندیشه در شورای یقیه (۳۲۵) که اولین شورای جهانی مسیحیت بود، به صورت رسمی رسید.

**۲. تحریف مفهوم نبوت**

تلقی تمام ادیان از مسئله «نبوت» این است که خداوند انسان‌های برگزیده‌ای را برای هدایت مردم می‌فرستد و توسط آنان وحی را بر مردمان ابلاغ می‌کند. حضرت عیسی نیز یکی از پیامبران الهی بود که برای هدایت مردم و ابلاغ وحی الهی آمده بود؛ پولس با مطرح نظریه «کناهه اصل» ادعا نمود که حضرت عیسی، برخلاف سایر پیامبران، موجودی قدیم، الهی و دارای ذات

**رواق**

در کنار این عوامل، امپراطور نومیچی مستظلمین، با برپایی شورش‌هایی مسائلی را در مسیحیت رسمی کرده؛ از جمله رسمی شدن انجیل، الوهیت عیسی و پسر خدا بودن او که قبلاً پولس آنها را مطرح کرده بود.

الهی است که این بار، خود برای هدایت انسان‌ها آمده و با «فداء» شدن عهد جدید را آغاز کرده است. پولس مدعی بود که الوهیت در مسیح تجسم یافته و تمام الوهیت در او ساکن است. مسیح با اینکه الهییت داشت، راضی نشد با خدا برابر باشد؛ از این رو به شکل انسان در آمد، خود را فرعون ساخت و مرگ بر روی صلیب تن داد.

**۳. نسخ شریعت**

پولس ضمن دعوت غیر یهودیان به آیین مسیحیت، آنان را از انجام تکالیف تورات معاف کرد و مسیحیان را وادار به قبول نسخ احکام تورات ساخت. دیدگاه پولس درباره شریعت، با تفسیری که وی از حضرت عیسی و الوهیت او ارائه می‌کند، همگام ارتباط است؛ زیرا پولس مدعی است که پیش از آمدن حضرت عیسی نجات از طریق ایمان و عمل به شریعت حاصل می‌شد؛ اما با ظهور حضرت عیسی عمل به شریعت باطل شده و جای خود را به «ایمان» به عیسی داده است. (اعمال رسولان ۱۶: ۲۰). پولس حتی پیروان شریعت را ملعون می‌خواند (غلاطیان ۱: ۱۳) و این در حالی بود که مسیح طبق روایت انجیل، اجرای شریعت تورات را لازم می‌دانست و در حد نسخ شریعت نبود. (متی ۱۷: ۵-۲)

**۴. اصنام‌ها یا حاکمان ظالم**

از گزارش‌های انجیل می‌توان نتیجه گرفت که حضرت عیسی شخصیتی انقلابی و مبارز داشت و برای اصلاح جامعه مامک بود. همچنین شاکر آن خویش، به دفاع مسالمتانه در مقابل ظلم‌ها سعی می‌کرد اما پولس با دعوت کالیسما به فریب‌داری محتضی از حکومت و حاکمان، خود را برای حکومت بی‌خطر جلوه می‌داد (رومان ۱۱: ۱۳). این در حالی بود که مسیح با حاکمان ظالم در تقابل بود.

**یونیت**

۱. چون یونانی، مسیحیت و بدعت‌ها، ترجمه: عبدالرحیم سلیمان اردبیلی، ص ۲۱.  
۲. جان، بی‌اس، تاریخ جامع ادیان، ترجمه: علی‌اصغر حکمت، ص ۲۰.  
۳. همان، ص ۱۳.  
۴. حسن یونانی، فضای انسانی، ترجمه: پ. یونان، ص ۱۲۷.  
۵. فیلیپ مائیلز، روح و جلال کلمات مقدس، ص ۴۰.  
۶. هانس کونگ، متفکران بزرگ مسیحیت، گروه ترجمان، ص ۱۷.  
۷. همانند یونانی، همانجا، ص ۲۷ و ۲۸.  
۸. N. C. C. Catholic Encyclopedia, p. ۱۱۰.  
۹. رابرت ای. وورست، مسیحیت (تاریخ و نظریه)، ترجمان: خودی و باهنی و عیسی رسول، ص ۱۰۷.  
۱۰. همانجا، ص ۱۰۷.

یکی از مهم‌ترین جلوه‌های آفرینش خداوند متعال، خلقت انسان است. انسان در میان دیگر موجودات خداوند، جایگاه برتر و ویژه‌ای دارد. بر اساس منابع دینی، انسان خلق شده است تا جانشین خداوند بر روی زمین باشد؛ از این رو یکی از القاب انسان، «خلیق‌الله» است. خداوند متعال پس از خلقت انسان است که به خود تبریک گفته و خود را بهترین نرنگند نام نهاده است.<sup>۱</sup> شاید مهم‌ترین تفاوت انسان با دیگر مخلوقات، بر خودراری از نعمت عقل و اراده باشد؛ از این رو در قرآن و دیگر متون دینی، فراوان ذکر شده است که انسان با نیروی اراده خود می‌تواند به مقام جانشینی خداوند بر روی زمین و نیز جایگاه قرب الهی نائل شود. اما نکته مهم در این خصوص این است که رسیسین به چنین جایگاهی بدون بر نامه دقیق میسر نیست. این بر نامه که باید سعادت انسان را تأمین کند، یقیناً باید از جانب کسی باشد که به همه جنبه‌های سعادت و شقاوت زندگی انسان‌ها آگاهی کامل داشته باشد. فقط خداوند بشر را آفرید.

**نیاز انسان به دین**

است که به همه قضاوت‌ها و راه‌های سعادت و شقاوت انسان عالم دارد و از همین رو فقط بر نامه‌ای که از جانب خداوند برای زندگی انسان تعریف شود، می‌تواند تضمین کننده سعادت انسان باشد. این بر نامه اصلاً «دین» نامیده می‌شود. همچنین ابلاغ این بر نامه نیز باید توسط افرادی بر گردیده صورت گیرد که از خطا و اشتباه مصون باشند. به همین دلیل است که نخستین معیار برای تعیین سعادت و شقاوت انسان، عمل و رفتار او است. در این خصوص، مسلمانان معتقدند که در طول حیات بشر پیامبران زیادی برای هدایت بشر فرستاده شدند که برخی صاحب شریعت بوده و برخی از بر نامه هدایت الهی آری برای مردم آورده و ابلاغ کردند و بسیاری دیگر، تبلیغ کننده پیامبر صاحب شریعت هم‌زمان با پیشین خود بودند. به باور مسلمانان، بر نامه هدایت الهی در طول تاریخ به تدریج فرستاده شد تا اینکه خداوند متعال با دین اسلام، بر نامه خود برای هدایت بشر را آفرید.

**یهودیت و مسیحیت الیان تحریف شده**

یهودیت و مسیحیت دو دینی هستند که به عنوان ادیان توحیدی و ابراهیمی مورد احترام دین اسلام هستند. به تصریح قرآن کریم، خداوند به حضرت موسی ﷺ کتاب تورات وحی کرد و در این قوانین دین یهودیت را برای یهودیان نازل کرد. همچنین در آیات متعددی حضرت عیسی ﷺ را پیامبری از پیامبران اولوالعزم دانسته شده که کتاب انجیل از جانب خداوند بر او نازل شده است.<sup>۱</sup> دین مسیحیت طبق تعالیم توحیدی وی و از دل یهودیت پایه‌گذاری شد. تعالیم این دو پیامبر بزرگ الهی که مبتنی بر کتاب وحی شده، یعنی تورات و انجیل بود، صاحب شریعت هم‌زمان با پیشین خود بودند. به باور مسلمانان، بر نامه هدایت الهی در طول تاریخ به تدریج فرستاده شد تا اینکه خداوند متعال با دین اسلام، بر نامه خود برای هدایت بشر را آفرید.

قرآن درباره عواقب تحریف آیات متعددی دارد که در آنها با بیان تحریف‌های گذشته و تأیید آن، علمای اهل کتاب را از تحریف بیشتر بر حذر می‌دارد. از جمله عواقب بار شده می‌توان به ایجاد تفرقه و عداوت میان مردمان ۲۷ و دچار شدن به لغت و غضب خداوند و نزول بلاها اشاره کرد.

**بررسی تاریخی یهود و نصرا از نگاه قرآن و روایات**



اهل کتاب به انواعی از تحریف در کتاب آسمانی خود، دست می‌زدند؛ تحریف معنوی و تفسیر ناروا، تحریف لفظی به افزایش یا کاهش و یا به صورت تغییر و تبدیل و نیز تحریف در نحوه کوشش (لی اللسان) که می‌توان آن را تحریف شفاهی نام نهاد.

و به شکل آنجیل کنونی در آمد»<sup>۱۸</sup> دانشمندان کتاب مقدس نیز آن کتاب را صرفا نوشته‌های قدیمی می‌دانند که به دست انسان‌ها پدید آمده است. از نظر پلیمان - بزرگترین متخصص عهد جدید در قرن بیستم - بسیاری از سخنان مکتوب عیسی مسیح‌های خوداونست؛ بلکه محصول تفسیر شفاهی او بوده است.<sup>۱۹</sup>

#### تحریف مسیحیت از نگاه قرآن و روایات

موضوع تحریف بدین دین اوان دین، هم در آیات متعددی از قرآن کریم و هم در روایات قرآنی به چشم می‌خورد. آیات قرآن در این باره دو گونه‌اند. برخی از آنها بصراحت صحبت از تحریف اهل کتاب دارند برخی نیز غیر مستقیم و کنایه به این موضوع پرداخته‌اند. البته ناگفته نماند که بیشتر آیات و روایات به موضوع تحریف کتاب مقدس مسیحیان که منبع دینداری آنها به شمار می‌رود اختصاص دارند.

یکی از آیاتی که به طور صریح به تحریف کتاب مقدس می‌پردازد آن است: «وَلَوْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ آلَافِيكُمُ الَّذِينَ آمَنُوا سُبْحَانَ اللَّهِ عَسَىٰ أَنْ يَكُونَ لَكُمْ مِنْهُمْ بَعْضٌ مِمَّنْ كَفَرَ»<sup>۲۰</sup> «اگر شما دوست دارید آنهایی که ایمان آورده‌اند، پس از آنکه بعضی از آنها کفر کنند، شکر خدا را بگویند. عجب است که بعضی از شما از کسانی که ایمان آورده‌اند، کفر کنند». در این آیه اشاره به آن است که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند. در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند. در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند.

در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند. در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند. در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند.

در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند. در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند. در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند.

در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند. در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند. در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند.

در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند. در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند. در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند.

باید بیهم تمّ یقولون هذامن عندالله اشتباهه  
لهم وقوم ولكن الله لهم حكمهم فلا يؤمنون  
الا قليلا» (سوره احزاب: ۲۶) «ای بیان می‌دارد که با چرخ زبان خوشی قاطار اچنان بیان می‌دارند که معنای دیگری می‌دهد. در آیه ۱۷۱ سوره نساء نیز ذکر شده که اهل کتاب عراق و غلدر دین خود و صیارت می‌روزد و تفسیر ناموفق اجبار و بااین‌بار بر تورات حمل می‌کنند معنای حقیقی کلام الهی را با آن تفسیر می‌پوشانند. در این زمینه، برخی گفته‌های یهود که در قرآن نادرست شمرده شده‌اند از این آیه است: عمده ملاحظه خواننده در هستی، پس از خلقت: "حذف مطالب مربوط به آخرت؛" تقلیل عذاب یهود به طاعت و زکون و زهد پند و فرزند ی قوم یهود یا خداوند؛ کتمان شارات ظهور پیامبر اسلام و تغییر اوصاف و بی‌اعتبار کردن او؛ "تفسیر ناموفق؛" پسر خدا دانستن عزیز (عزرا)؛ "بویست قاتل شدن برای احبار؛" اخذ ربا (نساء: ۱۶۱-۱۶۲) جلال کردن مال غیر یهود بر یهود (آل عمران: ۷۵) تطویل حکم رجز بر اینه (آل عمران: ۲۳) اخذ فدیه برای ازادی اسیر؛ "تعمیر زدن به مریم مادر عیسی؛"<sup>۲۱</sup>

برخی آیات نیز به طور صریح بر تحریف دین مسیحیت اشاره به می‌کنند مانند آن آیه که می‌فرماید: «فَاَنكَرُوا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ الَّذِي يَتَّقُونَ فَلْيُقَالِ لِلنَّاسِ كُفْرًا بِمَا عَدِلُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ»<sup>۲۲</sup> «در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند. در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند. در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند.»

در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند. در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند. در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند.

در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند. در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند. در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند.

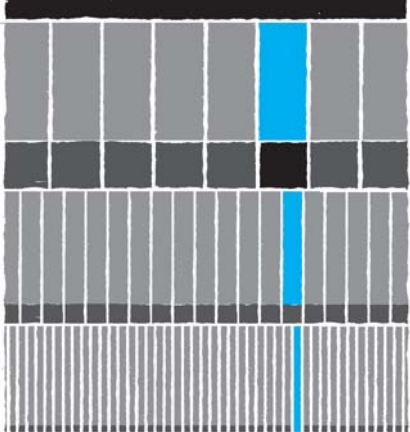
در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند. در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند. در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند.

در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند. در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند. در این آیه اشاره شده که بعضی از اهل کتاب که خود را پیروان آسمانی می‌دانند، در واقع کفر کرده‌اند.

#### پی‌نوشت

۱. مومنون، ۱: ۱۵۶
۲. محمدباقر مجلسی، بحار، ۱۸، ص ۱۷۷
۳. محمدباقر مجلسی، بحار، ۱۸، ص ۱۷۷
۴. ابن کثیر، ۲: ۲۲۶
۵. ابن کثیر، ۲: ۲۲۶
۶. ابن کثیر، ۲: ۲۲۶
۷. ابن کثیر، ۲: ۲۲۶
۸. ابن کثیر، ۲: ۲۲۶
۹. ابن کثیر، ۲: ۲۲۶
۱۰. ابن کثیر، ۲: ۲۲۶
۱۱. ابن کثیر، ۲: ۲۲۶
۱۲. ابن کثیر، ۲: ۲۲۶
۱۳. ابن کثیر، ۲: ۲۲۶
۱۴. ابن کثیر، ۲: ۲۲۶
۱۵. ابن کثیر، ۲: ۲۲۶
۱۶. ابن کثیر، ۲: ۲۲۶
۱۷. ابن کثیر، ۲: ۲۲۶
۱۸. ابن کثیر، ۲: ۲۲۶
۱۹. ابن کثیر، ۲: ۲۲۶
۲۰. ابن کثیر، ۲: ۲۲۶
۲۱. ابن کثیر، ۲: ۲۲۶
۲۲. ابن کثیر، ۲: ۲۲۶

۱. تحریف بود، به هر نوع آن در هر سخن و نوشتار و گفتاری، و به ویژه کتاب‌های آسمانی و بیانات قرآنی، بسیار تکویدی و دارای عواقب ناآزایی است.  
۲. نتایج به اطلاق کاربردهای قرآنی و مصادیقی که قرآن ذکر کرده است تحریف در قرآن کریم در گونه‌های لفظی و معنایی به کار رفته است و دلیلی مقننی بر انحصار کاربرد قرآنی واژه تحریف در تحریف لفظی وجود ندارد و دیده اکثر مفسران برجسته از صدر تا کنون نیز همین بوده است.  
۳. آیات تحریف، تا نظر به مهدین موجود به ویژه تورات کنونی است و تحریف آن عم از تحریف لفظی و معنوی بوده است.  
۴. اهل کتاب به انواعی از تحریف در کتاب آسمانی خود، دست می‌زدند تحریف معنوی و تفسیر ناروا، تحریف لفظی به افزایش یا کاهش یا به صورت تغییر و تبدیل و نیز تحریف در نحوه کوشش (لی اللسان) که می‌توان آن را تحریف شفاهی نام نهاد.  
۵. حذف آیات یا سبک معادله افزودن مطالب خرافی و نادرست که منافی تعالیم و روح ادیان آسمانی است، تغییر حدود الهی، تغییر یا پنهان کردن اوصاف پیامبر اسلام و شارات نبوت آن حضرت و ویژگی‌های باران ایشان از جمله تحریف‌های مهم اهل کتاب به ویژه دانشمندان یهود بوده است.



## افتراق امت آخرین پیامبر

وجود اختلاف و افتراق در بین امت اسلامی و مسلمانان در طول تاریخ اسلام و حتی بلافاصله بعد از رحلت پیامبر خاتم الانبیا و اوصیاست غیر قابل انکار است. برخی معتقدند این افتراق هاو اختلاف ها موجب پویایی دین مبین اسلام شده است. در مقابل، بعضی، این افتراق ها را به لحاظ کلی مذموم و نادرست می‌دانند. اما نباید اشتباع مسلمانان را سر نوشتی محتوم و از پیش تعیین شده دانست؛ زیرا در غیر این صورت وجودیات و روایات قرآنی مبنی بر حفظ وحدت و پرهیز از تفرقه معنای محصلی نداشت. برخی احادیث پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و روایات ائمه معصومین علیهم السلام به سر نوشت آینده امت اسلامی، گفته‌ها و حوادث مختلف اعتقادی و سیاسی و ظهور برخی فرقی اشاره کرده که بران نمونه، در جامع روایی بحار

انتظای این تعداد بر شمار واقعی فرقه‌ها، حدود یکس از چالش‌های مهم بوده که در طول تاریخ فرقه‌نگاری در جهان اسلام گاه منجر به ایجاد تقسیم‌های غیرقابل قبول در برخی آثار شده است.

الانوار تحت عنوان باب افتراق الامه جمع آورنده است. «ما هیچ کدام از این روایات به‌اندازه حدیث افتراق امت اسلام که منتسب به پیامبر ﷺ است، مورد توجه پژوهشگران حوزه مباحث فرق و مذاهب کلامی نبوده است، مضمون فلسفی و رقابت رایج این حدیث چنین است: از میان امت‌های گذشته، یهودیان به هفتاد یا هفتاد و یک فرقه انشباع یافتند و در میان مسیحیان نیز انشباع‌های افزون‌تر از آن رخ داد و امت من پیامبر آخر الزمان نیز به فرقه‌هایی افزون‌تر از آنچه نزد یهودیان و مسیحیان رخ نموده، دو مذهب مشتعب خوانند. همان گونه که در میان امت‌های قبلی، همه آنها به‌جز یک دسته، اهل جنم یا یاد وادی گمراهی و هلاکت بوده‌اند. امت اسلام نیز دچار چنین سرنوشتی خواهد شد.

#### در نگاه نزدیکان

برخی از توجه به شریعت نقل این حدیث در آثار و روای تفسیری و فرقه‌شناسی ملل و نحل‌ها ادعای تواتر برای این حدیث نموده‌اند؛ لکن این حدیث مورد راستی و فرقه‌نگاران مشهوری چون نوبختی، ابوالحسن اشعری و فخر رازی قرار نگرفته و حتی فرقه‌نگاری چون ابن حزم اندلسی آن را فاسخ دانسته است و برخی دیگر آن را ساختگی دانسته‌اند و افرادی همچون ابوالکلیبی معتقد است که این رخا و احداث و مقید علم و عمل نیست. این حدیث در روضه کافی روایت شده اما در سایر کتب رایج به شیعه، از آن ذکر به میان نیامده است. در برخی کتاب‌های حدیثی اهل سنت از جمله صحیحین نیز نیامده؛ اما در مسند ابن حنبل و المستدرک حاکم نیشابوری که از کتاب‌های مهم حدیثی اهل سنت است، دیده می‌شود. همچنین در امالی صدوق و بسطیاری از منابع متأخر شیعه از جمله محتاج طبرسی و بحارالانوار علامه مجلسی نیز ذکر شده است. قدیمی‌ترین سند موجود از این حدیث، کتاب‌نامه ابن ابی عاصم است.

حدیث افتراق دارای دو بخش است که در برخی نخست خیر از افتراق و انشباع شیعیان در امت اسلامی داده شده و بخش دوم خبری است که هدف از بیان فرقه‌های مختلف، فقط یکا از گمراهی نجات پیدا می‌کند؛ بنابراین «مان فرقه‌ها» است.

بخش دوم در قسمت باب‌های این حدیث و تعیین فرقه‌ها، مطلب مهمی است که در آثار متعدد کلامی و فرقه‌شناسی و برخی آثار متأخر همچون کتاب‌های شمسند جوهر فی الملل و النحل ابوالکلیبی، سجانی به آن پرداخته شده و منجر به پدید آمدن مجادلات کلامی گسترده‌ای شده است. همان گونه که گذشت، بخش نخست حدیث افتراق به فرقه‌ها و انشباع در امت اسلامی اشاره کرده که در روایات‌های مختلف موجود از این حدیث، با وجود مخوانی در کلیله، در جزئیات و تعداد انشباع‌ها دچار اختلاف روایات است و در منابع حدیثی به گونه‌های متفاوت دیده می‌شود. ابوالکلیبی نمونه در برخی منابع تعداد انشباع در امت اسلامی ۷۲ فرقه برشمرده شده که سیاق کلی این دسته از روایات‌ها این گونه است که به‌طور ۷۱ فرقه و مسیحیت به ۷۲ فرقه تقسیم شده و در نهایت، امت اسلام به ۷۳ فرقه تقسیم خواهد شد. در دسته دیگری از روایات، تعداد انشباع‌های امت اسلام ۷۲ فرقه برشمرده شده و بر برخی دیگر، عددی ذکر نشده و صرفاً بر افزون نمودن تعداد انشباع‌های امت اسلام بر امت‌های پیشین تأکید شده است.

#### اشکالات حدیث

علاوه بر تفاوت‌های موجود در مجموعه روایات در دسترس از این حدیث، علی‌رغم همچوانی مضمون این روایات و همچنین عدم توجه برخی از معتبرترین آثار حدیثی و حتی فرقه‌نگاری ملل و نحل سده‌های نخستین

اسلام، اسکالاتی چند بر صحت و مقم این حدیث وارد شده است. دسته نخست از این اشکالات، شامل اشکال به سند و سلسله روایان حدیث است. البته قابل ذکر است که برخی آثار بارانه برخی شواهد حدیثی را عامی است. در توفیق حدیث داشته‌اند و در صد دایح به این اشکال بر آمده‌اند. «دسته دوم اشکالات وارده بر محتوای این حدیث است؛ سوالاتی از قبیل اینکه آیا پیامبر اکرم ﷺ در صدد محدود نمودن تعداد فرقه‌ها بوده‌اند؟ آیا متعاقباً و همچنین با توجه به شواهد عینی و تاریخی می‌توان تقسیم امت به‌طور مسیحیت را به تعداد متوالی ۷۱ و ۷۲ و سپس تقسیم امت اسلام به ۷۲ فرقه را بر پذیرفتن انتطای این تعداد بر شمار واقعی فرقه‌ها، خود یکی از چالش‌های مهم بوده که در طول تاریخ فرقه‌نگاری در جهان اسلام گاه منجر به ایجاد تقسیم‌های غیر قابل قبول در برخی آثار شده است.

این قبیل مسائل و چالش‌ها، موجب انحصار موضوع متفاوتی در قبال این حدیث گردیده است و در دوره معاصر نیز شخصیت‌های بزرگی چون ابوالکلیبی، سجانی، عبدالرحمن بدوی و شامی برای این مورد اظهار عقیده کرده‌اند.

#### نتیجه

به‌طور خلاصه می‌توان گفت که دیدگاه‌های افراد مختلف درباره این حدیث، به پنج دسته تقسیم می‌شود. دسته نخست کسانی هستند که به این حدیث نپرداخته‌اند. همان گونه که پیش‌تر نیز اشاره شد، عدم توجه فرقه‌نگاران این چون نوبختی، اشعری و فخر رازی به این حدیث، جای تأمل دارد. دسته دوم کسانی هستند که ضمن پذیرش این حدیث، سعی در تطبیق تعداد فرقه‌های موجود در جهان اسلام با تعداد مورد ذکر در حدیث داشته‌اند. بیشتر آثار فرقه‌نگاری مقدم در جهان اسلام در این دسته جای می‌گیرند. دسته سوم، در گذشته تعداد ادکی از اندیشمندان اسلامی را به خود اختصاص داده بود ولی در دوره متأخر طرفداران بسیاری پیدا کرده است. اینان بر این عقیده‌اند که این حدیث اساساً صحیح نیست و باید ساخته شود چنان باشد. دسته چهارم که قائلان آن دارد از جمله کلینگر-خاور، شامی، مشهور مجاز، معتقدان این حدیث بر خلاف برداشت بیشتر متکلمان و محدثان اسلامی، در صد بیان فضیلت برای امت اسلامی بوده و افزایش عددی نسبت به امت‌های پیشین، صرفاً نشانگر برتری امت اسلام است. «دسته پنجم کسانی هستند که ضمن پذیرش اصل حدیث سعی در قبول آن برای ارائه تفسیری قابل پذیرش از آن نیز تلاش نموده‌اند که از آن جمله، کسانی هستند که عدد مورد اشاره در حدیث بر اصل فرجهت بیان کثرت و فراوانی دانسته‌اند. به عقیده این افراد، مقصود از این حدیث، خبر دادن از این واقعیت است که در میان امت اسلامی انشباع‌های به‌عبارت افزون‌تر از امت‌های یهود و مسیحیت رخ خواهد داد این چیزی است که با واقعیت‌های تاریخی نیز تطابق داشته و افتراق بسیار در امت اسلامی که همچنان به آن دامن زده می‌شود، گواهِ بر آن است.

#### پی‌نوشت

۱. شیخ کلینگر، حدیث افتراق امت، نقل و با یادها، هفت اسامان، شماره ۱۸، ص ۱۲۳.
۲. محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۲۹، ص ۲ به بعد.
۳. زکریا، تفسیر طوسی، اطراف فی معرفة مذاهب الطوائف، ج ۱، ص ۱۱۶ محمدحسین طباطبائی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۹۱.
۴. ابن حزم اندلسی، المحمل فی الملل و النحل و الامم و الملل، ص ۲۲.
۵. ابوالفهمی خویی، البیان فی تفسیر القرآن، ص ۲۲.
۶. حسین صابری، تأملی در حدیث هفتاد و هفت، مشکوٰه، شماره ۷۲، ص ۲۹.
۷. زکریا، همان، ص ۳۹۴.
۸. کلینکس، گذرنامه عقیده و التریقه فی الاسلام، ص ۱۸۷.

# محراب

مسجد/شماره ۱۸/دی ماه ۱۳۶۴

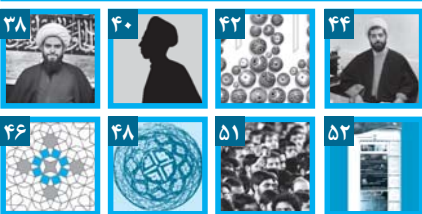
## تشکیلات: زنجیره ارتباط و اتصال

عصر حاضر، عصر ورود به شبکه‌های اجتماعی و عصر ارتباط‌های سازمان یافته بزرگ و پیچیده است که حاصل آن ایجاد یک فرهنگ معارض است. این مساله از آن روست که فرهنگ با فعالیت مستمر و گروهی انجام می‌شود.

یکی از مستحکم‌ترین مجموعه‌ها برای معارضه با فرهنگ مهاجم غرب، مسجدی است که خود بهترین مکان برای انجام کار گروهی و تشکیلاتی است به این معنا که در آن مجموعه‌ای از افراد بر اساس آرمان مشترک و ایمان مشترک و یاور مشترک و نقطه نظرهای مشترک گرد هم می‌آیند تا جماعتی بشوند که دست خدا با آنان است.

خصوصیاتی همچون امنیت، یاگامی مقاوم، اقتدار و تأمین هدف از جمله انگیزه‌های ورود به تشکیلات است. تشکیلات اگر صحیح و کارآمد مدیریت شود تمام عرصه‌های زندگی فردی و اجتماعی را می‌تواند تحت تأثیر فعالیت‌های خود قرار دهد.

امام جماعت که در واقع مدیر تشکیلات مسجد است باید از چگونگی سازمان‌دهی و نحوه ایجاد سازمان‌ها و اصلاح و تغییر آنها و الزامات مدیریتی گروه، تلاش و قبول مسؤلیت، رهبری و ریاست، آگاه باشد. برای نیل به هدف‌ها، سازمان‌دهی گامی ضروری است و به کمک این سازمان است که هدف کلی و مأموریت اصلی سازمان، در قالب هدف‌های جزئی‌تر، برنامه‌ریزی شده و تحقق آن میسر می‌شود.



۱. شیخ کلینگر، حدیث افتراق امت، نقل و با یادها، هفت اسامان، شماره ۱۸، ص ۱۲۳.
۲. محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۲۹، ص ۲ به بعد.
۳. زکریا، تفسیر طوسی، اطراف فی معرفة مذاهب الطوائف، ج ۱، ص ۱۱۶ محمدحسین طباطبائی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۳۹۱.
۴. ابن حزم اندلسی، المحمل فی الملل و النحل و الامم و الملل، ص ۲۲.
۵. ابوالفهمی خویی، البیان فی تفسیر القرآن، ص ۲۲.
۶. حسین صابری، تأملی در حدیث هفتاد و هفت، مشکوٰه، شماره ۷۲، ص ۲۹.
۷. زکریا، همان، ص ۳۹۴.
۸. کلینکس، گذرنامه عقیده و التریقه فی الاسلام، ص ۱۸۷.

مسجد عبادتگاه است. نباید مسائل دیگر از جمله مسائل فرهنگی و اجتماعی و خدای ناکرده مسائل سیاسی بزرگتر از نماز عبادت شود. البته مسائل دیگر نیز مهم است؛ ولی هیچ‌کدام بالاتر از مسئله نماز و عبادت نیست و نباید چیزی آن را تحت تأثیر قرار دهد.



صحت عمل یا قبولی عمل دو چیز متفاوت است. ممکن است عملی صحیح باشد، ولی مردود قبول درگاه حق تعالی نباشد. سه گروهند که بوی بهشت را که از پانصد سال راه‌فایل استنشام است، نمی‌شنوند:

۱. مشرک؛
۲. عاق و لذت؛
۳. کسی که مال مسلمانان را می‌خورد و قسم می‌خورد که مال خود است!

### گوهی از مردم هستند!

از مشغلات مسجد ماوی بیشتر مساجد، حضور نمازگزاران سن و سالخورده است. «البته من این را مشکل نمی‌دانم، سعی می‌کنیم برنامه‌ها را طوری ترتیب دهیم که قابل استفاده برای هر دو گروه جوان و کهن‌سال باشد». ضمن تأکید بر حضور جوان‌ها، حرمت ریش سفیدان و بزرگ‌تراها را هم نگه می‌داریم. حاج آقا که خود از جوان‌ها به حساب می‌آیند، در این مورد اساساً همه‌را به یک چشم می‌بیند و در ساعاتی که خدمتشان هستیم، با سن‌تراها برخوردی ملاحظه‌آمیز همه‌را با احترام دارد.

«حق پسر و مادر بر فرزندان خود آن قدر بزرگ است که خوانند در مورد عاق والدین در حدیثی آمده‌ام اصلی شامدر مسجد بر چه فعالیت‌هایی است!»

حاج آقا در مقابل سؤال‌های ما سعی می‌کند در مورد عملکرد مسجد بیشتر توضیح دهد؛ تا کنید من در مسجد حفظ خالتی گویم! آن است. ایشان توضیح می‌دهند: مسجد عبادتگاه است. نباید مسائل دیگر از جمله مسائل فرهنگی و اجتماعی و خدای ناکرده مسائل مسجد بزرگ‌تر از نماز و عبادت شوند. البته مسئله نماز و عبادت نیست و نباید چیزی آن را تحت تأثیر قرار دهد.

مسجد باید جذب باشد. همه گروه‌ها و سلاطین باید در آن جمع شوند؛ مگر نمایان و کسانی که «همی خواهند». راه هدایت در پیش بگیرند.

مسجد اجرامی می‌شود؛ اما همه آنها فرج و برای جذب مردم به نماز است.

اصل فعالیت‌ها در مسجد امام حسین «برای دو وقت نماز است». هر دو وقت نماز در مسجد حاضر است و امام جماعت مسجد در هر دو وقت نماز به صورت منظم حضور دارند. نمازگزاران این مسجد می‌دانند که مسجد در نماز امام جماعت دارد؛ بنابراین هیچ وقت نگران و منتظر حضور و ورود امام جماعت برای امام جماعت نیستند که آیا اشتب امام جماعت می‌آید یا نه. «حجی خود بنده کاری نداشته باشم، حتما کسی را جایگزین خود قرار می‌دهم تا مردم بدون امام جماعت مانده».

در مناسبت‌های مختلف نیز برنامه داریم. ایام محرم، اعتکاف و مناسبت‌هایی که زیاد عرف نیست، ولی به یاد آنها توجه شود.

نمازگزاران مسجد شما از چه گروه‌سنی و چه

سنی بر این بوده تا ارتباط با متن مردم بیشتر شود.

در مناسبت‌های مختلف سخنران دعوت می‌کنیم تا یک‌حسابی در مسجد نباشد و مردم از سایر علمائیز فیض ببرند.

### راستی چرا این همه به کمک‌های مردمی متکی هستید؟

حاج آقا می‌گوید: منی زندگی می‌کنم و می‌دانم مسجد امام حسین «آن قدر کوچک است که نه درآمدی دارد و نه خلیسی مورد توجه نهادها است؛ ولی به لطف خدا و اهل بیت مردم کمک می‌کند».

مسجد امام حسین «شاهد کارهای عمرانی بوده که همه آنها با کمک مستقیم مردم صورت گرفته است. دو طبقه مسجد سازسازی شده، آسانسور، جهت استفاده راحت‌تر خواهد هما شده است و سعی داریم کارهای عمرانی درون مسجد را نیز گسترش دهیم».

مسجد امام حسین «باید جای گسترش چندان ندارد؛ چون از سویی به بزرگراه متصل است و سویی دیگر تراکم مسکن در اطراف آن، کار را برای هرگونه توسعه مسجد سخت کرده است».

این را حاج آقا می‌گوید: در پاسخ سؤال ما ماری توسعه‌مانوس می‌دهد: «مسجد در آمد خاصی ندارد و همه فعالیت‌ها یک جمع و همیاری مردم انجام می‌گیرد؛ ولی یک نفعایی متعلق به مسجد است که در آمد چندان ندارد».

مردم این منطقه وضعیت مالی خوبی ندارند. این همه اشتیاق مردم باور کردنی نیست! بله مردم اینجا اصلا وضعیت اقتصادی خوبی ندارند؛ اما چون از این مسجد برنامه‌ها می‌شنوند، دیدماند، مقدار بسیار زیادی پول برای بازسازی مسجد هدیه کردند».

اما دلیل این همه مشارکت مردم چیست؟ چون این مسجد، مسجد فعالی است. خود سنی سال‌هاست مسجد بوده است و مردم به اینجا علاقه دارند. از روزی هم که حاج آقا بیانی آمدند،



## هر که بامش کم برفش کمتر!

کنفکون با حجت الاسلام باغبانی در بار فعالیت‌های مسجد امام حسین

به کوشش علی اصغر غلامی

«حجت‌الاسلام والمسلمین سعید باغبانی» یکی از ائمه جماعت شهر تهران است که این شماره مهمان او در مسجد «امام حسین» هستیم. او می‌گوید: باید با مردم مهربان بود و به آنها محبت کرد.

مسجد امام حسین «در منطقه هفت تهران واقع شده است. این مسجد که در خیابان فرجام قرار دارد، مسجد بسیار کوچک و باصفای است. حاج آقا بیانی می‌گویند این محله مساجد زیادی دارد؛ در شعاع کمتر از یک کیلومتری این مسجد، دو مسجد دیگر نیز قرار دارد؛ به همین دلیل این مسجد در میان مساجد دیگر خیلی اهمیت مکانی ندارد؛ ولی با وجود این، نمازها به جماعت و در نوبت‌های عصر، مغرب و عشاء برگزار می‌شود».

حاج آقا بیانی که از کودکی در منطقه شرق تهران زندگی می‌کرده، سعی و هشت ساله و

از شاگردان آقای مجتهدی است. ایشان می‌گویند: همسایه‌های ما معمولاً از هموطنان زرتشتی هستند و زندگی مسالمت‌آمیزی با هم داشته‌اند. در اینجا ایشان مسئله فقهی جالبی را عنوان می‌کنند و آن اینکه از نظر اسلام نذر برای مرمت عبادتگاه اقلیت‌های دینی اشکالی ندارد؛ با عنایت به اینکه در شرق تهران - و البته غیرمسلمانان از مناطق غربی اسلامی - هموطنان غیرمسلمانان را زندگی می‌کنند، این تفکر اسلامی می‌تواند خامن اقتصاد جامعه و ارائه چهره جذاب از اسلام باشد.

مسجد امام حسین حدود سی سال حسینیه بوده است. این مسجد از پیرانی ۱۱۰ متر به تازگی - حدود هفت سال قبل - ساخته شده است. مردم قدیم با این مسجد مانوس بوده‌اند و آن گونه که حاج آقا بیانی می‌گویند، اخلاق خوب و بزرگ‌تری نماز جماعت به صورت منظم، توانسته





## بافتنی از جنس تشکیلات

مدیریت تشکیلات در معارف و تضادها  
مجتبی هاشمی



تشکیلات مجموعه‌ای متشکل از افراد، سلیقه‌ها و افکار متفاوتی است که به یک مدیریت واحد و منسجم و متمم کز نیاز دارد. مدیریت متمم کز مثل نور چراغ قوه است که با چشم و نگاه آن مجموعه جان می گیرد. تشکیلات به یک فکر و نظر محکم و متقن نیاز دارد تا اعضای آن دچار سردرگمی، انحراف و سطحی نگری نشوند. توجه نکردن به بعضی تفاوت‌ها و عدم نظارت بر روی افراد افت‌های را به دنبال خواهد داشت.

### نقته‌های تشکیلات

#### ۱. تخریب سببی

وقتی صحبت از تخریب می‌شود، ذهن فوراً به سراغ مذهب می‌رود؛ اما باید دانست که تخریب فقط مذهبی نیست. گاه انسان به خطرناک‌تر از آن دچار می‌شود، یعنی تخریب سببی. تخریب‌هایی که ناشی از برخی شکل‌بندی‌های حزبی و سازمان‌های سیاسی است که در آن فرد به ناچار باید مطابق سلیقه

آنها رفتار کند. وقتی ذهنیت افراد بر اساس شکل‌بندی حزبی، شکل گرفته باشد، دیگر قادر به تشخیص حق و حقیقت نخواهد بود و چنانچه در یک موضوع دلایل کافی بر حقانیت آن آورده شود، باید قبول کند. اما در عمل طور دیگر رفتار خواهد کرد. اگر تشکل می‌خواهد دچار چنین تخریب نشود، باید با چشم باز و با تکیه بر منطق و استدلال به مسائل نگاه کند.

#### ۲. فرسایش تشکیلات

حیات روده به این است که در آن، آب تازه و گواری در جریان باشد. یک اتاق وقتی بسته بماند و هوای تازه در آن جریان نداشته باشد، انسان را دچار خفقان و کسالت می‌کند. تشکیلات هم

باید جاری و ساری باشد و مدام نیروهای جوان و تازه نفس و فعال وارد آن شود. این نیروها مانند خون تازه‌ای هستند که به‌دنده تشکل را سیر با نگاه می‌زند. البته باید هویت‌ها را هر خوبی را وارد دینده تشکیلات نکرد. خون فاسد و بیمار‌ها را بیمار می‌کند و گاهی هم

می‌بانی واحد معرفی است که همه آنها را در یک تشکیلات واحد گرد هم آورده است. اگر افراد در مبانی یا یکدیگر متخلف بودند، یقیناً هر کدام از آنها در تشکیلات متناسب با فکر خود حضور پیدا می‌کردند.

اختلاف سلیقه و ذوق در افراد امری طبیعی است که با مدیریت صحیح می‌توان یک مجموعه را به رشد رساند. اما اگر این اختلافات، هماهنگ نشوند، موجب بروز اختلاف در بین اعضا و در نهایت تضاد و انشباع خواهد شد.

### ۵. دبلیستی

دبلیستی‌های فردی، سیاسی، اجتماعی و مادی دید انسان را ضعیف می‌کند و موجب می‌شود که همیشه فقط بخشی از واقعیت موجود را ببینیم یا چیزی را واقعیت بنظر داریم

که واقعیت ندارد. این خطایی است که نفس راحت طلب یا دبلیستی با مادیات بر انسان تحمیل می‌کند.

اختلاف سلیقه و ذوق در افراد امری طبیعی است که با مدیریت صحیح می‌توان یک مجموعه را به رشد رساند. اما اگر این اختلافات، هماهنگ نشوند، موجب بروز اختلاف در بین اعضا و در نهایت تضاد و انشباع خواهد شد.

یکی از وظایف مهم در تشکیلات این است که قانون را سرلوحه فعالیت‌های خود قرار دهند و فراتر از آن حرکت نکنند. قانون مانند ریل است که اگر فعالیت‌های خارج از آن صورت گیرد، محکوم به شکست است و دچار آسیب و صدمه خواهد شد.



انجام شود و تشکیلات تا کجا باید پیش رود. برنامه‌ریزی باید اصولی، عمومی و کلان باشد؛ یعنی بتواند پاسخ نیازهای فراوان را بدهد و به حسب زمان و نیاز، تطور لازم را پیدا کند و بتواند نگرانی افراد را از آینده تا حدودی بر طرف سازد. در برنامه‌ریزی باید جزئیات را هم در نظر داشت. با یک برنامه کلان و با بلندنگری می‌توان در هر وضعیتی برنامه خاصی را به اجرا گذاشت.

### ۸. قانون‌گرایی

یکی از وظایف مهم در تشکیلات این است که قانون را سرلوحه فعالیت‌های خود قرار دهند و فراتر از آن حرکت نکنند. قانون مانند ریل است که اگر فعالیت‌های خارج از آن صورت گیرد، محکوم به شکست است و دچار آسیب و صدمه خواهد شد.

## تشکیلات با بدمی باشد

تشکیلات با بدمی می‌شود تا مثل نیمه شبمان بر گزار کرد. خودتان را نباید که برای نیمه شبمان، هیچ کس به کسی نمی‌گفت که بیاید بطنی نصرت ببیند. ای هم یک روز بگویند نیمه شبمان مردم نشسته‌تر می‌شوند که ببینند و به هر قیمتی هست، می‌خواهند آن را برپا دارند. همدت اصلی، این است.

یادداشت: معتمد، بهر روز دنیا را روز فرهنگ و ارتداد است. می‌باید گفت فرهنگ جمهوری اسلامی را در تاریخ ۱۳۴۰/۰۲/۰۲

## مسئله اول کار است

اگر در جایی احساس کردید که مسئولیت شما موجب این است که کارها را کند شود، حتماً مسئولیت خود را را واکاوی کنید. س‌اقلی است که مسئولیت خیلی زیاد می‌دارد. این شخص به کارهای رسمی رسد و ابالی همین طور در انجام مانده است. این شکل را به یک نفر دیگر واگذار کنید که بیاید سریع این کار را انجام بدهد. یعنی این طور نباشد که برای ما مشکل مسئله اول باشد. مسئله اول کار است.

رئیس معتمد، ۱۳۸۵، دیار بارزنی جبهه و اعضای هیئت دولت، ۱۳۸۵، ۲/۰

## تربیت تشکیلاتی

مرحمتی اسلامی

بسیار جامعه‌آنان را می‌توان مهم‌ترین عرصه حضور زنان در تشکیلات دانست که از ویژگی‌های مهم آن زان و غیرشاغل بودن بیشتر این افراد است. در کنار مباحثی که درباره حضور زن در مسجد مطرح می‌شود که در شماره‌های پیشین مکرراً به آن پرداخته شد، استفاده صحیح از این فرصت بسیار اهمیت دارد. از آنجا که پایگاه‌های مسجیح در مساجد محله مستقر هستند و بیشتر مخاطبان مساجد از زنان تشکیل می‌دهند و قدرت انتقال احکام و معارف زنان به زنان زیادتر از مردان به مردان است، مسجد می‌تواند بر آن مباحثی تربیتی تشکیلاتی خود را در دو حوزه مهم به زنان واکااف کند.

۱. نقش تربیتی زن در جایگاه همسر و مادر می‌تواند نقش بی‌شائبه‌ای در ارتقا کند و با مهیا کردن فضای خانواده به تربیت فرزندان سالم که پشتوانه نیروی تربیتی مسجد خواهند شد و حمایت معنوی از مردان پدران خانواده برودارد.

۲. شش‌مدریتی: بسیاری از زنان خانه‌دار استعدادهای خوبی در زمینه مدیریت و سامان‌دهی افراد دارند و در محله نیز تأثیرگذار می‌باشند. با شناسایی و جذب این افراد می‌توان گروه‌زنان را در تشکیلات مسجد به‌خوبی مدیریت کرد. انجام فعالیت‌های تبلیغی، تربیتی و آموزشی در زمینه زان و خانواده، توسعه معارف اسلامی و فرهنگ قرآنی با رویکرد خانواده‌توسعه و ترویج فرهنگ اسلامی - ایرانی در سطح زندگی، برگزاری جلسات هم‌اندیشی در حوزه‌های حجاب و عفاف، ایجاد شورایی کفتمان سیاسی اجتماعی زنان به منظور تأثیرگذاری در حوزه نخبگان، از مهم‌ترین فعالیت‌هایی است که بتواند در تشکیلات می‌تواند انجام دهند.

## حرکت در هندسه تشکیلات

آثار تشکیلاتی شدن مساجد  
ابوزر واحدی



در طول تاریخ هیچ حرکتی - چه در جنبه حق و چه در جنبه باطل - اتفاق نیفتاده، مگر اینکه بر آن، سازماندهی و تجمع و تشکل حکم فرما بوده است. تشکل یک اجتماع انسانی خوداکنیخته، حول محور اهداف و ارزش‌ها است.

هندسه تشکل دینی را می‌توان در سه‌سایه تعریف کرد: یک انگیزه‌خلاقه‌ای و در دین داشتن، دو: اجتماع مؤمنانه، سه: تلاش خالصانه. اهداف هر تشکل دینی نیز دو چیز خواهد بود: یکی اینکه خود را حفظ کند و دیگری کیفی و کمی ارتقا دهد. دوم اینکه جامعه انسانی پیرامونی خود را حفظ کند و موجب پیشرفت آن در زمینه‌های فرهنگی، دینی و اهداف تشکیلاتی شود.

کار تشکیلاتی به طور کلی آثاری را در بر دارد که مهم‌ترین اثر و اهمیت یک تشکل مذهبی، هماهنگی و هم‌افزایی در هر فعالیت و تخصصی است. یک فرد عضویت در تشکیلات، ضمن پیگیری اهداف خود، برای گرفتار دیگر در هدف مشترک خواهد بود و سوی دیگر، می‌تواند نماینده گروه خود در سازمان و یک تشکل بزرگتر باشد.

### نویافته‌های تشکل

تشکل‌های دینی می‌توانند متناسب با اهداف افراد و اساسنامه خود آثار فری و برکات اجتماعی زیادی داشته باشند.

### ۱. تولید فکر

به طور کلی نقش اولیه آثارهای فکر، ایجاد بین‌بین جهان‌اندیشیه و عمل است. اتفاق فکر، مرکز مطالبات - و پژوهشی است که در آن مطالبات و تحقیقات کاربردی حول مشکلات و معضلات انجام می‌شود و برای حل مسائل، خلق ایده‌های جدید تدوین ایده‌های کلی، شکل گرفته و در آن پیشنهادها یا خام به سیاست‌ها و برنامه‌های دقیق و قابل اجرا تبدیل می‌شود.

نقش اول آثارهای فکر برای اولین بار و به طور رسمی در ایالات متحده در خلال جنگ جهانی دوم شکل گرفت. تشکل مؤسسان مطالبات و تحقیقاتی با هدف انجام پرونده‌های جنگ جهانی، تربیت نخبگان سیاسی، جهت‌دهی غیرمستقیم سیاست‌های دولت بدون جهت گیری سیاسی با ارایش به جناح سیاسی خاص، از عمده فعالیت‌های آن بود.

نسل دوم آثارهای فکر در ایالات متحده، تقریباً هم‌زمان با پایان جنگ جهانی دوم پایه عرصه وجود یافتند. چه‌گوری این آثارهای فکر با توجه به وضعیت جدید بین‌المللی بسیار متفاوت با نسل اول خود بود و با هدف ظهور ایران قدرتمند جدید و از نژادی اقتصادی، سیاسی و نظامی بیشتر نخبگان اروپایی، آغاز توان جنگ سرد و دیگر ملزومات یک جهان دوقطبی تشکل شد.

نسل سوم آثارهای فکر تحولی عظیم در مؤسسان مطالبات و تحقیقاتی به وجود آوردند. این نسل از آثارهای فکر هم‌زمان با اوج مصرف‌گرایی و سرمایه‌داری در آمریکا به وجود آمدند. تلاش عمده نسل سوم آثارهای فکر، یافتن بازار مناسب برای محصولات به اصطلاح «مصرف‌کننده» و عالمانه خود بود. مرکز مطالعات استراتژیک بین‌المللی نظریه هریتینگ (Heritage) و مؤسسه کیتو (CATO) نمونه‌هایی از آثارهای فکر نسل سوم آمریکا هستند.

### ۲. کفتمان سازی

مهم‌ترین بخش طراحی یک جامعه، کفتمان سازی است. بعد از تبیین چسبندگی اندیشه و نوافزار فکری برای یک جامعه، باید آن اندیشه را در دسترس جامعه قرار داد و آن را به یک باور عمومی و در نتیجه رفتار، تبدیل کرد. مقام معظم رهبری در این باره فرمودند: «کفتمان

یک جامعه مثل هواست که همه تفکرها می‌کنند؛ چه بداندند، چه نخواهند، چه نخواهند»<sup>۱</sup>.

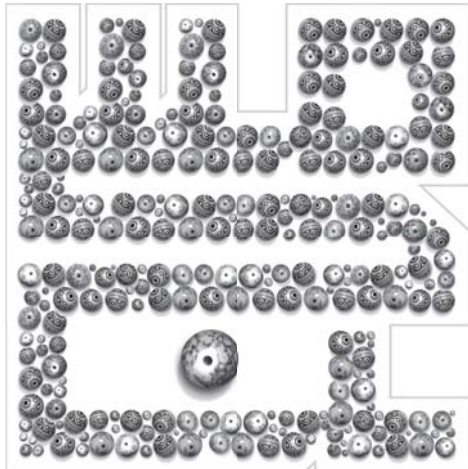
برای کفتمان سازی ملاحظاتی را باید طی کرد: الف) تهیه نقشه از کلیات و اهدافی برآکنده و مشخص کردن ارتباطات گوناگون کلیات و اهداف یکدیگر.

ب) با ارایش به «حلقه افق افراد» عمل کرد و از اعمال نظر برهین زد. نمود، و در روش‌ها و بر خوردهای مدیریتی و سیاسی، به جای روش‌های فرهنگی در این امر، نشان‌دهنده عدم درک فعالان این حوزه از مقوله‌ای است که پیش‌رو دارند.

برای عوام جامعه - که به اتفاق حسسی بیشتری نیاز دارند - طرح مباحث پیچیده قلم‌مطلوب نخواهد بود. می‌توان به موازات کفتمان سازی برای مساجد و پایگاه‌ها و کانو‌های فرهنگی، به روش ساده‌ان مباحث را برای مردم‌عدای یا حتی برای کودکان توضیح داد. آنچه باید در این مرحله انجام گیرد، تبدیل متون تولیدشده به کتاب، مقاله، داستان، شعر، مستند، فیلم، سه‌رئال، انیمیشن، بازی کامپیوتری و... است. عوام جامعه باید از مواهب متون تولیدشده زبان خود پدید می‌شوند.

ج) رعایت اصل «مأمور به تکلیف» بودن به جای اصل «مأمور به نتیجه» بودن. اگر تصور شود که در فرآیند کفتمان سازی می‌توان همواره به پیش‌بینی جلو رفت و توقع داشت که همه برنامه‌ها، به اهداف از پیش تعیین شده برسد، نتیجه ممکن است به دام پراگماتیسم (عمل‌گرایی)،

تصمیم‌گیری عکس‌العمل نسبت به یک مشکل است. آگاهی از اینکه مشکلی وجود دارد و باید تصمیمی گرفته شود، یک مسئله ادراکی است. علاوه بر آن، در هر تصمیمی، برداشت تصمیم‌گیرنده در تفسیر و ارزیابی اطلاعات تأثیر دارد. با توجه به گستره تشکیلات، مأموریت تشکل، اهداف تشکیلات و... شیوه تصمیم‌گیری نیز متفاوت است.



دوری از کیفیت کفتمان سازی و تبدیل شدن این طرح به یک پیش‌شکست خودره گرفتار شوید.

د) اصل دیگری که در این بین مهم است، «پروژه‌محور» دانستن یا «فراپروژه‌ای» امر کفتمان سازی است. نباید تصور کرد که در مدت زمان کوتاهی این کفتمان خواهد رسید؛ بلکه باید صبور بود و طبق اصول عمل کرد.

### تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی

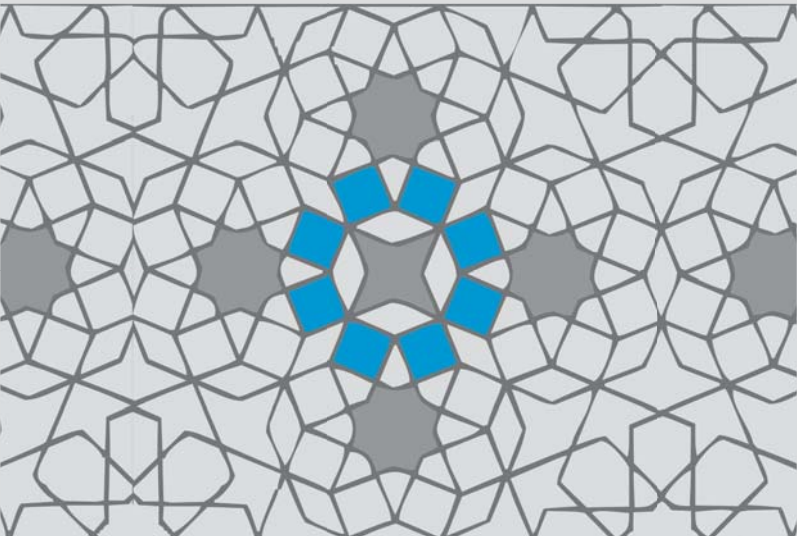
چنان‌آمر، جهان تغییرات است و تغییر، تصمیم‌گیری را دشوار می‌سازد. به همان اندازه که تغییر برای سازمان‌ها مشکل ایجاد می‌کند، به همان اندازه نیز فرصت به وجود می‌آورد. چگونگی برخورد با تغییر، ارتباط مستقیمی با چگونگی تصمیم‌گیری دارد.

تصمیم‌گیری عکس‌العمل نسبت به یک مشکل است. آگاهی از اینکه مشکلی وجود دارد و باید تصمیمی گرفته شود، یک مسئله ادراکی است. علاوه بر آن، در هر تصمیمی، برداشت تصمیم‌گیرنده در تفسیر و ارزیابی اطلاعات تأثیر دارد. با توجه به گستره تشکیلات، مأموریت تشکل، اهداف تشکیلات و... شیوه تصمیم‌گیری نیز متفاوت است. تصمیم‌گیری، علاوه بر تصمیم‌گیری نیز متفاوت است و یقیناً راه‌گشایی خوبی برای مدیران و کارکنان مدیریت در قرن حاضر است و باید توجه داشت که در هر تصمیم‌گیری باید به اهداف خود بود.

### پی‌نوشت

۱. مقام معظم رهبری، درس‌های شصت و نهم، ۱۳۸۰/۱۰/۱۲.





## تشکل فراگیر



معراب | پرونده مسجد

### نحوه عملکرد نهاد تشکل

امید کریمی پور

کدام از دست‌اندرکاران آن به وظایف خود آشنا و در راستای آن حرکت کنند.

### امراه‌جماعت

۱. **حلقه سخن:** یکی از کشتی‌ای ناخدا و سرپرستی می‌خواهد و هر هواپیمایی خلبانی، بدون وجود اینها حرکت رو به جلویی معنا خواهد بود. امام جماعت به عنوان یک کارشناس خبره می‌تواند به طور ثابت در تشکل حضور داشته باشد و به ارائه راهکارها و تجارب تربیتی و فرهنگی بپردازد.

امام جماعت به عنوان مسئول تشکل در خط مقدم خودسازای قرار دارد، حضور یک روحانی متخلق به اخلاق خوب، جذاب و با معرفت، در میان این اجتماع، حتی اگر برای جمعی از جوانان صحت هم نکند، باعث جذب آنها و قرارگیری آنان در مسیر درست و هدایت خواهد شد.

۲. **اهل عمل پوین:** سبیره تربیتی و تبلیغی انبیا (ع) بود، در باره زعمای صالح، اما همیشه این زعمو افراد هستند که یک اجتماع را تشکل می‌دهند. لازمه یک تشکیلات صالح این است که هر

دعا الهی است. یعنی دیگران را با عمل و رفتار خود دعوت کنید.

اگر مسئولان تشکل اهل سخن باشند عمل نکنند، حرف بزنند ولی در واقع و روح و تقوا نداشته باشند، یقیناً نتیجه مطلوب را نخواهند گرفت. یک مکتب و راهنا باید بتواند با رفتار خود، به تدریج افراد متربیان خود را شکل دهد.

۳. **مقیولیت:** امام جماعت به عنوان مربی یا مسئول تشکیلات باید در بین روبروهای خود مقبولیت داشته باشد. مقبولیت یکی از مؤلفه‌های بارز مدیریت و رهبری تشکل است که محبوبیت در قرائن این گونه بیان شده است:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ كَانَ رَأْسَ الْجَمَاعَةِ كَرَاهِيَةً فَاجْتَمَعَتْ عَلَيْهِمْ فَاجْتَمَعَتْ عَلَيْهِمْ وَاجْتَمَعَتْ عَلَيْهِمْ فَاجْتَمَعَتْ عَلَيْهِمْ وَاجْتَمَعَتْ عَلَيْهِمْ فَاجْتَمَعَتْ عَلَيْهِمْ»

۱. اخلاص، ۲. انجام کار طبق دستور و در چارچوب اساسنامه

تشکیلات، ۳. به جا و به موقع باشد؛ زیرا بعضی از کارها خوب است و نیت عاقلش هم خداست، اما اولویت ندارد و بیجا انجام می‌شود. دیگر شاخصه‌های مسئول تشکل عبارتند از: حوصله داشتن، سلام کردن، لیختن زدن، تحمل کردن و... به باعث ایجاد محبوبیت می‌شود.

### هفت‌گانه

مسجد جم کر نظم، وحدت، همدلی و پاکیگاه نشسر و معارف ناب دینی و جایگاه از خدمت گوناگون علمی، فکری، اجتماعی و سیاسی است. امور جز یا مدیریت صحیح و برخاسته از اخلاق و روشن بینی، امام جماعت و همپایر با کدگان روشن ضمیر، محقق نمی‌شود. هیئت امانا که جمعی از اهل فلاح و صلاح هستند، تحت تأهد لازم، اداره امور مختلف مسجد را بر شراف و مدیریت امام جماعت مسجدهر عهده گرفته و با همت و تلاش و پیگیری مجدانه خویش، برای بهسازی مساجد و ایجاد تحولی شگرف در این پایگاه‌های مملو، فعالیت می‌کنند. امام‌فالیات هیئت امانا به شرح ذیل است:

۱. جذب نیرو و مخاطبان تشکل‌ها را می‌توان به دو دسته «خاص» و «عام» تفکیک کرد. مخاطبان خاص که عموماً طیف‌های مذهبی تشکل می‌باشند، در حد امکان آنها توقع و ویژگی‌ها و دغدغه‌هایشان، از مشترکات بیشتری با تشکل برخوردارند. جذب نیرو و میان این دسته بیشتر خواهد بود. اما هدف اصلی، جذب دسته دوم یعنی مخاطب عام است؛ چرا که اکثر آنها توقع و جنب و سوس فعال بودن در تشکل را دارند و همین‌ها هستند که تیرهای کلیدی در تشکل خواهند بود. ایجاد حلقه‌های مسئولیت‌پذیری در مخاطبان عام تشکل‌ها، کار چالشی و در عرصه سیاسی فرهنگ مقبولیت‌دانه است. مقبولیت یکی از مؤلفه‌های بارز مدیریت و رهبری تشکل است که محبوبیت در قرائن این گونه بیان شده است:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ كَانَ رَأْسَ الْجَمَاعَةِ كَرَاهِيَةً فَاجْتَمَعَتْ عَلَيْهِمْ فَاجْتَمَعَتْ عَلَيْهِمْ وَاجْتَمَعَتْ عَلَيْهِمْ فَاجْتَمَعَتْ عَلَيْهِمْ وَاجْتَمَعَتْ عَلَيْهِمْ فَاجْتَمَعَتْ عَلَيْهِمْ»

در یک تشکیلات صالح، اعضا در قبال یکدیگر احساس مسئولیت دارند و در اجزای کار تشکیلات، باید اهل نصرت و یاری باشند. اعضا در تشکل باید برای یک هدف واحد کار کنند. در جریان کار فرهنگس و وضعیت فرهنگی شهر و محله را به درستی رصد کنند، به رشد نیروها کمک کنند و به تنهایی کار نکنند.

می‌دهد بر تلاوم حضور آنها در گروه می‌افزاید. بررسی شیوات و سؤالات اعضا برای پویستن به تشکل و یافتن پاسخ منطقی و تقوا به آنها، می‌تواند موم فعالیت‌های تشکل را تضمین کند. ارتباط مؤثر با مخاطب، توجه به پرورش و رشد فکری اعضای تشکل، برنامه‌ریزی برای تقویت روحیه همکاری اعضا، گفتگوی جمعی در حلقه‌های دوستانه و... از مواردی است که می‌توان برای تثبیت اعضای تشکل از آنها بهره گرفت.

۳. **تربیت نرسو:** ماندگاری یک تشکل و اثر گذاری آن، منوط به برنامه‌ریزی جهت پرورش نیرو در مسیر هدایت به دست گیری مدیریت آن تشکیلات است. یک تشکیلات وقتی موفق است که برای آینده خود مدیرانی را از دل خود پرورش دهد. به این ترتیب بقایش را نیز تضمین خواهد کرد.

در این راه باید از اهمیت انتقال صحیح تجربیات و مبنای فکری به نبره‌ها، آموزش اوزارها و توانمندسازی نیروها در زمینه‌های مختلف از جمله کار تشکیلاتی جمعی، جایگاهی هنری، سبک زندگی دینی، فرهنگ دینی و نوسندگی غافل بود. چنانکه این موارد ایشان را همپای فعالیت مؤثر تر و موفق تر می‌ماید.

### نمون و اعضای تشکل

افراد که در تشکل جذب می‌شوند، با یارون نیروی اجرایی تشکیلات هستند که باید فرهنگ دینی را در جامعه و حلقه خود اجرا کنند. همه اعضای تشکل باید محور اساسی تشکل باشند و فرح‌موری در تشکیلات نباشد. نوآیند با سبک‌مندی تشکیلات باشد. اعضای تشکل به عنوان فعال فرهنگی حقیقی، آن قدر نقش برتری دارند که اگر از تشکل خود بیرون نمانند، سارت فراوان به تشکل وارد خواهند شد. زیرا فعال فرهنگی تشکل است که در جامعه تأثیر زیادی است یا حرفی برای گفتن دارد.

در یک تشکیلات صالح، اعضا در قبال یکدیگر احساس مسئولیت دارند و در اجزای کار تشکیلات، باید اهل نصرت و یاری باشند. اعضا در تشکل باید برای یک هدف واحد کار کنند. در جریان کار فرهنگی، وضعیت فرهنگی شهر و محله را به درستی رصد کنند، به رشد نیروها کمک کنند و به تنهایی کار نکنند.

### پی‌نوشت

۱. کتبی، کتبی، ۲. ۳. ۴. ۵. ۶. ۷. ۸. ۹. ۱۰. ۱۱. ۱۲. ۱۳. ۱۴. ۱۵. ۱۶. ۱۷. ۱۸. ۱۹. ۲۰. ۲۱. ۲۲. ۲۳. ۲۴. ۲۵. ۲۶. ۲۷. ۲۸. ۲۹. ۳۰. ۳۱. ۳۲. ۳۳. ۳۴. ۳۵. ۳۶. ۳۷. ۳۸. ۳۹. ۴۰. ۴۱. ۴۲. ۴۳. ۴۴. ۴۵. ۴۶. ۴۷. ۴۸. ۴۹. ۵۰. ۵۱. ۵۲. ۵۳. ۵۴. ۵۵. ۵۶. ۵۷. ۵۸. ۵۹. ۶۰. ۶۱. ۶۲. ۶۳. ۶۴. ۶۵. ۶۶. ۶۷. ۶۸. ۶۹. ۷۰. ۷۱. ۷۲. ۷۳. ۷۴. ۷۵. ۷۶. ۷۷. ۷۸. ۷۹. ۸۰. ۸۱. ۸۲. ۸۳. ۸۴. ۸۵. ۸۶. ۸۷. ۸۸. ۸۹. ۹۰. ۹۱. ۹۲. ۹۳. ۹۴. ۹۵. ۹۶. ۹۷. ۹۸. ۹۹. ۱۰۰.

## ریمپ معلولان

مرحمن اسلانی

در کدام مسجد، قواعد و ضوابط لازم برای حضور یک نابون جسمی در کنار افراد عادی برای اقامه نماز رعایت شده است؟ سال‌ها است که از جنگ مشکلات جنگ می‌گذرد؛ همه چیز زو به رشد نهاده، اما هنوز هم یکی از مهم‌ترین دغدغه‌ها نگرانی‌های جانبازان و معلولان، فرهنگ نداشتن و عدم مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی به دلیل وجود انواع موانع فیزیکی و معماری در محیط‌های عمومی است.

یکی از این اماکن که به طور ویژه‌ای قابل توجه جامعه ایران و تمامی مسلمانان بود و هست، مساجد است. مناسب‌سازی مساجد، مفهوم توجه به وضعیت تردد معلولان و جانبازان در ساخت مساجد را در بر می‌گیرد.

در اندک مساجد جدید و تعمیر بنای مساجد قدیمی، باید به ساخت فضایی مناسب برای حضور معلولان جانبازان به عنوان یک اصل قانونی توجه شود و علاوه بر فراهم کردن راه‌های آسان برای عبور و مرور، مانند فضاهایی برای رفت‌وآمد و ویلچر در کنار پله‌ها یا تمیبه محل مخصوص

ویلچر هنگام اقامه نماز، لازم است و صوغات و محیطی مطلوب برای انجام فعالیت‌های مذهبی نیز با توجه به وضعیت این افراد فراهم شود. لحاظ نشدن ساده‌ترین و ضروری‌ترین امکانات اسپایشی در مساجد، نظیر مب و سرویس‌های بهداشتی مناسب جانبازان و معلولان، این افراد را از حضور در اماکنی چون مسجدها محروم می‌کند. نتیجه این امر، فاصله گرفتن آنان از اجتماع و در نتیجه از وی شخصیتی و اجتماعی است.





## از کثرت تشکیلاتی تا

بازخوانی چرایی و چگونگی رابطه متقابل مسجد و فعالیت تشکیلاتی

محمدجواد مقدمی شهیدانی

**مسجد به مثابه نقطه کانونی در هندسه ای فقهی**

تفوق اسلامی در هنر اسلامی با همه تنوع و پیچیدگی ظاهری و کنتراسی که دارند، در نهایت به نقطه مشترکی آن هم در بلندترین نقطه بنا مستجم می شوند، به نشانه وحدت و حرکت مسجد که به سمت تعالی توجید! نسبت مسجد تا هر نوع فعالیت تشکیلاتی در سطح جامعه اسلامی نیز نقطه مشترک نقوش اسلامی ماندگار است که هم وحدت ایجاد می کند و هم اتحاد و اشتراک مجموعه های مختلف را یکدیگر را به سمت تعالی توجیدی جیت می دهد، یعنی اتحاد کلمه با همه اهیتی که دارد، در صورتی که با مسجد و منبر و محراب نسبی نداشته باشد، به تهبایی نمی تواند نجات بخش و سعادت آفرین باشد. باید مسجد را نقطه اوج گیری و هویت بخش اتحاد کلمه به سمت توجید و تقرب الی الله دانست. این است که نادیده نگاشتن نقوش مسجد در جهت دهی به فعالیت های تشکیلاتی و نظارت بر عملکرد آنها - سهوا باشد یا عمد - اصالت و سلامت تشکیلات را در معرض خطر

قرار داده، فرصت های پر شماری را در جهت بهره مندی بهینه از ظرفیت مسجد در تقویت و بهره گیری کار تشکیلاتی خواهد سوخت. به عبارت روشن تر، مسجد به مثابه محرایی است که تمام تشکلهای یک جامعه دینی باید در قامت مأموران، در آن جهت و در جوار همدیگر به سمت و سوی کمال مطلوب ها و آرمان های الهی حرکت کنند. صد البته که منظور فقط از تن دادن به نقش راهبردی مسجد در هدایت و حمایت از فعالیت های تشکیلاتی، به معنای پر برهم زدن هویت تشکیلاتی و آرمان ها، اهداف، اغراض اختصاصی هر گروه و تشکیلی نیست. هر تشکیلاتی به تمام قامت در عرصه مسجد حضور می یابد، خود را در معرض می گذارد. از مشاورت و نظارت نهاد دین بهره می برد در نهایت با اصلاحات جزئی احتمالی، در فرایند فعالیت تشکیلاتی خود همچنان در مسیر اهداف سازمانی خود به پیش می رود؛ چه اینکه اگر تشکیلاتی به همین مقدار حداقلی از هماهنگی با مسجد به عنوان کانون فعالیت های اجتماعی، فرهنگی، تربیتی و سیاسی در جامعه دینی - گردن نهد، باید در اصالت و ماهیت

سازمانی خویش در تریبون توجه آنجا که مسجد محل اجتماع، مراد، مناظره و به یک معنا پایتق تشکلهای فعال در موضوعات مختلف و با کارکردهای متفاوت است.

### تجر بهای تشکیلاتی تلخ در تاریخ اسلام

بازخوانی سابقه فعالیت های تشکیلاتی در تاریخ اسلام حاوی عبرت های مهمی است که ما را در آسیب شناسی فعالیت های تشکیلاتی عصر حاضر و نیز کارکردهای هدایت بخش مسجد در بحث فعالیت تشکیلاتی کمک خواهد کرد. در ادامه نمونه هایی مرتبط با موضوع مقاله ذکر خواهد شد.

**۱. مسجد ضرار:** فعالیت سازمان فتنه جریان نقاش در مقابله با آموزه های اصل اسلامی در عصر پیامبر ﷺ و نقش محوری نهاد مسجد در جامعه نبوی، موجب تمركز منافقان در مسجد به منظور ارائه الگوئی بدلی از دعوت دینی شد. در نتیجه مسجد ضرار به عنوان پایگاهی برای استیصال فعالیت های تبلیغاتی و تشکیلاتی منافقان ساخته شد. نوع برخورد پیامبر ﷺ با این گروه و صدور دستور خرابی مسجد

مذکور، نشان می دهد که اولاً مسجد در جامعه اسلامی دارای ظرفیت های بی بدیلی است که می جریان نقاش را هم در کار بستن آن به طمع می اندازد. ثانیاً مراد از محور قرار دادن مسجد در فعالیت های تشکیلاتی، تمركز و حضور صرف در یک مکان مقدس به نام مسجد نیست؛ بلکه مسجد نهاد تبیین مبانی اصلی دینی است؛ و گرنه مانند واقعیه پیش گفته، تمرکز در مسجد نقضی غرض خواهد بود.

**۲. پیامبران دروغین:** گذشته از مکان مسجد، گاهای از عناوین دینی برای سواستفاده از ظرفیت های اجتماعی و سازماندهی مردمی در جهت اغراض شخصی و غیر خدایی استفاده می شده است. دعوت های دروغین و داعیه های باطل پیامبری نمونه بارز چنین انحرافات است که از زمان حیات پیامبر ﷺ تا کنون، - مانند مسیلمه کتاب و جعفر کتاب - همواره مطرح بوده است. یکی از کارکردهای مهم مسجد الگو، شناسایی و مقابله با چنین اشخاص و جریان های استیصال از عناوین دینی و اعتمادی که از این راه در میان توده مردم کسب می شود، اقتضای آن دارد که مسایر و مقابله با چنین جریاناتی، حتماً با مدیریت نهادی مقدس و با ادبانی

دینی صورت پذیرد که مسجد در این زمینه، خط مقدم مواجهه و مقابله است.

### ۳. تصدیقان تبیین مانی و معارف دینی:

با رحلت پیامبر اکرم ﷺ و با وقوع اتفاق تلخ نصب خلافت، کسی از اتفاقات مهم، ایجاد کرسی علمی برای افراد نوعاً غیر متخصص یا کم اطلاع و حتی گاهی بی تقوا بود که از طرف حاکمان وقت سعی می شد به عنوان مرجع علمی و دینی مردم معرفی و تقویت شوند. به این ترتیب کسانی مانند امیر المومنین ﷺ برای مدت های مبدی یا به طور کلی از صحنه نقض افرونی و اثر گذاری گسترده در میان مردم حذف می شدند یا حداقل در تراز افراد دیگری که هرگز قابل مقایسه با ایشان نبودند، معرفی می شدند. این چنین است که این عوایس نوزده ساله همان زمان با خانه نشینی علی ﷺ بر کرسی استادی تفسیر تکیه می زدند و ابوهریره دوسی - یهودی تارمسلحان - راوی رسمی دست و سر رسول الهی ﷺ بود. چرایی رسمی و تشکیلاتی عظیم با زبانه ای رو به افزایش با ولایت، در صحنه تاریخ شکل می گیرد که تا حدی مشکل ساز خواهد بود.

### ۴. استفاده از ابزار تفقید در اهداف فقهی:

وجود اندیشه های مبارزاتی در آموزه های دینی از یکسو

## واحدت توحیدی

**مطالعه الگوی فعالیت تشکیلاتی مجاهدین خلق مطالب مهمی را به دست خواهد داد که ترانس فسه، قطع رابطه تئوپا با مسجد و محراب و منبر قرار دارد.**

و تکفیری های امروزی و بی شمار گروه های ملحد و منحرف است. در تاریخ معاصر ایران و اسلام می توان نمونه های زیادی را برای چنین فعالیت های علمی غیر مسجیدی بر شمرد؛ جریان برقی، شریعت سنگلجی، گروه فرقان و... همه از همین قبیل اند.

گذشته از پاسخ گویی به نیازهای علمی جامعه و تبیین روزآمد مبانی دینی، نقش افرونی فعال مسجد در نظارت و جهت دهی به فعالیت های تشکیلاتی مرتبط با علوم دینی، جامعه راز خطر تحریف و انحراف و شکل گیری نخله های فکری غیر اصل محفوظ خواهد کرد.

### ۴. استفاده از ابزار تفقید در اهداف فقهی:

وجود اندیشه های مبارزاتی در آموزه های دینی از یکسو





## ن و القلم وما یسطرون

هفتم دی ۱۳۵۷ یکی از فرمان‌های مهم حضرت امام علیه السلام در رابطه با تشکیل نهضت سوادآموزی صادر شد. با گذشت حدود ۳۵ سال از زمان صدور این فرمان، نزدیک به ده درصد ایرانی‌ها در پی سوادی مطلق به سر می‌برند؛<sup>۱</sup> در حالی که کشورهای همسایه ایران مانند آذربایجان، گرجستان و ترکیه در بالاترین نرخ سوادآموزی در دنیا قرار دارند. ایران در کشورهای منطقه بعد از آذربایجان، قطر، ترکیه و کویت در رتبه پنجم قرار دارد. متأسفانه با گذشت سال‌ها، هنوز نظام آموزشی کشور نتوانسته فراگیر نشده، بلکه خروجی کاربردی آن نیز نسبت به هزینه‌هایی که می‌شود و استعدادهای مادی و معنوی کشور، قابل مقایسه نیست.

در بخش‌هایی از فرمان رهبر کبیر انقلاب علیه السلام چنین می‌خوانیم: «... از جمله حوایج اولیه برای هر ملت در ردیف بهداشت و مسکن، بلکه مهم‌تر از آنها، آموزش برای همگان است. مع الاسف کشور ما وارث ملتی است که از این نعمت بزرگ در رژیم سابق محروم و اکثر افراد کشور ما از نوشتن و خواندن برخوردار نیستند؛ چه رسد به آموزش عالی. مایه بسی خجلت است که در کشوری که خواندن و ادب بوده و در سایه اسلام زندگی می‌کند که طلب علم را فربضه دانسته است، از عده زیادی از نوشتن و خواندن محروم باشند... آئمه جماعت در شهرستان‌ها و روستاها مردم را دعوت نمایند که مساجد و کتابخانه‌ها، باسوادان نوشتن و خواندن را به خواهران و برادران خود یاد دهند و دستورات امامت را تعلیم کنند و می‌سوزانم از این امر سربیزی نکنند... من از دست عزیزانم می‌ترسم که با همت والای خود بدون وقت و فراغ ایرانیان را به صورت مدرسه‌ای در آورند و هر شب و روز و در فراغات بی‌کاری یکی دو ساعت از صرف این عمل شریف بمانند...».



بیشتر نوشت

۱. <http://www.khabaronline.ir/detail/74919/society/education>

۲. محلیه فرهنگ، ۱۱، ص ۱۶.

<http://www.masjedbeheshti.ir>

## سایتی که هرگز خسته تان نمی‌کند

معرفی پایگاه اطلاع‌رسانی مسجد شهید بهشتی  
عیسی واحدی

در بسته، اما بالاخره خواهد هم حقی دارن، حداقل هر از گاهی باید یک خبر از خانواده‌ات هم بگیري. گفته به نظر من تو این دوره و زمانه انسان همه هستت نیستت و هم فدای اسلام و انقلاب بکنه، باز هم گمّه الان آکه لحظه‌ای غفلت کنیم، فردا مشکل توینم جواب بدیم، نه محمد، فعلا وقت استراحت و سرزدن از خانواده نیست. بدجور به او غبطه می‌خورم.

در بخش شخصیت‌شناسی درباره‌ی شیخ مفید علیه السلام چنین می‌خوانیم: ابو عبدالله محمد بن محمد بن نعمان بن عبدالسلام بن جابر بن نعمان، معروف به شیخ مفید و ابن المعلم (۳۳۶ ق-۴۱۳ ق) یکی از بزرگ‌ترین و تأثیرگذارترین دانشمندان شیعه در قرن چهارم هجری بود که در همه‌ی زمینه‌های علمی آن روزگار مثل فقه، حدیث، تاریخ، تفسیر، قرآن، رجال، حدیث و کلام (عقاید اسلامی) تبحر داشت و درباره‌ی هر یک از این علوم کتاب‌هایی تألیف کرده است.

این شخصیت بزرگوار در عصر حقیقت و غربت تفکرات انسانی در جماع علمی چنان خوش درخشید که در میان علما به عنوان «امام المتکلمین» شناخته می‌شود. آن بزرگوار با مورد عنایت حضرت صاحب الزمان مهدی موعود (عجل الله تعالی فرجه) قرار گرفت و آن حضرت توفیقات و نامه‌هایی را با حفظ مبارک خود برای وی نوشت که این، نشان از جایگاه والایی او در پیشگاه جنت خدا دارد. در یکی از این توفیقات حضرت خطاب به شیخ می‌فرماید: «الاح لیسید، المولی الی رشید، الشیخ المفید...».

برادر بزرگوار، دوستدار و شایسته، شیخ مفید علیه السلام... برخی گفته‌اند سبب نامیده شدن او به «شیخ مفید» همین نامه‌ای است که از ناحیه‌ی مقدس امام زمان (ارواح‌فداه) وارد شده است. علمای بزرگ شیعه همچون سید حسن برقی، سید هبه‌الدین شهرستانی، سید میسجن امین و دیگر محققان رجال و تراجم شیعه و اسلام، درباره‌ی شخصیت شیخ مفید کتاب‌هایی نگاشته‌اند که مطالعه‌ی آنها می‌تواند مهمی از زندگی علمی و جایگاه والایی او در حفظ و دفاع از حریم تشیع را روشن سازد.

مسجد جامع شهید بهشتی تهران، در خیابان تیرشمالی ابتدای اموال قدس شده که این مسجد را می‌توان بزرگ‌ترین و معتبرترین مسجد در این محدوده خواند. مراسم مذهبی این مسجد مخصوصاً مراسم شب‌های قدر - با حال و هوای پرشوری برگزار می‌شود؛ به طوری که سالانه میزبان چندین هزار مهمان ماه خدا می‌باشد.

مسجد شهید بهشتی دارای چهار سند ثبتی به متر از ۱۴۶۰ متر مربع است که پس از اخذ پروانه ساخت، در تاریخ ۲۷/۱۵/۶۲۰۷ کلیه امور اداری آن انجام گردید. سپس مر ساخت بنای مسجد آغاز شد که در بهمن‌ماه سال ۱۳۸۸ با پایان رسیدن بنای مسجد حدود ۲۵۰۰ متر مربع است.

«پایگاه اطلاع‌رسانی مسجد شهید بهشتی» از مهم‌ترین فعالیت‌های مسجد است که بیشتر برنامه‌های فرهنگی و خبری مسجد از طریق این سایت اطلاع‌رسانی می‌شود.

با مراجعه به این سایت می‌توان به بخش زنده برنامه‌ها و مراسم‌های این مسجد و همچنین لینک مستقیم اماکن مذهبی همچون مسجد الحرام، مدینه منوره، حرم ائمه معصومین علیهم السلام، مسجد سلطه و نیز چند شبکه اینترنتی دسترسی پیدا کرد. این سایت در موضوعات مختلفی همچون فرهنگی، هنری، سیاسی، اجتماعی، مطالب اختصاصی شهید، عقاید اسلامی، شخصیت‌شناسی، شبهات و سؤالات شیعه به ارائه محتوای می‌پردازد.

در بخش مطالب اختصاصی شهید در قسمتی از خاطرات شهید احوال چندین می‌خوانیم: علاوه بر مری کریمی، مسئول کمیته تاکتیک هم بود. از آموزش لیست و بازرسی گرفت که آموزش جنگ شهری و کوهستان را باید درس می‌داد؛ همه هم به به صورت عملی، یک روز پیش گفتیم: تو که این قدر زحمت می‌کنی، کی وقت می‌کنی به خودت و خانواده‌ات برسی؟ گفت: حالا وقت رسیدن به خانه و خانواده نیست، مکنی کرد و ادامه داد؛ مگه نمی‌بینی دشمن تو کر دستان و جاهای دیگه داره چنگار می‌کنه؟ گفتیم: اینکه می‌گی



پشتان گشتمان انقلاب



روز سرخوشت

حجاب محصور مردم در نهم دی بانقلاب نقش مردم در حکومت علیه شاه بخون را قانی

نسبت دین با رأی اکثریت مردم موضوعی است که در چند دهه اخیر و پس از شکل گیری انقلاب اسلامی کم کم هم خود را در محافل و مجامع علمی باز کرده است و افراد مختلف با طرز نهای متفاوت نظریات متعددی در نظریه و چرایی آن تحت عنوان مردم سالاری دینی ابراز نموده اند. این نظریه بر گرفته از مکتبی ریشه ای تر در نسبت دین با سیاست است و بر همین اساس مفهومی جدید به شمار می رود. اما آنچه پس از شکل گیری جمهوری اسلامی تحت این عنوان مطرح شد، محتوایی بسیار جدید و پرزود شد و متفاوت از گذشته است. به همین دلیل نیازمند تجزیه و تحلیل بیشتر و معرفی عمیق تر است.

مردم سالاری دینی چه از منظر درون دینی و به لحاظ بهاء پرون دینی، با ترکیب از دین به صورت حاکمتری و دموکراسی به صورت حاکماتی قابل جمع خواهد بود به دیگر سخن دموکراسی با قید آن ایدئولوژی خاص محدود می شود. البته این ترکیب سال ها است که در سیاست و فرهنگ غرب به کار گرفته شده است. همان طور که در لیبرال دموکراسی و سوسیال دموکراسی و دموکراسی آزاد شده نیز این گونه است. به عبارت دیگر، ایدئولوژی لیبرال مکتب خود دموکراسی مشخص کننده شکل و نوع حکومت است.

به لحاظ نظری مردم سالاری دینی ریشه زر شکل حکومت جمهوری اسلامی دارد. مؤلفه های این نوع حکومت قطعا باید در اندیشه های سیاسی دینی قوام یافته باشد؛ چرا که جمهوری اسلامی بر رویه های جمهوری و اسلامیت بافته شده است. یعنی شکل حکومت ساختار سیاسی ونوع ارزش نهادی آن جمهوری و مکتب آن اسلامی است. به عبارت دیگر: «دین در خدمت سیاست های سلطه طلبانه قرار می گیرد؛ بلکه در حوزه سیاست و اداره امور جامع راجحی از قهر و خود می داند»<sup>۱</sup>

به طور کلی، وجه افتراق اصلی دموکراسی دم نظر غرب با دموکراسی مورد تأیید اسلام در دو عنصر نهفته است. اول اینک در غرب بحادق بر روی

کاغذ حاکمیت به طور مطلق ملی است؛ اما در اسلام حاکمیت به طور مطلق از آن خدا است. دوم اینکه در مردم سالاری سکولاری اکثریت به صورت مطلق ملاک عمل قرار می گیرد؛ اما در مردم سالاری دینی در بُعد قانون گذاری، رأی اکثریت در چارچوب شریعت می برفته می شود. اینها همه در مقام نظریه و در مقام عمل هیچ مردم سالاری غیر دینی در جهان یافت نشده که بتواند رأی مردمان سیزدهمین هزاره را بر کسی بنشاند. مقام معظم رهبری در این خصوص این گونه فرموده اند: «دموکراسی های غربی در عمل نشان داند که ادعای مردم سالاری در آن، یک حقیقت جدی نیست». هر چند که در لحاظ تئوریک نیز مردم سالاری سکولاریت شده به بن بست نظریه بره ناری دچار شده است.<sup>۲</sup>

صاحبان نظریه دموکراسی از منظر علوم غریبی، با ایجاد الگوی غیر از الگوی دموکراسی لیبرال غربی یا همان دموکراسی لیبرال مخالفند و از هر ابزار برای عدم موفقیت این الگو استفاده می کنند. هر مکان روزی که دموکراسی مخالف با الگوی دم نظر آنان شکل گیرد، این مخالفت سریعاً در کشور آنها قرار می گیرد و نمونه های بسیاری در این زمینه وجود دارد که در آنها در جریان انحراف پیداری های اسلامی منطقه شکل گرفت.

قریب به چهار دهه است که موفق ترین الگوی دموکراسی غیر سکولاریته و به عبارتی، جمهوری اسلامی شکل گرفته و هر چه بر عمر آن افزوده می شود، مخالفت های غرب با رشد الگوی اسلامی از این نمونه موفق آشکار تر می شود. یکی از آخرین رویدادهایی که در سالیان اخیر با طراعی وسیع و پشتیبانی همه جانبه کشورهای مدعی آزادی بیان و حقوق بشر، علیه مردمزبان این سرزمین شکل گرفت، سلسله حوادثی بود که در فتنه ای می شود فتنه ای که با وجود تمام جبهه های داخلی و خارجی، سرانجام با حضور مردم و اعلام حمایت همه جانبه از انقلاب و رهبر و روح خود در نهم دی ماه همان سال نفس های آخر خود را کشید و به وجود نامبار کشن پایان داد.

فتنه با تمام سختی ها و مرارت هایش نتایج نیکی نیز برای ملت و جمهوری اسلامی به همراه آورده که شاید مهم ترین آن، اعلام حمایت گسترده مردم و اتحاد دوباره آنها در نهم دی ماه سال ۸۸ باشد. این رخداد در تاریخ مردم نظام جمهوری اسلامی ایران یک نقطه عطف است؛ نقطه عطفی که حقیقت آن را فقط و فقط می توان در کلام کسی یافت که سکان دار کشش انقلاب است و نهم دی نهم سال هاشمیر بصیرت افزایی و ولایت اوست. اولین نهم دی ماندگاری این روز در تاریخ است. مقام معظم رهبری در همین خصوص فرموده اند: «معلمتن باشد که روز نهم دی اسال هم در تاریخ ما اندازد هم یک روز کمزمانی شد. شاید به یک معاشو وقت که در شرایط کنونی - که شرایط غبار آلودگی فضا است- این حرکت مردم اهمیت مضاعفی داشت و آواک را بزرگی بود»<sup>۳</sup>

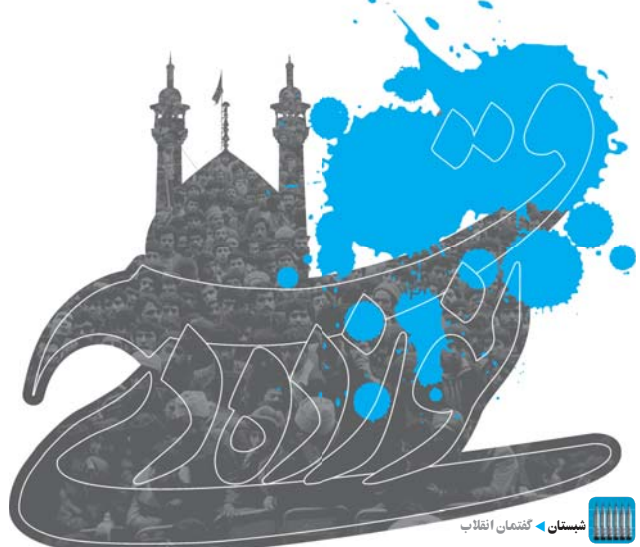
دومین نهم دی این روز عظیم مجاهدتی بود در راه تعالی و انسانیت انسان از آدم مردمان هم به گونه ای یکجا و جمعی سسر زدو حرکت عظیم شد تا راه را بر ما نمایان تر کند. رهبر انقلاب اسلامی در این باره چنین فرموده اند: «همه این است که انسان این مجاهدت را بکنند این مجاهدت به نفع خود انسان است. خدای متعال هم در این مجاهدت به او کمک می کند. نوزده دی مردم در سه سال ۵۸ از این قبیل بود نهم دی اسال آحاد مردم کشور - که حقیقت این حرکت ملیونی فوق العاده مردم حرکت عظیمی بود- از همین قبیل است و قضایای گوناگونی که ما در طول انقلاب از این چیزها کم نداشتیم، این مجاهدت را به ما نشان می دهد»<sup>۴</sup>

۱. نامه نگاری این انقلاب، انگای به ایمان ها است؛ انگای به خداست. لذا ما می بیند آن روزی که توده عظیم مردم در سه سراسر احساس کنند که دشمنی ای متوجه انقلاب است احساس کنند که دشمنی جدی ای وجود دارد؛ بدون فرخوان حرکت می کنند و آ می آیند»<sup>۵</sup> این نمونه نهم حرکت عظیم نهم دی بود که در ماندگاری انقلاب ما را بار دیگر به رخ کشید

این روز، روزی بود که هیچ کس نگفت من تکلیفی ندارم و هیچ کس نگفت نباید مشت من گره نشود و هیچ کس نگفت شاید حرکت من اشتباه باشد و همه اینها این حرکت خروشان ملت، همه و همه تجلی حرکتی است که سیدالشهدا را در صحرای کربلا پیش از امام خود گویان و خاترمان نهاد. حرکتی که منشأ و ماهیت انقلاب ما از بود و شجاعت و بصیرت و عمل ایمان و کلان گذاشتن مشکلات و مقاومت در برابر ظالم را یکجا در خود داشت- و همین آن را جلودانه کرده است. «این فتنه، صرفاً منحصر به خود عده ای افراد در خیابان ها نبوده؛ بلکه ناشی از یک بیماری بود که با اقدامات سیاسی و امنیتی قابل دفع شدن بوده، و به یک حضور عظیم مردم نیاز داشت، که چنین هم شد. همان گونه که در ابتدای انقلاب، محرم به کمک این مردم امداد امام خمینی (ره) فرمود خون بر شمشیر پیروز است، در قضایای نه دی هم، عاشورا به کمک ملت آمد و حماسه بزرگ ماندگاری را خلق کرد؛ لا در نهم دی گذاشت نهم دی جنبه های شاعری غریب پیدا نکرد و تألیا بر سرسی جویان این حادثه ماندگار تاریخی بسیار بیشتر از آن است که در این مقال بتوان به آن پرداخت و این نوشته، فقط در آمدی بر این مهم بود.

بیرونش

۱. بیانات مقام معظم رهبری (مد ظله العالی)، روزنامه اطلاعات، ۹ خبهر ۱۳۹۹.
۲. بیانات مقام معظم رهبری (مد ظله العالی)، روزنامه کیهان، ۱۳۹۹.
۳. بیانات سخن فراوان است؛ بنابراین مخاطبان محترم و در مقابل به درمیان باب در خصوص بیرونش تئوریک این نظریات گفته شد. (رایج هم بود)
۴. بیانات مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) در دیدار مردمی در مسجد کوفه، ۲۷ خبهر ۱۳۸۸، ص ۱۰۹.
۵. بیانات مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) در دیدار مردمی در مسجد کوفه، ۲۷ خبهر ۱۳۸۸، ص ۱۰۹.
۶. بیانات مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) در دیدار فرمانده و پرسنل ارتش جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۸، ص ۱۰۹.
۷. بیانات مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) در دیدار فرماندهان ستاد زیرکانه حماسه ۹ دی، خبهر ۱۳۹۰، ص ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹.



شهبان گفت‌مان انقلاب

## ۱۹ دی خود را چگونه گذرانند؟

مرواجی بر خاندان تاریخی ۱۹ دی‌ما در شهر قم  
فاطمه مانی

کارمندان روزنامه اطلاعات در ۱۷ دی‌ماه ۱۳۵۶ باخبر بودند که این برگه‌های حاوی اخبار و مقالات قرار است چه حادثه‌ای را مقدمه‌سازی کند. برگه‌های روزنامه این بار به جای شلم‌پور کزن آتش کارت‌ن خوب‌های حاوی میدان توبیخانه و بازار هبزی می‌شد برای پیدار کردن آتش فتنه در سینه‌های مردمی که سال‌ها دوری امام خود را تحمل کرده بودند. صبح هفتم دی‌ماه مقاله «ایران و استعمار سرد» و «سیاه» در روزنامه اطلاعات به چاپ رسید. به اصطلاح سال‌روز کشف حجاب بود و آن طور که ایادی رژیم تبلیغ می‌کردند «روز آزادی زن» به آن بهانه، در روزنامه اطلاعات جملات حساس تاریخی به روایت، به ویژه تخصص مقاله‌های خبری چاپ شد و آنان مخالفان شرقی و پیشرفت‌ناپسند شدند و مردم تجسمی که نباید مجال ایراد وجود و عقیده می‌پانگند.

«محمد شیدی مطلق» نوسندسند مجهول‌الهیوه آن مقاله هیچ‌گاه شناخته نشد؛ هر چند همه

می‌دانستند که این ادویات و نوبت‌گاه از کجا به چه منظور سرچشمه می‌گیرد. انتشار این مقاله، سرائتن حرف مردم به خاک‌شاه به عبرت دیگر؛ ساواک شود سبب خیزاکر خدا فکند. در نقل‌ها و روایت‌های آن روزها آمده است:

بروزی ۱۸ دی‌ماه، هزار نفر از طلاب و علما به منزل مراجع عزت و خواستگ خود را عنوان نمودند و با مهرسردی مراجع و وعده آنها منعی بر اینکه اعتراض خواهند کرد، مواجه شدند. همین حرکت در روز ۱۹ دی‌ماه نیز ادامه یافت. عصر روز نوزدهم پیش از ده هزار نفر از طلاب و روحانیون و اقشار مختلف مردم از منزل آیت‌الله حاج میرزا حسین نوری مهدی‌مردی در خیابان صفیایه کوی بیگدلی) به طرف منزل آیت‌الله سلطانی (واقع در خیابان جنتیه) به حرکت شدند و به میزان گسترش خبر در سطح شهر، بر تعداد حرمیان از افزوده مردم و روحانیون خانه‌به‌خانه و دهان‌به‌دهان خبر این توهین را به یکدیگر رساندند و همسایه‌های دور و ساکنان

و پرورش در خیابان صفیایه می‌رسید تا نگهان مأموران ساواک و شهرداری قم تیراندازی به سوی صفوف راهپیمایان را آغاز کردند و درگیری شدیدی شروع شد.

آن مقاله اثر معکوس گذاشته بود و مردم نامی را که به آرامی برای هم زمزمه می‌کردند از دهان روزنامه‌های رژیم شنیده بودند. آمده بودند برای اعاده حیثیت خود و مرجع خود، طبعی بود و وقتی همدیگر را در خیابان‌ها پیدا کرده بودند، دلیلی نداشتند ترسند و صحنه را خالی کنند. از همین رو: «راهپیمایان با استفاده از هر وسیله‌ای که به‌دستشان می‌رسید، از جمله چوب‌هایی که با شکستن شاخه‌های درختان تهیه کرده بودند، به مقابله با مأموران حکومتی برخاستند. درگیری حدود یک ساعت طول کشید و خیابان‌های اطراف چهارپاوه کوچک‌های فرعی و همچنین مدرسه علمیه جنتیه محل‌های این درگیری بودند. شدیدترین تیر خنده، علاوه بر خود چهارراه، صحن جنوبی مدرسه جنتیه و راه‌راهی ساختمان جنوبی مدرسه بود که تا حقت هنوز محل رفت‌وآمد مردم قم و سایر نقاط کشور برای مشاهده جنایات درخیمان‌شاه بود. جای گلوله‌ها بر دیوار دیده می‌شد. خون زمین را رنگین کرده بود و ابوجهی از کشش، کلاه، عمامه، عبا و قیاب چشمه می‌خورد».

تعداد کشته‌ها و زخمی‌های آن درگیری هیچ‌وقت رسماً اعلام نشده ولی آشنایان می‌گویند که از انقلاب از ساواک منتشر شد، حاکی از شش شهید و چهارده مجروح بود. خون‌هایی که در زمین ریخته و مرجمیت در کوچک‌های شهر قم دفع از اسلام و شهیدان انقلاب آبیاری کرد که هر چه رژیم خواستار شدن جلویگری کند، تومنند شد و به وحیدیه‌هایی شاگرد سید صدرالدین قمی و خون‌تازای‌ها در کارگزارانیوبیونی که دنبال پنهانی بودند سراسر ایام مجالس عزاء و ترمزه برای آن شهیدان در سیر شهرها بر گزار گردید و به این ترتیب، آن حادثه سرسلسله خروش مردم در سراسر کشور شد.

شهادت مشوک‌ک حاج‌آقا مصطفی خمینی و پس از آن انتشار آن مقاله کلیدی در روزنامه اطلاعات، آتش زیر خاکستر سال ۱۳۳۴ را زنده کرد و نشان داد که حقیقت با تبعید و تهدید و زندان و شکنجه از تیر نمی‌رود. در حقیقت اقدامات ضد مردمی رژیم در سال در طول آن سال‌ها بار هم بارشانه شد و در روزهای ۱۹ دی‌ماه در کویسین کوچک‌های شهر قم خود را نشان داد و ریخته‌شدن مردم بر مردم در خیابان، آنان را در مقاله به قتلشان، یعنی «استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی» مصممتر کرد.

## جریان‌شناسی ۹

شهبان گفت‌مان انقلاب اسلامی

# جریان اجتهاد در دوران تسلط اخباری‌گری

سیدنا فیاض

جریان اخباری‌گری با ابراز معرفت‌شناسی و حس‌گرایی فلسفی خود، موجب کود و ایستایی و تزلزل بیان‌های علم اصول گردید. به طوری که چیزی می‌مانده بود که فقه‌های اجتهاد و فقهی از جامعه تسبیح و تنبیه بر نندد. اما این چراغ فروزان توسط چند تن از علما، هر چند به طور محدود، شعله‌ور ماند.

شهید محمدباقر صدر در کتاب المعالم الجدیدة للاصول در تحلیل تاریخی از علم اصول می‌نویسد که در دوره کود علم اصول، شعله این علم خاموش نشد و کسانی بودند که استحکام و اقتان میبانی آن برآوردند. این حرکت همچو اما سیمار مهم، توسط امام‌علیه‌السلام، مؤلف کتاب اصولی‌الاقویه (متوفی ۱۷۰۷) و سید حسین خوانساری (متوفی ۱۰۹۸) که سرشار از نبوغ و دقت بود، ادامه داشت. این جریان توسط محمد بن حسن شیرازی و محال‌الدین خوانساری و سیدصدرالدین قمی ادامه یافت و به وحیدیه‌هایی شاگرد سید صدرالدین قمی رسید.

اندیشه و شخصیت فلسفی محقق خوانساری که سرشار از نبوغ و دقت فلسفی بود، موجب حفظ جریان علم اصول و ایجاد شد. وی رنگ فلسفی را بر تکرار اصولی تأیید که قبل از او سابقه نداشت. به عبارت دیگر تا پیش از محقق خوانساری فکر فلسفی نقش چندانی در علم اصول نداشت و این تفکر بود که با روحیه‌ای آزاد و جهت‌گیری فلسفی به بررسی مباحث اصولی پرداخت و این نوع از تفکر را به اصول سربایت داد. سید محمدباقر صدر درباره او می‌نویسد:

«محقق بزرگ سید حسین خوانساری (متوفی ۱۰۹۸) که سرشار از نبوغ و دقت بود، به عرصه علم با کلاسیکات و ابدیه و تفکر اصولی راسبقدرت تازه به یاری داد افکار اصولی او که

در کتاب فقهی‌اش به نام مشارق الشمسوس فی شرح الذویوس اشکار و روشن است، حاصل آزمودگی و پایداری بزرگ او در اندیشه فلسفی است. وی رنگ فلسفی بر تکرار اصولی تأیید؛ به گونه‌ای که تا قبل از آن چنین تائیدی سابقه نداشت. ما می‌گوییم رنگ فلسفی و نمی‌گوییم فکر فلسفی؛ زیرا این محقق مخالف فلسفه بود و جدال و کارزارهای طولانی و بزرگی با فلاسفه داشت. در نتیجه‌ایده‌ای و ابدیه‌ای تقلیدی از فلاسفه نبود؛ اگر چه رنگ فلسفی داشت. هنگامی که این محقق مباحث اصولی را بررسی می‌کرد، این رنگ با جهت‌گیری فکری فلسفی یا روحیه‌ای آزاد به اصول سرایت کرد. این روح فلسفی از آثار بزرگی و درآینده این علم گذاشت».

شهید صدر در ادامه معتقد است که این رویکرد محقق خوانساری موجب پیدایش مکتب جدیدی در فقه و اصول شد که در بایگ به‌دست محقق بزرگ و اج‌اگر، آن مجدداً پدید آمدن بروز و ظهور یافت. چرا که جهت‌گیری فلسفی محقق خوانساری در تفکر اصولی و ادامه آن توسط آقا جمال شیرازی و قمی دو تأثیر عمده را در علم اصول ایجاد کرد. اول اینکه موجب دیدم‌سفن روح تفکر فلسفی در علم اصول و استحکام میبانی آن در برابر جریان اخباری‌گری شد. دوم اینکه میدان جدیدی را برای ابتکار علم اصول فراوی متفکران گشود».

### یادداشت

۱. سید محمدباقر صدر، المعالم الجدیدة للاصول، ص ۱۰۶.  
۲. سید حسین خوانساری، اندیشه‌های سیدفلسفی و معقول و ملامت‌مدنی، قم: مؤسسه تحقیقی سبزواری، زمستان ۱۳۷۰.  
۳. آیت‌الله العظمی‌المرجع‌الطاهر العالی، فقهیه و فقه‌شناسی، قم: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، زمستان ۱۳۷۰.  
۴. آیت‌الله العظمی‌المرجع‌الطاهر العالی، فقهیه و فقه‌شناسی، قم: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، زمستان ۱۳۷۰.  
۵. سید محمدباقر صدر، المعالم الجدیدة للاصول، ص ۱۱۵.

مجمع جهانی اهل‌ال‌بیت یک نهاد تشکیلاتی است و ارتباط تشکیلاتی با کشورها و شخصیت‌های مختلف دارد. این افراد نماینده مجمع نیستند، ولی با ما مرتبط هستند و در ۱۱۵ کشور به صورت رسمی و قانونی فعالیت می‌کنند؛ لذا به عنوان یک تشکیلات، ناچار هستیم که هر چند سال اجتماعی تشکیل دهیم و با یکدیگر تبادل نظر کنیم.



مجمع جهانی اهل‌ال‌بیت است. سال ۹۴ به خواست خاندان‌اجلاس ششم مجمع عمومی تشکیل می‌شود و حضور شخصیت‌های بزرگ جهان اسلام و شخصیت‌های سیاسی و غیر سیاسی، اهتمام ایشان در تشکیل جلسات و حضور فعال در این برنامه، گویای موفقیت مجمع جهانی اهل‌ال‌بیت است.

۳. ساختن مسجد و فعالیت‌های خیریه و اقتصادی با هدف کمک به نیاز و اهل‌بیت یکی از مهم‌ترین اهداف مجمع است. با توجه به تعداد زیاد این فعالیت‌ها را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

مجمع جهانی اقتصادی مجمع به دلیل کمبود سرمایه و زمینه فعالیت، بسیار محدود است و به دو قسم تقسیم می‌شود. تشویق سرمایه‌گذاران، تاجر و فعالان اقتصادی در کشورهای مختلف که برنامه‌های مختلفی که در کشورشان یاد کشورهای دیگر می‌توانند داشته باشند، اولین قسم از فعالیت‌های اقتصادی مجمع است. بخش دیگر، تشویق و پشتیبانی از بیرون اهل‌بیت در کشورهای مختلف در امور اقتصادی برای آن‌ها شد و وضعیت معیشتی شیعیان دنیا، به خصوص در کشورهای محروم، است. البته چون سرمایه و امکانات محدودی وجود دارد، در نظر اجرای نیاز به فرصت است و نیاز زیادی به پشتیبانی و کمک خیرین در فعالیت‌های مجمع احساس می‌شود.

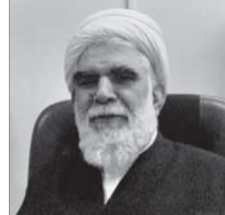
۴. با توجه به اینکه شاهد کثرت اعراف، کثرت تفکر و تفکرات و وهابیت در برخی از نقاط کشور هستیم، آیا نگاه مجمع شامل کمک‌های فرهنگی به

مجموعه است؛ نمی‌توان انتظار داشت که مجمع تمام خواسته‌های شیعیان را تأمین کند.

یکی از تلاش‌های مجمع بومی‌سازی فعالیت‌های بیرون اهل‌بیت در کشورهای مختلف است. تشویق و ترغیب شیعیان به تلاش‌های فرهنگی و دینی از دیگر اهداف مرکز بوده که در این زمینه بسیار موفق بوده‌ایم. امروز مجمع جهانی اهل‌بیت با ۱۱۵ کشور در دنیا در حال ارتباط است و بیش از ۳۵۰ مؤسسه و نهاد بسته به بیرون اهل‌بیت در کشورهای مختلف مجمع در ارتباط هستند. بیش از سه هزار مبلغ از روحانیون غیر ایرانی اهل‌التحصیل جامعه‌المصطفی و حوزه‌های علمیه تحت پوشش مجمع با هدف گذاری تبلیغی به کشورهایشان بازگشتند. همچنین مجمع توانسته است بیش از ۱۷۰۰ عنوان کتاب به زبان‌های مختلف تالیف و در دنیا منتشر کند. در حال حاضر به ۵۵ زبان کتاب ترجمه کرده‌ایم. مجمع بیش از چندین میلیون کتاب ترویج و چاپ کرده است که امروز در کشورهای مختلف در اختیار مردم، دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به اهل‌بیت و حتی اهل‌تسن قرار می‌گیرد.

امروزه مجمع جهانی علاوه بر دانشگاه اهل‌ال‌بیت از کشورهای مختلف در رشته‌های مختلف و مقاطع ارشد و دکتری دانشجویی پذیرد، در حدود پانزده مرحله به زبان‌های مختلف در دنیا منتشر می‌شود و خبرگزاری آنجا، نیز به عنوان یکی از خبرگزاری‌های معروف، فعالیت می‌کند و به سبب زبان اصلی اسلامی، فرهنگی، اجتماعی منتشر می‌کند. همچنین فعالیت‌های دیگری در زمینه‌های رسانه‌ای، ساخت مساجد، مدارس و دانشگاه‌ها انجام می‌گیرد که همه آن موارد گویای نقش بسیار مؤثر

### شبستان گفت‌وگو انقلاب اسلامی



اشاره:

حفظ کيان تشيع به عنوان پرچم دار اسلام  
تاب محمدی ﷺ در طول تاريخ از جمله  
ضرورت‌های مورداهتمام علما و مراجع  
بوده و هست در این راستا مجموعه‌های  
پس از انقلاب اسلامی سرپروردند که  
کمک شایانی در این زمینه ارائه نمودند  
از جمله آنها مرکز جهانی اهل‌بیت ﷺ با  
سابقه یک ربع قرن است. برای شناخت  
فعالیت‌های این مجموعه خدمت در ادامه  
گفت‌وگویی با ریاست محترم آن جناب  
حجت الاسلام اختری ارائه می‌گردد.

## جهان اسلام حول یک محور

به گزارش: مرتضی ناصحی

۱. اهداف شکل‌گیری مرکز جهانی اهل‌بیت چه بوده و حلقه‌های اولیه آن مرکز یا چه شخصیت‌هایی شکل‌گرفت و تشکیل مرکز با محوریت چه شخصیتی بوده است؟

در ۲۵ سال قبل، با دعوت از جمهوری اسلامی و با نظر مقام معظم رهبری، شخصیت‌های برجسته جهان تشیع که بیش از سیصد نفر از شخصیت‌های بزرگ از علما، سیاسیون، استادان دانشگاه‌ها، شخصیت‌های اجتماعی و فعالان بخش اقتصادی و خیرین کشورهای مختلف بودند، به تهران دعوت شدند و اولین اجلاس برای گفتگو درباره وضعیت شیعیان در دنیا تشکیل شد.

در این جلسه پیشنهاد تشکیل «مجمع جهانی اهل‌ال‌بیت» داده شد که بر اساس آن پیشنهاد و تأیید مقام معظم رهبری، اولین جلسه عمومی شیعیان اهل‌ال‌بیت شکل گرفت. تعدادی از شخصیت‌های بزرگ به عنوان شورای عالی مجمع انتخاب شدند.

اهل‌ال‌بیت، ایتانه‌ها، هاشمی‌ها، شاهرودی و ایتانه‌ها امینی و شخصیت‌های بزرگ دیگری برای شورای عالی انتخاب شدند و در اولین نشست خود، برانداس پیش‌بینی‌ها و اقدامات لازم، اساسنامه مجمع جهانی اهل‌ال‌بیت را تدوین کردند. بنا شد این مجمع به سه سامانه‌ها و سازماندهی بیرون اهل‌ال‌بیت در کشورهای مختلف اهتمام ببرد و نیازمندی‌های بیرون اهل‌ال‌بیت را تأمین کند.

با توجه به این تشریف «لما یرید الله یتجهب عتقکم الی اهل‌ال‌بیت» به عنوان «اهل‌ال‌بیت» برای این مجمع انتخاب شدند؛ زیرا عنوانی قرآنی و مورد توافق همه مسلمانان است. شورای عالی تشکیل از حدود بیست نفر

از شخصیت‌های داخل و خارج از کشور بود افرادی چون علامه مرحوم سید فضل‌الله، مرحوم ایتانه‌ها شیخ شمس‌الدین، مرحوم شهید ایتانه‌ها حکیم، جناب آقای حاج سید عباس موسوی و دکتر عبدالهادی فضل‌ای عرسنان، در آن حضور داشتند. اعضای مجمع عمومی نیز از برجستگان علمی و سیاسی کشورهای مسلمانان انتخاب شدند.

شورای عالی در اولین جلسه ایتانه‌ها تشکیلی را به عنوان دبیر کل مجمع انتخاب کرد و مجمع فعالیت‌های خود را در کشورهای مختلف شروع کرد. بعد از چند سال، جناب آقای دکتر ولایتی و بعد از ایشان هم جناب ایتانه‌ها صفی‌الله به عنوان دبیر کل انتخاب کردند. در اواخر ۸۲م. بنده مسئولیت این ختم‌نگاری را به عهده گرفتم.

در حال حاضر مجمع عمومی بیش از هفتصد نفر عضو از داخل و خارج از کشور دارد و سالی چندین جلسه تشکیل می‌دهد و اهدافی چون اشرف معارف اهل‌بیت، سازماندهی و سازماندهی وضعیت شیعیان، حمایت از بیرون اهل‌بیت در کشورهای مختلف و نیز دفاع از حریم اهل‌بیت و حریم اسلام در مقابله با حرکت‌های ضد اسلامی را مدنظر دارد.

۲. آیا مجمع توانسته است این تشیع را بر اساس اهدافی که داشته، مدیریت فرهنگی کند؟

امروز مجمع روی یکی از مؤسسات بسیار موفق است. اگر کسی خواهد این موفقیت را درک کند، می‌تواند از بیرون اهل‌بیت در کشورهای مختلف سؤال کند. به نظر ما این کار در حد بسیار خوبی انجام گرفته؛ اما با توجه به اینکه نیازمندی‌ها و توقعات در دنیا بسیار زیاد و امکانات مجمع بسیار

اسروره مجمع جهانی علاوه بر دانشگاه اهل‌ال‌بیت از کشورهای مختلف در رشته‌های مختلف و مقاطع ارشد و دکتری دانشجو می‌پذیرد، در حدود پانزده مجله به زبان‌های مختلف و در نیا منتشر می‌سازد و خبرنگاری ایضا نیز به عنوان یکی از خبرنگارهای معروف، فعالیت می‌کند و به بیست زبان اخبار اسلامی، فرهنگی، اجتماعی منتشر می‌کند. همچنین فعالیت‌های دیگری در زمینه‌های رسانه‌ای، ساخت مساجد، مدارس و مراکز نگاه‌انجام می‌گیرد که همه این موارد گویای نقش بسیار مؤثر مجمع جهانی اهل‌ال‌بیت است.

**نسخه‌های باطل این همه می‌شود؟**

الحمد لله تا جایی که شاهد هستیم، در میان جوانان ما هیچ گونه گریز به وهابیت وجود ندارد. ممکن است بعضی از افرادی که بسیار اندک هستند و از اساس عقیده‌های خلی مستحکم نبوده، با پول‌ها و وعده‌های دشمنان گمراه شده باشند؛ اما چون بسیار کم هستند، اصلا به حساب نمی‌آید. الحمد لله پیروان اهل‌ال‌بیت در اعتقادات خود راست‌اند و همه با آگاهی و بصیرت مکتب اهل‌بیت را پذیرفته‌اند. در زمین امام حسین (علیه‌السلام) شاهد حرکت میلیون‌ها نفر برای زیارت سیدالشهدا (علیه‌السلام) بودیم، این عشق و علاقه‌ای که مردم در عاشورا حسینی نشان می‌دهند، هیچ وقت متزلزل نشده و نمی‌شود و ما روزبه‌روز شاهد رشد این حرکت هستیم. امروز باتوجه به تهاجم فرهنگی، بعضی از خانواده‌ها و افراد سست‌ایمان بی‌اشان می‌لغزند. اما وقتی محترم می‌شود، همه‌تاش‌ها شیطانی نقش برآب می‌شود.

مقام معظم رهبری حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای نیز در سخنان اخیرشان فرمودند که افراد بسیاری به ایشان نامه می‌نویسند و آمادگی خود را برای دفاع از مکتب و دین تشیع در مقابل داعش اعلام می‌کنند. در عین حال مجمع جهانی اهل‌ال‌بیت چون بیشتر فعالیت‌هایش را بر پایه‌ی الملی هدف‌گذاری کرده است، مست‌سئولیت خیلی زیادی در داخل عین‌الدین نیست؛ اما برای مناطق مرزی ایران که بعضی از مجموعه‌های وهابیت تکفیری فعال هستند، در زمینه‌های آموزشی، اردوهای علمی و تدریجی، فعالیت‌های دارد.

**د مجمع جهانی در این منطقه با افرادی که بر زمین‌ها باساده می‌باشند و واسطه‌ها و زوایای باقیمانده اجتماعی واقع می‌یابند، چه همکاری را می‌تواند دارد؟**  
همان‌طور که اشاره شد، هم‌گزارای ابناء یک‌سایت بسیار فعال دارد که به بیست‌زبان در کشورهای مختلف فعالیت می‌کند. همچنین سایت اینترنتی مجمع بسیار فعال است، با توجه به تأمین کتابخانه دیجیتال و مجموعه باسئولیت آنلاین به شیوه‌ها با عنوان «مفتاح». این سایت فعالیت‌های گسترده‌ای در این راستا دارد. در زمینه رسانه‌ای نیز تلاش می‌شود تا در کشورهای مختلف شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی تأسیس کنیم.

**آیا می‌توانیم چایی که مجمع در طول این سال‌ها بیرون‌گزار کرده، ضرر و نفع تا به حدی در زمینه‌های بین‌المللی داشته‌است؟**

مجمع جهانی اهل‌ال‌بیت یک نهاد تشکیلاتی است و ارتباط تشکیلاتی با کشورهای و شخصیت‌های مختلف دارد. این افراد نامیده مجمع نیستند، ولی با ما مرتبط هستند و در ۱۱۵ کشور به صورت رسمی و قانونی فعالیت می‌کنند؛ لذا به عنوان یک تشکیلات، ناچار هستیم که هر چند سال اجتماع می‌تسکیل می‌هیم و با یکدیگر تها می‌تسکیل می‌کنیم که هر چند سال گامی وضعیت ایجاد می‌کند که در یک تهاه‌رات با کار امام المنفقه شرکت کنیم. فلسفه وجودی جلسات مجمع عمومی در راستای هماهنگی این نوع فعالیت‌هاست و اگر او باشد، ارتباطات و هماهنگی صورت نپذیرد، نمی‌توان شاهد یک حرکت رو به رشد بود.

بنابراین مجمع جهانی چهار روز برای جمعیت مجمع عمومی وقت می‌گذارد که علاوه بر سخنرانی‌های شخصیت‌های نام‌نمایدگان کشورهای مختلف نیز صحبت می‌کنند. در اجلاس پنج‌روزه خود دوازده کمسیون تشکیل شد که نتیجه گفتگوها به عنوان دیدگاه جمعیت عمومی یادداشت و در آینده براساس آنها تصمیم‌گیری می‌شود. جلسات مجمع عمومی، جلسه درون تشکیلاتی است که کاملاً فعال، هدفدار و اجرایی است و باید در موعد خود برگزار شود.

**۷ مجمع جهانی اهل‌بیت با پدیده داعش و تفکرات اسلامی چه برخوردی داشته‌است؟ آیا مجمع این پدیده را پیش‌بینی کرده بود؟ و نظریه خود را بر این نقاط مین‌گو به تفکرات چگو به تعریف می‌کنند؟**

پدیده داعش جدای از دیگر انحرافات است که از آنها صحبت شده، نیست و همه تحت عنوان «تکفیر» تعریف می‌شوند که پدیده نو تا زامای نیستند که نیاز به پیش‌بینی داشته باشند. این جریان از قدیم بوده، منتها امروز که مکتب اهل‌بیت در دنیا رشد پیدا کرده و باتوجه به پیادری اسلامی، گروه‌های تکفیری با کمک‌های عربستان سعودی و بعضی از کشورهای عربی منطقه و با پشتیبانی اسرائیل، آمریکا، انگلیس و هم‌پیمانان آنان، تلاش می‌کنند بین مسلمان‌ها تفرقه بیندازد تا قدرت اسلام تضعیف شود. مقام معظم رهبری نیز فرمودند: مسلمان‌ها به‌جای اینکه به فکر دشمن اصلی خود باشند، با دسیسه غرب به جان هم افتادند و این بزرگ‌ترین خطری است که اسلام را تهدید می‌کند. جریان‌های طالان، القاعده و داعش، از سالیان پیش در دست شده و وجود داشته‌اند. فعالیت‌های مجمع جهانی اهل‌ال‌بیت در راستای پاسخگویی به شیوات آنها و روشنگری برای مسلمانان است.

هم‌چنین روشنگری در راستای اهداف جریان‌های تکفیری، تبیین اینکه است که توطنه‌ای علیه اسلام وجود دارد و مخصوص شیعه با سنی نیست؛ لذا مسلمانان امت اسلامی باید در برابر این گروه‌های تکفیری یکپارچه باشند.

**۸ در پایان بفرمایید با توجه به این موضوع، آیا تمامی فعالیت‌های مجمع جهانی با محوریت تقریب مذاهب اسلامی صورت می‌گیرد؟**

مجمع جهانی تقریب با هدف نزدیک کردن مذاهب اسلامی به یکدیگر، کم کردن فاصله‌ها، ایجاد گفتگو، تفاهم، وحدت و یکپارگی در میان مسلمان‌ها و تسویق مذاهب مختلف به همکاری بیشتر تشکیل شده است. مجمع جهانی اهل‌ال‌بیت در این هدف با مجمع تقریب مستر کاست است. مجمع جهانی اهل‌ال‌بیت تلاش می‌کند از تفرقه‌انگیزی و تندروی‌ها چه بین بعضی شیعیان و چه در میان اهل‌تسنن - چلوگری کند؛ لذا تلاش می‌کند پیروان اهل‌بیت را به همکاری و وحدت مشارکت برانزاد اهل‌تسنن تشویق کند، حتی در مؤسسات کشورهای مختلف تحت پوشش مجمع جهانی، علمی‌سنی داریم که با ما مرتبط هستند. مقابله با تفرقه‌انگیزی و فتنه‌انگیزی و تسویق و تفریب به وحدت یکپارچه‌گی، جز اهداف اصلی مجمع بین‌المللی اهل‌بیت است.

# حجرات غیبت مرد



سید مهدی موسوی

«یا ایها الذین آمنوا! اقموا الصلوة و اقلبوا الفکر و اذکروا ما بانوا و اذکروا ما بانوا و اذکروا ما بانوا...»  
عَلَيْهَا فَلَا تَكْفُرُونَ اللَّهُ مَا تَفْؤُونَ وَ يُفَعِّلُونَ مَا يَوْمُونَ؛  
ای کسانی که خدا و رسولش ایمان آورده‌اید! خود و خانواده‌تان را از آتش دور کنید که خود مردم و سنگ‌ها، حیرم و آتش آن است. حفظ کنید که مأموران آتش، فرشتگانی بسیار سخت‌دل می‌باشند که هرگز با فریبی خامی‌کنند و آنچه به آنها گفته می‌شود، فوراً انجام می‌دهند.

یکی از ارزش‌های مهم اخلاقی که باعث کسب عزت و آبرو و شخصیت ممتاز می‌گردد، خصلت «غیرت» است. غیرت از صفات برجسته‌ای است که در فطرت انسان به‌دوینده نهاده شده است و موجب جلوه‌گری از تجاوز بیگانه به حریم استقلال و ناموس می‌شود و باعث پیدایش ارزش‌های دیگری می‌شود که هر کدام در جای خود تکمیل‌کننده حویت و شخصیت انسان است. خصلت غیرت همچون یک پایس مخفی هوشیار و پیدار در روح و روان انسان، مراقب مزها و حدود و خطا قرمزها است و انسان را به نفاذت قاطع در این راستا وامی‌دارد تا به پاسداری و نگهداری از حریم‌ها بپردازد.

غیرت در ذات، به معنای نفرت انسان از مشارکت دیگران در امور مورد علاقه‌اش است. بر ششمه این واکنش، ممکن است محبت، غضب و تغیر باشد. این نیز تعریف، غیرت از لوازم محبت است. استاد مطهری می‌نویسد: «تغیر تعریف است که نگاهدار عصمت و آبرو و شرف و عزت است و اقبول‌ه‌اتانت بر عرض خود ادا دارد». غیرت در نظام آفرینش جایگاه ویژه‌ای دارد و در انسان‌ها نیز این حس وجود دارد که





## کتاب مهر بانسی

کتاب ماهذنت خرمت بسیار گرفت. ماه از محضر تان، رخصت دیدار گرفت



محمد شکاری

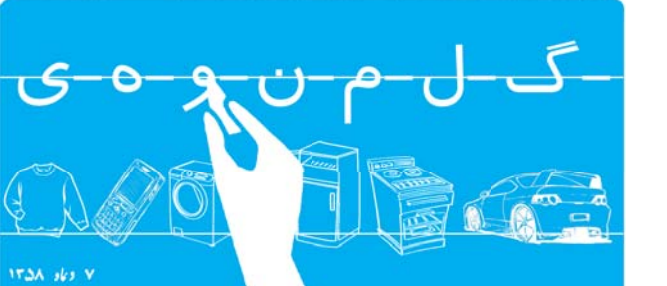
وجود مقدس نبی مکرم اسلام ﷺ در دانه نظام خلقت و آینه تمام نمای فضائل و صفات عالی انسانی است. منبعی بی‌تنباهی از تمام خوبی‌ها که در تمام ابعاد وجودی و زندگی انسان می‌تواند سرمشق و محل تمسک باشد. در روزگاری که مایه‌های اخلاق را در جوامع بشری فریاد زد، با زنگش به زندگی چنین فردی می‌تواند نجات دهنده بشریت از افتادن در پرتگاه‌های ذلت اخلاقی باشد. اشاره‌های قرآن به اخلاق رسول اکرم ﷺ بیان‌کننده این حقیقت است که ایشان در قله فضائل اخلاقی قرار دارد و همین واقعیت است که باعث شده تا مسلمانان در ابتدای اسلام، در عین دار بودن فرهنگ منحط اعراب جاهلی که در آنجا گمانا کار وجود داشت، به شدت به این شخصیت الهی گرایش پیدا کنند و در وجود ایشان حلقه زند. آیه و لو کنت کافرا غیظاً لعلک اقلیاً لنتفقاً مین خولک<sup>۱</sup>، ناظر به همین حقیقت است و رحمانیت و عطفیت شدید قلبی این حضرت و دلیل این اجتماع را در عین سختی‌های زمان پیدایش اسلام، وجود مهربان رسول گرامی می‌داند. بنابراین در مقام عمل به فضائل اخلاقی، ایشان خود پیشرو بودند و در مقام مقلد نیز صرفاً از امت خود را تمام مکارم اخلاقی معرفی کرده‌اند. سده‌ها شوق لبی که: «ما زینبیه و سید ما، اخلاق رسول خاوند چگونه بود؟ و ی جزواجفت! آفرین خاوندی؟»<sup>۲</sup> گفته می‌شود. گفت: اخلاق پیامبرانم بود.<sup>۳</sup>

مهربان است و در روش رسول اکرم ﷺ در اجتماع چنان جذاب بود که بسیاری از اعراب فقط به واسطه اخلاق خوش وی به اسلام گرایش یافتند. این حسن خلق و خلق نیکی‌های که قرآن الهی به «خلق خلیف»<sup>۴</sup> می‌داند، بعد از گذشت قرنها هم‌کاران با جذب عیب‌ها و خفاها و اذکاران جهان که به این اسلام است و این یکی از خدایات است که اسلام است که همواره سوره رصدا ضربه زدن به آن بوده است. نشان دادن چهره‌ای عریض‌الریسمان رسول اکرم در دانه‌های استکار از ابتکار کارکنان واهی مستحق گرفته تا نوشتن کتاب، رمان و ساخت فیلم از جمله این اقدامات است. علاوه بر تمام ثقیبات، مسانهای تشکیلی گروه‌های روریست، یاشما، توحید، نیام پیامبر و ازکواب و حبیبستان نیز رفتارهایی بوده‌اند که مردم درستی‌های انسانی است.

این در این است که خاندان می‌فرماید: «وما ازینما لذ از ریحۃ المؤمنین»، ما تو را نرفتار ستادیم که بر این‌گونه رحمتی باشی برای همه جهانیان.<sup>۵</sup>



# ایران را مدرسه کنیم



## گ ل م ن و ه ی

### بنی سدی

بنی سدی ختیمه ی سالی و تشکیل نوختن نام و لو

هادی علی اصغری

و پنجه نرم کردن با فقر، مسیر دانش و افتخار را بی‌مورد ماند.  
بدان مربوط است. کالای لوکس تلقی می‌شود: از این رو در سبب نیازهای واقعی ما قرار نمی‌گیرد. همیشه دانش را زینتی و شیک تلقی می‌کنیم و نه یک امر ضروری.  
در مورد سوادآموزی نیز همین مشکل وجود داشت و هنوز هم در مناطقی از ایران وجود دارد. بدین معنا که برخی از مردم هنوز هم در این باورند که نوعی فراموشی است و خوش شانس است. این سوخت و آنچه برای زندگی ضروری است، باید دیگری حرفه و پیشه است و به همین علت، کودکان خود را به مدرسه نمی‌فرستند. شاید باورش سخت باشد: اما یک کشور با برخی از مردم هنوز چنین اندیشمند و بی‌توانید به شهرهای دور از مرکز به خصوص شهرهای حاشیه مرزهای سرسبز و پرزیندگی را از نزدیک ملاحظه فرمایید.  
در جمعیت شهرنشین و طبقه متوسط نیازمندان تجملی به دانش چنان تیزی برنگرفته است. بیش از صدسال پیش، مردم به مدارس سوادآموزی می‌رفتند و کلاس‌های محدودی و میرزا حسن خان رشیدی نگاه لو کشیدند و امروز به کتاب‌های درسی و نگاه‌های تخصصی‌محور، واقعیت این است که هنوز هم ما برای بسیاری از کتب و کلاسه راحت‌تر پول خرج می‌کنیم تا برای کتاب و میزبان نگاه هزینه مانع از نگارش دقیق و احساس نیاز به دانش بوده است. مشکل بی‌سوادی صرفاً به ضعف

فرهنگ علمی و ملی ما سرشار است تا تأکید بر اهمیت علم و ادب مردم. میراث جامه‌زبان این کهن بی‌مورد و به ما می‌گوید که یکی از مهم‌ترین قیومت تاریخ فرهنگی ما، در عین حال، وقتی تاریخ را از کاوش، موضوع دیگری نیز درس و بیست و شش فرم‌های موزه‌های فرهنگ عمومی وجود دارد که کمتر بدان پرداخته می‌شود. این نگرش عمیق ما به جایگاه دانش در زندگی است. یادگیری از جامعه بی‌سرمه ما که دروس و مولوی و سمدی و حافظ و نظامی داریم، چرا در تاریخ کشور ما، ناگهانی و بعد اقبال عمومی به دانش وجود دارد؟  
بنا بر فرهنگ عامه و سوادآموزی که به دوره قاجار تعلق دارد، خودی‌با نکارنده در این نکته هم داستان خواهد شد: که عموم مردم علم و دانش اهمیت و ارزشی را که باید داشته و شایسته است، نمانند. این در این مجال نیز خواهد بود: به سراسر جهان متن و آثاری بود که بر غرض از نگاشتن این یادداشت، برداشتن به موضوع سوادآموزی است. انقلاب که به پیروزی رسید، در صد بالایی بی‌سوادان رنگ خطری بود برای نظامی که می‌خواست تمامی جامعه آگاهی و هوشتاری باشند. نهفت‌های سوادآموزی در این کمک به توده مردم نامناسبی شد که پیش از آن فقط به دلیل قرائت‌ناشناسن طبقه اجتماعی فرودست و عدم برخورداری از درآمد مالی متوسط، توانایی خواندن و نوشتن نداشتند؛ از این رو در تق و متفق امروز روانه‌شان که نیازمند

مجله ماهنامه  
فرهنگی و اجتماعی  
۶۴

سبب است  
فرهنگ و جامعه

۱. آل عمران: ۱۵۹.  
۲. سوره اعراف: ۱۷۹.  
۳. سوره اعراف: ۱۷۹.  
۴. سوره اعراف: ۱۷۹.  
۵. سوره اعراف: ۱۷۹.  
۶. سوره اعراف: ۱۷۹.  
۷. سوره اعراف: ۱۷۹.  
۸. سوره اعراف: ۱۷۹.  
۹. سوره اعراف: ۱۷۹.  
۱۰. سوره اعراف: ۱۷۹.



## اعتیاد به بازی‌های رایانه‌ای

علی صادقی سرشت  
تنبیس روی منیر، اولین بازی الکترونیکی است که بنام «تیک» در سال ۱۹۷۲ توسط شرکت آتاری و بازی پارک کمتر از چهار سال بعد شرکت‌های سازنده سرنده بازی‌های رایانه‌ای به بیست و شش شرکت رسید. امروزه تعدادمان بیش از شصت و چهار شرکت خود را در بازار شرکت خود در کان رسید است که با سرعت خیره‌کننده انواع بازی‌های جذاب و سرگرم‌کننده را روانه بازار بر برفق بازی‌های رایانه‌ای می‌کنند. این دست بازی‌ها مشتریان علاقه‌مندان فراوانی پیدا کرده‌اند مشکلات ریز و درشتی را نیز به دنبال آورده که تبدیل به یک مشکل اجتماعی شده است.

### فایده

از آنجا که بازی‌های رایانه‌ای نیازمند تمرکز هستند، سرعت عمل و هماهنگی حرکتی - بنیادین را تقویت می‌دهند البته این فایده در بسیاری از بازی‌های رایانه‌ای بر اثر تکرار زیاد آنها نیز می‌باشد چرا که کاربرد بازی‌ها زیاد بازی، چشم‌پوشایی می‌پوشاند یا کمتر بنظر نگردد و صرفاً عامل اصلی بی‌توجهی انجام می‌دهد.

### شود؟

از آنجا که بازی‌های رایانه‌ای باعث بروز برخی مشکلات جسمی از قبیل اختلال در خواب، احساس سوزش در درد در چشم، قناریت و چشم‌خارش فشار خون ناشی از هیجان زیاد می‌شود. همچنین اثر منفی روانی متعددی همچون اضطراب، انزواطلبی، احساس سرخوردگی و تاکی‌اثر را در پی دارند.

### اقدام‌های پیشگیرانه

والدین محترم، مناسب است به اقدام‌های زیر توجه کنید:  
۱- قبل از خرید بازی‌های رایانه‌ای، به برجستگی روی بازی‌ها که برای انگلیسی مشخص شده‌اند، توجه کنید. این برجستگی‌ها، به جنب و جوی مقوله‌های مبتدی بازی را نشان می‌دهد.  
۲- بازی‌های متنوع و متنوع با اطفال مطلقاً اجازت چنین بازی‌ها را ندارند و بازی‌ها دارای درجه بالای یا خنثی، خنثی، کمترین، ناموزن شداختلافی است.

۳- در مورد دلیل عدم موفقیت خود باید یک بار بازی‌های رایانه‌ای عمومی ساعت صیحت کم برای او روشن کنید که این بازی‌ها مانند یک فرد جدیدی است که می‌خواهد با او دوست شود، این بازی‌ها هرگز ارزش دوستی ندارد.

۴- بعد از ساعت بازی با او یادآوری کنید که نیم ساعت دیگر از بازی شما باقی مانده است، بعد از پنج‌دقیقه به او یادآوری کنید که ده دقیقه

بیشتر باقی مانده و بخواهید ساعت و یونان اسرار شش‌سایز، راترک کند. قرار بگذارد یک او کم خواهد شد. البته خنما و موعده خود عمل کنید!  
۴- حتی امکان از قسار راننده، راننده اتاق شخصی خود که فردی به هیزید و دست‌ها در محل قابل نظارت قرار دهد.  
۵- در حین مسکن بسیاری فرزند خود امکان جابه‌جایی اجناسی مهم عرض با هیچان بازی‌های رایانه‌ای را فراهم سازد و با رضایت این نیاز طبیعی، میزان توجه رانی را برای خود به بازی‌های رایانه‌ای را کم کنید. برنامه‌های همچون افزایش سرعت، ترغیب سر می، تنوع راننده و بازی با گردشگری، پارک بازی و بازی شرکت روزانه با برنامه‌های ورزشی رفات آمیز، می‌تواند بخش مهمی از هیجان خلقی آنها را افزایش دهد.  
۶- کمبودهای عاطفی و روانی کودکان خود را تأمین کنید. به‌ویژه با مصانمه با فرزندتان، گذاشتن وقت اختصاصی برای تک‌تک آنها، آشناسازی کودکان با مظاهر زندگی اجتماعی، شویوه حضور، مؤثر و سازنده در جمع و توجه و برقراری دوستی‌های مفید و پایدار، می‌تواند به آنها در این زمینه کمک شایانی کند.  
۷- لایط نشن پایشان را بچفته و در بازی‌های رایانه‌ای مناسب و ایستگی و دستاورد کاربران شود. باید والدین تلاش کنند تا صورت غیر طبیعی‌های که در درونشان کنایه است! فرزندتان خود بازی‌های رایانه‌ای را زین پس نیند. آنها می‌توانند به‌وسیله بازی‌های رایانه‌ای خود را از بازی رایانه‌ای محروم کنند. قری قرار داد مشخص فارغند، مسئولیت‌ها و زمان مشخصی برای او ممن کنند. این زمان محدود را به ساعت طول‌روزهای طولی و موعول مکن که برای او برقرار شود باشد. مثلاً در ساعت اولیه روز، زمان محدود از یک شب خوبانه باشد که با خواب و نماز (دارد)، از سون و ایستگاه‌های حناور و قرار و مدار خود می‌توانند، البته این امر فقط در صورتی است که میزان یک نحوه طلبگری از شما را نپخته است که هم فر فر مجبور است آن را بخرد و اگر نخرد، بازخواست می‌شود و هم برنده نهی به قبل از خواب است و اگر رفتن آن داده کرده است. اما اگر می‌تواند و برقراری آن به هدی به بهید، حتماً می‌تواند به هدی هر چه دوستی که شما هم بگویید: «برند شما چیست؟»

پی‌نوشت  
Page ۱



## دیده‌ها کینه

علی صادقی سرشت

یکی از احکام شرعی در دین مقدس اسلام، حکم دیده است. دیده، حکمی قهقری برای جبران خدایرتی مالی با جانی است که فردی به شخص دیگری زده است. حال اگر کسی به شخص خسارت روحی برزند، دیده آن چیست؟ می‌توان خسارتی را به عنوان دیده خسارت روحی به دیگری تلقی نمود؛ از جمله طلب بخشش از شخص که رنجانده شده یا استغفار از طرف او دیده دادن به او.

امام باقر (ع) فرماید: «بهدیدر دیده دیده‌ها دوست‌ها باشند؛ زیرا دیده، کینه‌ها را دید تا دوست‌ها باشند؛ زیرا دیده، کینه‌ها را از دست می‌دهد.

بهدیدر صرفاً قیامت نیست. گاه برن همسر به یک مرتبه صرفاً کینه که مطلوب است یا یک جمله محبت‌آمیز و تشکر آمیز که با خط خوب نوشته شده یا یک عکس زیبا یا همسر تان یا کودکانیک دیده‌ها مناسب فرمتی برای بروز عیب باشد.

ایمن تصور، از ذهن خود پاک کنید که هرچه دیده‌ها دارند، گنجینه‌شان است. گناه خوانیده و ناخواسته ندانند شکسته می‌شود. اگر با خود محبت و مهرشان به شما زیاد شود و غیر کم‌ترها دیده‌ها نرسد، بود و با دیده‌ها دیده‌ها نکته‌ها زیر آ زیره خاطر بسازند:

جزء کسانی ناپسندید که از روی بی‌توجهی دیده‌های می‌دهند که در درونشان کنایه است! فرزندتان خود بازی‌های رایانه‌ای را زین پس نیند. آنها می‌توانند به‌وسیله بازی‌های رایانه‌ای خود را از بازی رایانه‌ای محروم کنند. قری قرار داد مشخص فارغند، مسئولیت‌ها و زمان مشخصی برای او ممن کنند. این زمان محدود را به ساعت طول‌روزهای طولی و موعول مکن که برای او برقرار شود باشد. مثلاً در ساعت اولیه روز، زمان محدود از یک شب خوبانه باشد که با خواب و نماز (دارد)، از سون و ایستگاه‌های حناور و قرار و مدار خود می‌توانند، البته این امر فقط در صورتی است که میزان یک نحوه طلبگری از شما را نپخته است که هم فر فر مجبور است آن را بخرد و اگر نخرد، بازخواست می‌شود و هم برنده نهی به قبل از خواب است و اگر رفتن آن داده کرده است. اما اگر می‌تواند و برقراری آن به هدی به بهید، حتماً می‌تواند به هدی هر چه دوستی که شما هم بگویید: «برند شما چیست؟»

جزء کسانی ناپسندید که در دیده دادن خیلی حسابگری می‌کنند. این مالی، برخی وسایل

پی‌نوشت  
۱- محمدباقر، کتاب مناقب، ج۲، ص ۲۲.

بستان فرهنگ و جامعه



## کتابخانه بیشتر

علیرضا میری



چند پیش برای خرید کتاب به یکی از کتابفروشی‌ها مراجعه کرده بودم. در حین خرید یکی از کتابفروشی‌ها کتاب می‌آورد و از کتابفروشی‌ها سوال می‌کرد. من بی‌فروشنده وی متوجه شدم که به مرور زمان، ناسلام و علیک بین این ایجاد شده است. فروشنده به فرد مراجعه‌کننده می‌گفت که از سه‌دو کتاب بسته شده و به فکر تغییر شکل است. فرد کتابفروشی را وی گفت: «اینکه آلفا مغازه کتابفروشی را بنیاد کرد. در چند زندان را گشوده‌ای. دوم اینکه اهالی کتاب زندگی پویا دارند و بی‌توانند پول بپوشانند زندگی‌شان نیست.

شاید متوجه ابرهر در یک بر نام‌یاری صحیح در عرض فرهنگ و از نظر فردی در کتاب‌خوانی و مطالعه‌های متنوع و همچنین بحث از نظر اجتماعی و مدنظر قرار دهید، به طوع قطع راجع به روح فرهنگ کتاب‌خوانی و مطالعه، باید در دستور کار قرار گیرد. رهبر معظم انقلاب پیش همواره حساسیت خود را در این موضوع مطرح کرد و چندین بار تکراری خود را از نظر نمودند. ایشان در این باره می‌فرماید: «من زمانی که به یاد داشتیم و کتب و نشر را جمع‌خوانم، این فعالیت‌ها را غیر از کتاب‌خوانی و مطالعه می‌بینم و بی‌شک و تردید می‌گویم که این فعالیت‌ها پیوسته و یکی از پایه‌های جامعه‌شناسی رواج بی‌شکری داشته است. توانسته‌اند فرهنگیمان را تازگرت و پویاتر از خودی جای بگذارند و میراث فرهنگی و کتیبه‌های





## آتش بیست

نگاهی بر فیلم آتش بیست ۲

سید روح الله خمینی

مقاله‌ها  
موضوعات  
فهرست  
دوره‌ها

تجهیز میلانی متولد ۱۳۳۶ تبریز و معمار است. اولین فیلمش با عنوان «چپه‌های طاق» جایزه بهترین فیلم اول در جشنواره فیلم فجر به دست آورد. اما یکی از پر فروش ترین فیلم‌هایش «هنگه چه خبر؟» بازی با مایا دهاغی و سیان بودا از او فیلم‌های گوناگونی اغلب با موضوعات مربوط به زنان دیده‌اند. دوزن، نیمه پنهان، زن زنیان، تسویه حساب، و آتش پنجم، آنتی سی سو... نزدیکاً بیشتر کارهای میلانی، افرادی می‌آیند که پهن‌آچماخ و خانواده هستند که تمام تلاششان به دست آوردن حق از دست رفته‌شان توسط مردان زور گو است. زنان اغلب فیلم‌های او می‌توانند نمایند؛ غالب زنان جامعه ما هستند؛ زیر این کاراکترها از ظرافت‌های زنانه خارج و خود را به قلب مردان فشار می‌دهند. در آتش بیست نیز فیلم حرکات مردانه از خود بروز می‌دهد اما مخاطب به این باور برسد که زن هم حق این گونه بودن دارد. این ناشی از نوع نگاه خفم میلانی به مسئله زنان است

جایی که در برنامه هفت مورخ ۸۳ آبان ۹۳ علت نگرش سنتی جامعه به زنان را این گونه تفسیر کرد: «لایزال این کار! خیلی علمی و درست بوده است. زمانی بوده که تاتار، مغول و قوم‌های دیگر حمله می کردند و آتوقه را می بردند زن را می بردند برای کنیزی، بعدها را می بردند برای غلامی. بیشتر ساختمان‌های ما مخصوص در زن زنیان... دیدارهای باورده و موقع حمله زن و بچه و آدم از میان دیوار می گذاشتند. یاد قرار داده است. مشاورین جهانند قبل توصیه‌های روان‌شناختی زاب آنها الهام می دهد. جنس دعواها همانند آتش سی ولی کیفیت بازی هر دو بازیگر بسیار پایین است و فیلم جدید آتش سی جنایت فیلم قبل را ندارد. آغاز فیلم به مشاجره این دو می پردازد و فیلم صحنه زور زاری می‌های این دو باهم و کشمکش‌های آنها را به تصویر می کشد. مخاطب در این فیلم متوجه می شود که دعواهای آنان، مانع شکل گیری مسافرت آنها با هم شده اما این بار ترانه تصمیم جدی دارد یا مسافر خارج از کشور به بهبود روابطش با خسرو می پردازد. همان‌طور که گفته شد، در فیلم جدید میلانی کودکی به داستان اضافه شده که به علت دعواهای پدر و مادرش فضای تلخی را تجربه می کند. این فیلم اما سدشکی‌هایی نیز ندارد. کنایه‌هایی از مسائل زناشویی در این فیلم مشاهده می شود که فضای فیلم را جذاب‌تر نشان دهد. گویم‌گوهای چپه‌گانه این زوج در قدرت طلبی و حس برتری طلبی زنانه در این فیلم نمود بسیار زیادی دارد. همچنین مابه‌های از طنز موقعیت در متن دعواهای آنان کینجانه شده است. نگاه‌های فمینیستی کارگردان در این داستان



## بستان ادبیات و هنر

نیز بسیاری خودنمایی می کنند. غافل از اینکه زندگی زناشویی یک پیمان دوستی بین دو نفر است که حتی لازم است هر کدام از زوجین، برای شیرین شدن زندگی از حق خود گذشت کنند و کوتاه بیایند.

تجهیز میلانی در گفتگویی ۲ هفت خور از ساخت این فیلم هشدار به جوانان برای استفاده حساب می‌آید. در این فیلم منظومیت کودکی را مشاهده می کنیم که به خاطر مشغله‌های فراوان پدر و مادرش و دغدغه‌های خاص آنان، از دریافت محبت لازم محروم است و با مرید کودک ساعت‌ها به سر می‌برد یا مجبور به سرگرم کردن خود با رایانه و تماشای کارتون شده است. مشاور در این فیلم آنها را به هوش می‌دارد که کودکان وقت فرمان‌واشی است و نیاز به توجه بیشتر شما دارد.

مسئله‌ی مانند شغل بودن زنان و انجام کارهای منزل، میزان و کیفیت ارتباط با خانواده، چگونگی ارتباط افراد متاهل، با جنس مخالف بازی‌ها، نسبت به فیلم قبلی افت زیادی داشت و نتوانست به موفقیت فیلم آتش سی ۱ دست یابد.

تجهیز میلانی این بار اما برای ساخت این فیلم، سراغ دو بازیگر دیگر یعنی بهرام ارادان و میترا حجاز رفته و به زندگی این دو، پسری را اضافه و به جای مراد برای زوج به مطرب روان‌پزشک، مشاوره‌ها را در زمان مسافرت این دو در فرودگاه قرار داده است. مشاورین جهانند قبل توصیه‌های روان‌شناختی زاب آنها الهام می دهد. جنس دعواها همانند آتش سی ولی کیفیت بازی هر دو بازیگر بسیار پایین است و فیلم جدید آتش سی جنایت فیلم قبل را ندارد. آغاز فیلم به مشاجره این دو می پردازد و فیلم صحنه زور زاری می‌های این دو باهم و کشمکش‌های آنها را به تصویر می کشد. مخاطب در این فیلم متوجه می شود که دعواهای آنان، مانع شکل گیری مسافرت آنها با هم شده اما این بار ترانه تصمیم جدی دارد یا مسافر خارج از کشور به بهبود روابطش با خسرو می پردازد. همان‌طور که گفته شد، در فیلم جدید میلانی کودکی به داستان اضافه شده که به علت دعواهای پدر و مادرش فضای تلخی را تجربه می کند.

این فیلم اما سدشکی‌هایی نیز ندارد. کنایه‌هایی از مسائل زناشویی در این فیلم مشاهده می شود که فضای فیلم را جذاب‌تر نشان دهد. گویم‌گوهای چپه‌گانه این زوج در قدرت طلبی و حس برتری طلبی زنانه در این فیلم نمود بسیار زیادی دارد. همچنین مابه‌های از طنز موقعیت در متن دعواهای آنان کینجانه شده است. نگاه‌های فمینیستی کارگردان در این داستان



بکنده‌گر؛ از مسائلی است که در این فیلم به آن پرداخته می‌شود. در آخر فیلم است که متوجه می‌شویم حضور دکتر در فرودگاه تصادفی نبوده و خسرو از او خواسته تا به فرودگاه بیاید و ترس او را از پرواز با ترانه خنک کند؛ البته خسرو با هم حاضر نیست به خاطر غرورش به این مسئله اعتراف کند. ترانه نیز این ترس را با خود به یک می‌کشد؛ اما سرکشی هر دو مانع از شدن آتش جنگ بین این دو نمی‌شود.

همان‌طور که گفته شد، فیلم دوم آتش سی هم به لحاظ جنایت داستانی و هم به لحاظ کیفیت بازی‌ها، نسبت به فیلم قبلی افت زیادی داشت و نتوانست به موفقیت فیلم آتش سی ۱ دست یابد.

## بی‌نوش

۱. داستان ویکی بنی.  
۲. در فیلم آتش سی، محمد رضا گلزار بهمان‌القدر در کنار هم به بازی نقش بی‌نوش.  
۳. <http://www.honaronline.ir/Pages/News-48774.aspx>

## فره‌نظر سنجی

### ماهنامه مسجد شماره ۱۸۰

خواننده مترجم:

اقدام شما در تکمیل این فرم و ارسال نظرات خود، قطعاً نشان دهنده اراده در هر طریق چه جنبه‌های تشریحی خواهد بود.

بسیاری از نظرها، تنها آن را تشریحی جدا کرده، بدون پاکت پستی و المساق تمبر، در صندوق پستی می‌نمازید:

نام و نام خانوادگی:	تخصیلات آکادمیک:	نام و نام خانوادگی:	تخصیلات آکادمیک:
آدرس منزل:	تخصصات محل خدمت (مسجد):	آدرس پستی:	تلفن تماس:
پست الکترونیکی:	نام مسجد تحت مدیریت:	تلفن تماس:	
تخصصات محل خدمت (مسجد):			
نام مسجد تحت مدیریت:			
آدرس پستی:			
تلفن تماس:			

در صورتی که مسجد دارای وب سایت و یا پایگاه اطلاع رسانی مجازی است آدرس پایگاه را قید نمایید:

## تهران صندوق پستی ۱۳۸۵/۱۹۷۷

## پست جواب قبول

هر هفته پستی بر اساس قرارداد شماره ۱۳۸۹/۱۹۷ پرداخت شده است

لطفاً پس از تکمیل فرم آن را به داخل صندوق پست بیاندازید



## فرهنگ و جامعه بررسی‌های موردی در زمینه فرهنگ عمومی

به کوشش علی سعیدی



این کتاب بانگاهی انتقادی به فرهنگ جامعه ایرانی در عین اقرار به غنی بودن آن - تدوین شده است. نویسنده در این کتاب با اشاره به نقاط آسیب‌پذیر فرهنگ جامعه ایران در تلاش است تا مدیران فرهنگی را با این نقاط آشنا کرده و توجه آنان را به این امور جلب کند. «بهره‌ور گران‌بایه» در فرهنگ و جامعه که نشر شریف آن را به چاپ رسانده است، با بیان آسیب‌ها، راهکارهای مقابله با این گونه آسیب‌ها را نیز ذکر می‌کند که از جمله نقاط

قوت این کتاب به شمار می‌رود. وی دربارهٔ تهاجم‌پذیری و این نقطه ضعف فرهنگی می‌گوید: «آگاهان جامعه و پیش‌قراولان اندیشه اجتماعی ما به کرات گفته‌اند که پارهای از پیکر اجتماع ما به افت تهاجم‌پذیری مبتلاست و از درون آسیب‌پذیری‌هایی دارد که اگر امروز در باب آنها اندیشه نشود، چاره‌اندیشی‌های آیندگان بسی دشوار خواهد بود. تهاجم‌پذیری فرهنگی را نمی‌توان و نباید با تهاجم فرهنگی یکی گرفت. در تهاجم فرهنگی جامعه‌ای در صدد برمی‌آید تا فرهنگ جامعه دیگر را مسخ کند و ارزش‌ها و اعتقادات و افکار مقبول و مطلوب خویش را در جان آن جای دهد؛ اما در تهاجم‌پذیری فرهنگی، با قومی و اجتماعی مواجه هستیم که در مقابل خصم مهاجم خویش سپر انداخته و پذیرای حمله می‌شود و به دست خویش درونی‌ترین

دروازه‌های شخصیت و صلابت را در برابر بیگانه می‌گشاید». «به هر روی سخن این است که در چنین شرایط سختی، ما سزاست نقد و حقیقت‌جویی خودچندان بهره‌نمی‌بریم. درست است که انقلاب اسلامی عزم ملت ما را در بازگشت به خویش و باز آمدن از بیگانه‌گرایی متجلی ساخت، اما این نهضت محتاج تعمیق و تعمیم است و مستعد آن است تا با هدایت عالمان و هدایت روشن ضمیران به بار بنشیند. در عین حال از پذیرفتن این واقعیت گریزی نیست که اگر از بیگانه‌گرایی کورکورانه عدماهی - که رفقشان اندک نیست - به غرب و هر آنچه منسوب و متصف به آن است بگذریم، با گروهی مواجه می‌شویم که نسبت به هجوم فرهنگی غرب آسیب‌پذیرند و ماده مستعدی هستند که تهاجم و شبیخون فرهنگی دشمنان را پذیرا باشند».

نویسنده در جای دیگری از کتاب تصریح می‌کند که روش‌های شبیخون فرهنگی دشمنان ما عبارت‌اند از:

۱. لکه‌دار کردن شخصیت‌های سیاسی و دینی و حتی حمله به پیامبر گرامی اسلام ﷺ و ائمه اطهار (ع)؛ ۲. تحریف ارزش‌ها و احکام دینی؛ ۳. شخصیت‌سازی‌های کاذب دینی؛ ۴. ایجاد فرقه‌ها و دین‌های باطل مثل پهلانیّت و ایجاد جریان‌های به‌ظاهر اسلامی؛ ۵. گسترش بدعت‌ها، مثلاً از گزند در مراسم عزاداری؛ ۶. گسترش خرافات؛ ۷. ابداغ و نشر شبهات در میانی دینی؛ ۸. جوسازی و شایعه‌سازی و بهره‌انداختن جنگ روانی بین مردم؛ ۹. تضعیف رهبری.

### برداشتن به چه موضوعاتی را در شماره بعد پیشنهاد می‌کنید

آموزشی	مهارتی	ترویجی	فرهنگی	سیاسی	اجتماعی
ضعیف	متوسط	خوب	ضعیف	ضعیف	ضعیف

بیکبری کدام مطلب از سرویس‌های چهارگانه نشریه را در شماره بعدی لازم می‌دانید.

آموزشی	مهارتی	ترویجی	فرهنگی	سیاسی	اجتماعی
ضعیف	متوسط	خوب	ضعیف	ضعیف	ضعیف

### سبک علمی مطالب

مفید	عالی	خیلی خوب	خوب	متوسط	ضعیف
رواقی	عالی	خیلی خوب	خوب	متوسط	ضعیف
محراب	عالی	خیلی خوب	خوب	متوسط	ضعیف
شبستان	عالی	خیلی خوب	خوب	متوسط	ضعیف

### سبک کاربردی مطالب

مفید	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
رواقی	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
محراب	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
شبستان	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم

### حجم مطالب در هر سرویس

مفید	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
رواقی	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
محراب	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
شبستان	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم

### سبک نوشتاری و ویرایش مطالب

عالی	خیلی خوب	خوب	متوسط	ضعیف
------	----------	-----	-------	------

### صفحه آرایی را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

عالی	خیلی خوب	خوب	متوسط	ضعیف
------	----------	-----	-------	------

### طراحی روی جلد تا چه حد در رساندن پیام مجله به مخاطب مؤثر بوده‌اند؟

خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
-----------	------	-------	----

### سابقه پیامکی (یا جایزه)

بهترین مقاله  
بهترین طرح صفحه  
بهترین تیتراژ

### تنوع موضوعات و عناوین در هر سرویس

مفید	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
رواقی	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
محراب	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
شبستان	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم